Portrete în dialog

Monica Pillat
și
Barbu Cioculescu

Povestind despre atunci

book
HUMANITAS

Table of Contents

POVESTIND DESPRE ATUNCI
Intrarea în carte
Portrete de familie
Bucureştii de altădată
Granpa
Unchiul Radu
Interiorul patern
Schiţe din profil
Deliciile lumilor imaginare
Aura unor glasuri de demult
Interludiu sentimental
Ipoteza intrării în diplomaţie
Siluete din „generaţia războiului“ şi cenacluri literare
Vremuri de vitregie
„Pe scara de incendiu“
La Institutul Călinescu
Biblioteci şi ispite
Călătorii
Memorialistica – „o insectă prinsă în chihlimbar“
Prieteni şi umbre
Despre moarte, infern şi purgatoriu
Scrisul şi visul
ADDENDA
Sursele capitolelor
Barbu Cioculescu – Bibliografia operei pe genuri
Mic album al familiei Cioculescu

Cuprins

POVESTIND DESPRE ATUNCI
Intrarea în carte
Portrete de familie
Bucureştii de altădată
Granpa
Unchiul Radu
Interiorul patern
Schiţe din profil
Deliciile lumilor imaginare
Aura unor glasuri de demult
Interludiu sentimental
Ipoteza intrării în diplomaţie
Siluete din „generaţia războiului“ şi cenacluri literare
Vremuri de vitregie
„Pe scara de incendiu“
La Institutul Călinescu
Biblioteci şi ispite
Călătorii
Memorialistica – „o insectă prinsă în chihlimbar“
Prieteni şi umbre
Despre moarte, infern şi purgatoriu
Scrisul şi visul
ADDENDA
Sursele capitolelor
Barbu Cioculescu – Bibliografia operei pe genuri
Mic album al familiei Cioculescu

Barbu Cioculescu (n. Paris, 1927), fiul lui Şerban şi al Mariei Cioculescu, a debutat cu versuri în anul 1943. A obţinut licenţa în drept în 1956. A lucrat la Editura Ştiinţifică şi la ESPLA, la *Revista de istorie şi teorie literară*, apoi a fost cercetător ştiinţific la Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu“. După 1989 a fost redactor-şef al ziarului *Dreptatea.* A colaborat la cele mai importante publicaţii culturale de la noi. Este membru al Uniunii Scriitorilor din România şi al PEN Clubului. A publicat volume de poezie, traduceri literare, volume de critică şi a alcătuit ediţii din operele lui I.L. Caragiale, Tudor Arghezi, Mateiu I. Caragiale, Radu Gyr şi Constant Tonegaru. În anul 1947 a primit Premiul de poezie „Ion Minulescu“, iar pentru ediţiile critice din Mateiu I. Caragiale şi pentru studiile asupra operei mateine a fost recompensat cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1994, 2005).

Monica Pillat (n. 1947, Bucureşti) a absolvit Facultatea de Limbi Germanice, Secţia engleză-română (1970); a obţinut doctoratul în literatură comparată (1978); a fost profesor de literatură engleză şi americană la Catedra de limbi străine a Institutului Pedagogic din Bucureşti, apoi la Catedra de limbă şi literatură engleză a Facultăţii de limbi străine, Universitatea din Bucureşti. Este membru al Uniunii Scriitorilor din România. Este autoarea a numeroase volume de poezie, proză şi critică literară. A îngrijit ediţiile operei tatălui ei, Dinu Pillat, şi ale altor membri ai familiei.

© Humanitas, 2012 (ediţia print)
© Humanitas, 2014 (ediţia digitală)
Pe copertă: Barbu și Radu Cioculescu în 1936
ISBN: 978-973-50-4370-4 (epub)
EDITURA HUMANITAS
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro
Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372.743.382; 0723.684.194

Monica Pillat

și

Barbu Cioculescu

Povestind despre atunci

Intrarea în carte

Într-o dimineaţă aurie din vara anului trecut, am deschis portiţa curţii de pe strada dr. Turnescu nr. 5. În faţa casei mă aştepta Simona Cioculescu. Căţelele Alissa şi Melissa, care o vegheau, de o parte şi de alta, înălţară spre mine ochii lor cafenii puţin înceţoşaţi. Simona le-a dat drumul să se plimbe pe trotuar şi amândouă am păşit apoi pe pragul locuinţei în care fusesem în vremurile de demult.

În micul birou de la parter, Barbu se ridică dintr-un fotel să mă întâmpine şi mă invită să mă aşez pe un scaun, în dreptul geamului larg deschis. Pe măsuţa din apropiere, pe toate mobilele care ne înconjurau, pe rafturi şi etajere se ridicau, într-un echilibru fragil, stive de volume cu coperte în culori stinse.

M-a năpădit o clipă imaginea aceleiaşi case, cu camere largi, în nuanţe aurii ca mierea, prin care părinţii mei şi cu mine fuseserăm însoţiţi cândva de silueta vioaie şi subţire a lui Şerban Cioculescu, de obrazul ca de porţelan al frumoasei sale soţii, de privirea tandră a prietenului nostru Barbu, de curând căsătorit cu Simona, fata cu părul brun, ten alb şi sprâncene bogat arcuite deasupra ochilor negri, copilăroşi.

Un mieunat prelung m-a trezit din visare şi, întorcând capul, am văzut pe pervazul ferestrei deschise o pisică tuciurie care se uita chiorâş la mine. Barbu îmi explică numaidecât:

— Motanului nostru un rival mai competitiv i-a scos ochiul stâng. Acum el se plânge că stai pe scaunul lui. Să-l lăsăm să mai rabde puţin, a adăugat, văzând că eram gata să mă ridic.

Simona aduse tava cu cafele, pe care o aşează cu grijă pe birou, la marginea unor turnuleţe făcute din cărţile suprapuse. Motanul din spatele meu se strecură agil printre volumele de pe măsuţă, sări pe podea şi, dând roată scaunului, îşi continuă mieunatul revoltat.

— Nu-i da nici o atenţie, mă sfătui Simona, aşezându-mi alături farfurioara cu biscuiţi.

Motanul tăcu. Pentru câteva minute, cei cinci ochi din încăpere mă priviră curioşi.

— Simt că muriţi de nerăbdare să vă spun de ce am venit, i-am stârnit şi mai tare.

Barbu se foi în fotel. Simona îşi trase taburetul mai aproape. Motanul cel negru păstră aceeaşi distanţă demnă.

— Vă lipseşte o carte, am zâmbit, mărind *suspense*-ul.

— Ţi-am împrumutat vreun volum pe care ai uitat să ni-l înapoiezi? se nelinişti Barbu.

— Nu, nu e vorba de aşa ceva, am replicat, ronţăind amuzată din biscuit.

— Atunci? mă iscodi Simona cu nerăbdare.

— Aş vrea să-l invit pe Barbu să intre cu mine într-o carte de memorii. Ne cunoaştem de atâta timp, familiile noastre – de şi mai multă vreme, iar el povesteşte cu atâta farmec…

Motanul părăsi dezamăgit odaia. Nu părea că aveam să plec prea curând.
— Ştiu şi eu? şovăi Barbu. Îmi scriu amintirile de câtăva vreme, am publicat o serie de secvenţe în revista *Litere*, iar când va fi gata, volumul e deja promis unei edituri din Târgovişte.
— Uite cum facem, l-am ispitit. Eu îţi pun variate întrebări despre oameni şi întâmplări din viaţa ta, iar tu răspunzi cum vrei.
— Hai s-o luăm altfel, se însufleţi pe neaşteptate Barbu. Eu îţi dau din când în când câte un capitol, scris de mână, pe o temă asupra căreia convenim dinainte şi, când se adună destule pagini, eşti liberă să le înşiri în ce ordine vrei tu şi să le pui în scenă, imaginându-ţi întrebările la care ţi-am răspuns deja.
Văzând că sugestiile lui Barbu mă amuţiseră, Simona se ridică şi mă bătu încurajator pe umăr:
— Nu-i aşa de greu cum sună la prima strigare! Totul e să porniţi la drum pe hârtie. La urma urmei, adăugă ea râzând, tu ai venit cu ideea intrării voastre într-o carte.

*

Se împlinea un an de când Barbu, după ce îmi încredinţase cu regularitate câte un teanc de foi, scrise cu conştiinciozitate, mi-a adus ultimul capitol. În ceea ce-l privea, el îşi terminase partea. Venise rândul meu să-mi fac simţită prezenţa în suita lui de memorii. După ce le-am citit şi recitit, captivată de frumuseţea arborescentă a evocărilor, de cadenţa frazelor, potrivite pe ritmul unei muzici lăuntrice inconfundabile, m-am adâncit în amintirile prieteniei noastre, întinse pe mai mult de patru decenii.
Barbu ne vizitase mai des prin 1965-1966, după ce, la Institutul Călinescu, devenise coleg cu tatăl meu, de curând ieşit dintr-o grea detenţie. În grădina casei noastre de altădată, la umbra castanilor, Barbu ne vorbea părinţilor mei şi mie despre câte şi mai câte lucruri care dădeau serilor de atunci o strălucire de neuitat. Trecea cu dezinvoltura şi svelteţea unui balerin de la tonul liric la cel epic sau dramatic, perindându-ne pe dinainte, când cu umor, ironie ori sarcasm, când cu nostalgie, scene din timpurile trăite de el sau de alţii, întâmplări aflate în cărţile iubite, închipuiri izvorâte din bogata lui imaginaţie, reacţii la ultimele evenimente literare sau sociale. O clocotitoare vitalitate îi incita mintea să-şi întindă ramurile creatoare spre poezie, proză, istorie, critică literară, comentariu politic.
Prin anii ’70, în noua noastră locuinţă din Drumul Taberei, într-o după-amiază „de colecţie“, Barbu ne-a citit extraordinara nuvelă care dă titlul volumului *Palatul de toamnă.* Vocea caldă, baritonală, acompania melodic cuvintele, în vreme ce gesturile mâinilor, mimica feţei, vibrările întregii sale fiinţe dădeau viaţă şi culoare istorisirii. În compania lui, nu puteam decât să tăcem şi să ne bucurăm că eram martorii unui asemenea talent, revărsat cu generozitate asupra noastră.
Am participat în timp la ceremoniile majore care i-au marcat existenţa: nunta lui cu Simona, botezul fiului lor, avându-l ca naş pe tatăl meu,

înmormântarea lui Şerban Cioculescu, apoi cununia lui Şerban Filip cu Raluca, în biserica Domniţa Bălaşa.
Încă de la începutul împrietenirii noastre, Barbu mi-a inspirat încrederea că alături de el eram ferită de primejdiile acelor timpuri de restrişte, căci atât firea sa, de o limpezime solară, cât şi subiectele încântătoarelor evocări păreau a ridica un scut de apărare în jurul nostru, protejându-ne de răul din afară, fie chiar şi numai pentru cele câteva ceasuri petrecute împreună. Certitudinea mai venea şi din faptul că aparţineam aceleiaşi lumi: tatăl lui Barbu fusese prieten cu bunicul meu patern, apoi cu părinţii mei, ca şi fiul lui, mai târziu, iar eu moşteneam afinităţile şi legăturile afective care ne uniseră de atâta vreme familiile.
Mă impresionau promptitudinea, atenţia şi căldura cu care Barbu comenta şi analiza, în revistele de cultură, poezia bunicului meu, cărţile de istorie literară ale tatei, volumul de amintiri al mamei, romanul şi corespondenţa Piei, scrierile mele, recomandându-le deopotrivă de entuziast cititorilor.
La solicitările mele, venea la Facultatea de Limbi Străine de pe strada Pitar Moş, să participe la şedinţele cenaclului studenţesc de creaţie literară, pe care îl conduceam în anii ’80-’90. Personalitatea lui fermecătoare, verva, experienţa de veritabil artist, dublată de o impetuoasă nevoie de dăruire, aveau o înrâurire benefică asupra tinerelor talente din acea vreme. Clasa, în care se citea mai ales poezie, era totdeauna plină de studenţii avizi să o asculte pe nobila călăuză, ce le vorbea despre rigorile artei, ţinându-le adevărate lecţii de compoziţie literară. Barbu se simţea în largul lui printre înflăcăraţii debutanţi, pe care îi încuraja, corectându-i pe alocuri, cu o discretă fermitate, iar mai apoi, furat de amintiri, făcea neaşteptate digresiuni, evocând propriile sale începuturi la cenaclul „Lovinescu“.

*

Întorcându-mă la textele pe care mi le adusese Barbu, am avut deodată senzaţia că sunt în posesia unor picături dintr-o mare de memorii. Descumpănită, m-am gândit să le înmulţesc numărul, să completez fragmentele cu propriile mele amintiri şi nu numai, în încercarea de a întregi portretul prietenului meu de o viaţă.
O sugestie mi-a venit de la eroul romanelor Agathei Christie, Hercule Poirot, care, pentru reconstituirea unui personaj-cheie, culege mărturii de pretutindeni, izbutind, prin acumularea, trierea şi asamblarea coerentă a unor detalii, să fixeze personalitatea volatilă a celui urmărit într-o structură-surpriză.
Cum pe mine mă interesau în mod special confesiu-nile personajului, mi-am concentrat atenţia asupra interviurilor şi pasajelor memorialistice din articolele şi cărţile lui Barbu. Lecturile adiacente au completat unele goluri, mi-au risipit nelămuriri. Pentru a umple lacunele din paginile încredinţate mie, mi-a venit ideea să inserez eşantioane din textele consultate, lăsându-l pe Barbu „să-mi povestească“ mai mult decât a visat. Sursele acestor inserturi se regăsesc, pe capitole, la sfârşitul cărţii noastre.

Pentru a da „naturaleţe“ dialogului nostru imaginar, am pornit chiar de la spusele lui dintr-o convorbire recentă cu Gheorghe Grigurcu, în care prietenul meu se întreba: „Cum poate un scriitor să îmbine, în mod convenabil, sinceritatea cu artificialul indispensabil artei?“ şi tot el răspundea: „Să lăsăm ficţiunii realitatea ei, realităţii – corecţia ficţiunii, artei – dilema“[1].

Portrete de familie

— Îngăduie-mi, începu Barbu visător, să sar peste prima întrebare pe care vrei să mi-o pui, pentru că am de gând să te port în timpuri încă şi mai vechi, ştiute doar din spusele alor mei. Într-unul din primii ani de după Primul Război Mondial pătrundeau în amfiteatrul Odobescu al Facultăţii de Litere şi Filozofie din Bucureşti, în mijlocul proaspeţilor studenţi, un tânăr de înălţime mijlocie şi statură suplă, cu o bogată capelură *blond-cendré* şi ochi albaştri, în tonul faianţei, palid şi distins, severinean de obârşie, pe numele său Şerban Cioculescu, şi o tânără cu adânci ochi negri, brunetă cu ten deschis, de fel din Roşiorii-de-Vede, timidă, rezervată, pe numele său Maria Ioviţoiu.

— Cum i-a atras atenţia studentul fetei? m-am furişat în povestire.

— La seminarii, tânărul cu replică acidă şi de pe atunci erudit lua cuvântul, adesea spre a contrazice tezele profesorului, cunoscutul estetician Mihail Dragomirescu. Precum cele mai multe dintre colegele sale, Mioara Ioviţoiu nu se angaja în acele discuţii care luau destul de des un caracter violent. În memoriile sale, Petre Pandrea scrie scurt: „Şerban Cioculescu a pus gheara pe cea mai frumoasă fată din facultate“.

— Să fi fost dragoste la prima vedere?

— Lucrurile n-au mers chiar atât de uşor, replică Barbu îngândurat. Bântuit de teama că nu va fi iubit de colega sa, tata luase în calcul chiar sinuciderea. Iar când fata i-a anunţat părintelui ei intenţia de a se logodi cu tata, a luat prima palmă din viaţă. Un fond secret îi apropiase: amândoi îşi pierduseră părinţii. Tata avea 12 ani când i-au murit părinţii. Mioarei îi murise de timpuriu mama. Oricât de grăbit va fi fost geniul speţei, a trebuit să aştepte terminarea studiilor universitare ale celor doi îndrăgostiţi. După căsătorie, au plecat la Paris, unde tata spera să-şi dea doctoratul.

— Cum li s-a părut capitala Franţei?

— La sosirea lor, Parisul era, de departe, oraşul preferat al tinerimii române, dornică să se perfecţioneze profesional, mai numeroasă decât aceea venită pentru distracţii sau afaceri. La Fontenay-aux-Roses funcţiona o şcoală românească, patronată de profesorul Nicolae Iorga, care, de altfel, ţinea şi cursuri în limba franceză. Cursuri pe care le urmăreau câţiva studenţi francezi şi mulţi români. Parisul oferea încântătorul spectacol nu numai al marilor şi largilor bulevarde, străjuite de pieptoasele clădiri, tip Haussmann, ci şi al aleilor, al străduţelor urcătoare, cu sau fără trepte, pe care tânărul Mircea Vulcănescu le suia cu pas alert – totdeauna având în buzunarele hainei câte un pachet de ciocolată.[1]

— S-a păstrat în albumul familiei vreo poză din acea vreme a viitorilor tăi părinţi?

— Avem acasă o fotografie înfăţişându-i pe Maria şi Şerban pe o bancă, probabil în Jardin du Luxembourg. Tânărul cu eminesciene plete o priveşte drăgăstos pe soţia sa, în stare avansată de sarcină. Se vede că tânărul e mai departe îndrăgostit, aşa cum avea să fie tot restul vieţii[2].

— Cum s-a răsfrânt asupra ta dragostea lor?
— Am fost martorul acestei legături indestructibile, pe timpuri bune, rele şi cumplite. Rezistenţa sentimentului la încercările sorţii m-a modelat, m-a făcut să duc mai departe tradiţia familiei cu încredere şi, ori de câte ori a venit vorba în public despre ea, i-am celebrat continuitatea în grădinile Pillateştilor, Goleştilor, Brătienilor, Cantacuzinilor şi ale nenumăraţilor *escu*.
— Şi eu am avut norocul să mă nasc în armonia unei familii care a făcut faţă timpurilor grele graţie iubirii, l-am secondat.
— M-am întrebat, adeseori, continuă Barbu, ce s-ar fi întâmplat dacă tata ar fi ţinut morţiş să-şi ia doctoratul la Paris şi astfel şederea în capitala Franţei s-ar fi prelungit, dacă părinţilor mei ar fi început să le placă traiul parizian şi ar fi căutat mijloace să-şi prelungească şederea cu ani de zile. Să fi revenit în ţară, să zicem, prin 1936-’37, poate chiar mai târziu. Cu certitudine, aş dispune, astăzi încă, de un admirabil accent franţuzesc şi aş trăi cu nostalgia copilăriei petrecute pe plajele Normandiei, ale Bretaniei[3].
— Care e povestea numelui „Barbu“?
— Mama a propus numele de Mircea, respins de tata pentru proasta ciocnire cu numele de familie: cea, cio. Apoi mama a propus numele de Dan însă şi acesta suferea de un viciu similar: Dan Cio. Când a rostit numele de Barbu, tata s-a iluminat. Ca unul care am dat târcoale ocultismului, ştiu că numele joacă un rol însemnat în destinul insului – îl specifică. „Bar“, în ebraică însemna fiu, acela ce va fi îndestulat cu pâine[4].
— Mie mi-au spus „Monica“, după numele eroinei din romanul lui Ionel Teodoreanu, *La Medeleni*, i-am explicat, dar mi-ar fi plăcut mai mult să mă cheme „Olguţa“, care era un personaj cu mult mai captivant.
— Fiind blondă, nu putea să te cheme altfel, replică Barbu, Olguţa, cea din carte, era oacheşă.
— Cu care din părinţi crezi că semeni fizic mai mult? am schimbat vorba.
Barbu scutură din umeri.
— Am moştenit o egală înzestrare de la amândoi: blond, cu ochi albaştri şi nas drept în copilărie, şaten, apoi brunet în adolescenţă, şi mai târziu cu nas borcănat. Stranii modificări ce pot face un fiu să semene mai mult când cu unul, când cu celălalt părinte. De la mama am moştenit un trup robust, de la tata oase subţiri, nu ştiu de la cine buzele groase şi voluptuoase. Într-o fotografie din începuturi[5], apar râzând pe cearşaf, la iarbă verde, între cei trei veri ai mei, cu părul de o blondeţe britanică. Într-o poză de la 4 ani, am plete aurii şi ţin într-o mână, răsturnată cu capul în jos, o puică cu pene pestriţe.
— Îmi place cum îţi construieşti autoportretul pornind de la citirea fotografiilor, am observat cu un zâmbet.
— Am învăţat asta de la Dinu Pillat, tatăl tău, şi am ca exemplu predilect portretul pe care i l-a făcut părintelui său. Îngăduie-mi să citez un mic fragment din textul ce m-a inspirat, rosti grav Barbu, luând din bibliotecă volumul.

Găsind după câteva secunde pasajul căutat, începu cu vocea lui catifelat-muzicală:

În fotografiile de copil până la zece ani, Ion Pillat apare de obicei în costum de marinar. Atitudinea lui este serioasă, aproape gravă. Sub părul lung de fetiţă, cu breton pe frunte, privirea ochilor mari are expresia unei melancolii premature pentru ingenuitatea vârstei.

Sau:

În fotografiile din epoca de licean la „Sf. Sava“, îmbrăcat în uniforma de culoare închisă, cu numărul matricol gravat pe marginea unui guler care îi strangulează gâtul subţire, pare strâmtorat. Este tuns chilug, acum cu desăvârşire anodin fără buclele de odinioară. Trăsăturile figurii nu mai prezintă candoarea obişnuită, le vedem alterate de procesul de transformare caracteristic vârstei ingrate. Din întreaga atitudine, se observă că băiatul a ieşit de sub clopotul de sticlă al mediului familial, afişând mici aere de independenţă şi superioritate, ca orice copil ajuns pe nesimţite adolescent…[6]

Aici Barbu se opri, furat de gânduri nerostite. După o vreme, îşi reluă depănarea propriei povestiri:
— Ai mei au păstrat, într-o cutioară de bomboane de ciocolată marca Zamfirescu, două bucle din părul bălai, împreună cu dinţii de lapte. În timp, deschisă de atâtea ori pentru a i se admira conţinutul, cutia s-a tuflit, dinţii au dispărut, dar zulufii au rămas[7].
— Cum te alinta în copilărie tatăl tău?
— Îmi povestea cum se apleca deasupra căruciorului meu şi recita teatral din Arghezi: „Tu nu eşti frumuseţea spiralelor candide, / În ochi tu nu duci moartea şi perlele lichide…“, la care eu, auzindu-i tonul tot mai teribil, începeam să urlu! Odată mi-a dăruit un elefant mare, din pluş, care putea fi călărit[8].
— Când aţi plecat din Paris? Cred că erai foarte mic.
— Prin 1929. Aveam 2 ani. Familia a descins mai întâi la Bucureşti, apoi la Găeşti, unde pe tata îl aşteptau postul de director al liceului şi Catedra de limba franceză, iar pe mama, Catedra de limba română. Tata avea pe atunci 23 de ani şi povestea cu haz cum, când a dat să intre în liceu, pe uşa profesorilor, portarul i-a pus mâna în piept. Părea un adolescent. Vladimir Streinu şi soţia lui, tanti Lola – cum îi ziceam noi –, şi ea profesoară de franceză, au ales acelaşi liceu ca tata.
— Să ne plimbăm puţin prin Găeştiul acelor vremuri, l-am rugat.
— Mai întâi, la Găeşti[9] era Regia Tutunurilor. Fiind director la RMS – Regia Majestăţii Sale, bunicul meu, care se ocupa de fabricarea tutunului, devenise mare fumător, fuma 100 de ţigări pe zi. În curtea Regiei erau maldăre de tutunuri sortate, care erau, periodic, întoarse de pe-o parte pe alta. Apoi trebuie să ştii că Găeştiul era un oraş cu case luxos mobilate şi cu

un domeniu aparţinând familiei Olănescu, avea librărie, cofetărie, fotograf şi un liceu mai cu seamă, în a cărui vastă curte mă simţeam în mijlocul lumii[10].
— Vedeai maşini circulând prin partea locului?
— Prin orăşel trecerea unui automobil era un eveniment, şi nu de toate zilele. Se vânturau în automobil mai ales bărbaţii politici în campanie electorală. Într-o zi, maşina în care se afla doctorul Angelescu, lider liberal, ministrul şcoalelor şi cel mai bogat om din România, călcă o oaie. Proprietarul fusese mintenaş despăgubit cu una sută de lei. La pornirea maşinii, ministrul nu-şi găsea locul: „Măcar blana să i-o fi luat: o puneam pe jos, în automobil“. Liceul din Găeşti îi purta numele[11].
— Ce mai ţii minte din primii tăi ani de acolo?
— Într-o zi, tata mi-a adus un ied fragil[12], care de-abia se putea ţine pe picioare. A devenit imediat parte din familia noastră şi a crescut sub ochii mei, transformându-se într-o căpriţă de toată frumuseţea. Găeştiul avea şi o parte de sat cu lunci de gălbenele şi roiuri de fluturi, cu ogoare în spatele caselor. În curtea casei Murineanu, în care mai apoi am locuit, creşteau caişi cărora Sissi, căpriţa mea, le rodea scoarţa, mai încolo se ridica un pâlc viguros de floarea-soarelui.
— Ce animale ţi-ar fi plăcut să mai ai?
— Dorinţa de a avea un cal mi-a mistuit copilăria. Am călărit o singură dată pe un căluţ de munte, când aveam 11 ani. Sunt şi fotografiat. Îngrijitorul m-a potrivit în şa, apoi m-a lăsat singur, însă cum căluţul a refuzat cu obstinaţie să pornească, după o vreme a trebuit să descalec[13]. Fiica mea, Ilinca, are un admirabil armăsar arab, pe nume Shaghia, pe care, din când în când, îl hrănesc cu morcovi, la grajduri. Ilinca mi-a moştenit iubirea pentru cai, căţei şi motani, pe care, fiind o minunată doctoriţă veterinară, îi îngrijeşte cu nemaipomenită dăruire.
— Ce imagini din Găeşti te mai urmăresc şi azi?
— Pe câmpurile învecinate vedeam uriaşe întinderi de pepeni, de bostani galbeni şi portocalii, spuse Barbu cu un zâmbet nostalgic. În ultima iarnă la Găeşti am prins gustul saniei.
— La aceeaşi vârstă, dar cu 20 de ani mai târziu, cunoşteam şi eu farmecul vacanţelor de vară, i-am mărturisit lui Barbu. Stăteam la Miercurea-Ciuc, locul în care bunica mea paternă fusese trimisă în domiciliu forţat. Ea locuia la o familie de unguri, într-o casă cu o livadă mare de caişi, unde mă jucam toată ziua cu fluturii şi florile, în zumzăitul bondarilor şi al cosaşilor care fremătau în iarbă.
— Eu din Găeşti mai păstrez în minte vechea clădire a liceului, unde şi-au avut la început locuinţa părinţii, urmă Barbu domol. Revăd cu precizie un lung şi larg coridor, aşternut cu iută, de-a lungul căruia alergam pe o tricicletă[14]. Apoi îmi mai apare o odaie din casa Murineanu[15], o odaie mare, cu podele roşii, prezentând, într-un colţ, o adâncitură conică, de scânduri rupte. Se spunea că fostul locatar se spânzurase în acea încăpere, iarna, nevăzut de nimeni şi că, îngheţat bocnă, trupul căzuse din frânghie în acel

loc, provocând ruptura. Era locul meu preferat de şedere. De câte ori intra în cameră mama şi mă găsea acolo, mă ridica numaidecât. Îmi amintesc şi de o altă cameră mult mai mică, tot a mea, un dormitor cu patul la perete. În casă mai aveam un patefon, marca His Master's Voice, iar alături nu prea multe discuri. Îmi exercitam simţul muzical, scuturând la ureche o cutioară cu ace de oţel pentru plăcile patefonului. Învârteam singur manivela acestuia şi, în lipsa părinţilor, o ascultam pe Amelita Galli-Curci într-o dramatică arie din *Norma* lui Bellini, pe tenorul Schmidt, cu „Funiculi-Funicula", pe Şaliapin în „Luntraşii de pe Volga". Îmi găseam şi alte îndeletniciri. Fiind multă vreme singur, învăţasem să citesc încă înainte de a îmbrăca şorţuleţul, urmărind literele mari din *Universul*.

— De ce erai singur?

— Pentru că părinţii mei, amândoi profesori, aveau mult de lucru; tata venea des la Bucureşti, pentru că participa la întrunirile „Cafenelei literare" şi scria. Nu aveau ei timp pentru mine cât aş fi vrut şi atunci mă copleşea melancolia. O bătrână slujnică mai venea să-mi ţină de urât.

— Ai învăţat la şcoala din Găeşti?

— Am făcut acolo doar clasa întâi. Îmi aduc aminte că mama m-a îmbrăcat într-un şorţuleţ de pânză, gri cu picăţele, care se încheia pe la spate, mi-a legat la gât o fundă albastră şi mi-a pus în spinare un ghiozdănaş în care se aflau o tăbliţă, un condei, un abecedar şi un burete care atârna pe din afară, legat fiind cu sfoară – era din soiul natural ce se culegea de pe fundul mărilor. Pe tăbliţă zgâriam cu condeiul linioare paralele – pe cât cu putinţă – uşor aplecate spre dreapta. Pe la jumătatea anului, la zestrea mea şcolară s-a mai adăugat o sticluţă de cerneală albastră marca Günther Wagner, care, spontan, a creat o distanţă între mine şi ceilalţi colegi, găieşteni de baştină. Ei foloseau cristale violete de amestecat cu apă, în vederea obţinerii unei cernele de eternă persistenţă. Costa un leu cornetul. Curând apoi am căpătat un penar, în care sclipeau mai multe peniţe. În antaloon, oiţe dolofane mă priveau drept în ochi[16].

— Mai ţii minte unde îţi pregăteai lecţiile?

— Acasă, serile, îmi făceam temele sub o elansată lampă de gaz, model standard, pentru care se aflau totdeauna în rezervă fitile din antal alb. Arunca, circular, o puternică lumină albă, cu totul satisfăcătoare. Lampa din dormitorul părinţilor avea un abajur de sticlă roz-caramel, pe care se distingea, în relief, conturul celei mai bogate crizanteme.[17]

— Cât de sever era învăţătorul?

— Dacă răsturnai cu cotul călimara ce-şi avea adâncitura ei în placa băncii, pe palma întinsă, la un energic îndemn, primeai o lovitură de riglă, în dungă – de neuitat. O sticlă de cerneală de un litru odihnea pe catedră. Răsturnarea ei ar fi însemnat sfârşitul lumii. Spargerea unui geam ridica pentru prima oară în viaţă problema delaţiunii… Erau vremuri arhaice, fără computere în clase şi camere video, jandarmi ajutaţi de bodyguarzi nu ne apărau de atacuri. Învăţătorul sosea la şcoală cu şareta sau cu gabrioleta, în locul traficanţilor de droguri, un turc bătrân dădea ocoale şcolii, oferind

rahat – cu posibilităţi de credit. Eu însumi adunasem fabuloasa datorie de 5 lei, pe care tata a achitat-o, spre uimirea mea, fără să clipească şi fără a-mi administra cea mai mică mustrare.[18]

— La şcoala mea primară din Bucureşti, mi-am amintit la rândul meu, în colţul din stânga al clasei, lângă catedră, era „un colţ viu“, unde erau aşezate, pe etajere, ghivece cu ferigi şi plante verzi curgătoare, iar eu aduceam acolo pisoii culeşi de pe stradă, spre supărarea crescândă a învăţătoarei. În carnetul meu de note din clasa întâi, doamna Dumitru scrisese părinţilor mei: „controlaţi-i ghiozdanul înainte de plecare. Vine cu jucării la şcoală şi nu răspunde la numele «Pillat», când e strigată la catalog“. Dar cum era să răspund? Nimeni nu mă striga aşa acasă!

— Eu eram mai conştiincios, râse Barbu, totuşi pe carnetul de note şi frecvenţă din prima clasă – 10 pe toată linia – scria că „elevul trebuie să aibă o caligrafie frumoasă“ – recomandare care îl amuza pe tata. La serbarea de sfârşit de an, imortalizată într-o fotografie sepia, apar cu coroniţa de premiant pe frunte, alături de părinţii mei, pătrunşi de importanţa momentului. A fost primul şi ultimul succes eclatant al carierei mele.

Bucureştii de altădată

— În 1936, începu Barbu, cu satisfacţie, familia noastră s-a mutat în capitală, în cartierul Cotroceni, pe strada dr. Turnescu nr. 5, într-o casă nou construită, în stil cubist[1], unde, după cum vezi, locuiesc de 76 de ani. Oare ştii că naşterea Cotroceniului se leagă de numele doctorului Carol Davila, proprietar al zonei? El a parcelat spaţiul pentru construcţia caselor şi, de la urmaşii lui, tata a cumpărat terenul, prin 1935[2]. Cu două etaje, locuinţa e larg cuprinzătoare pentru o familie cu un copil şi satisfăcătoare pentru două. În atmosfera străzii, populată de mari clădiri în stil tradiţional, casa face o figură originală, simpatică, în belşugul curţii pline cu trandafiri. În acele timpuri de demult[3], continuă el, un aer proaspăt intra pe geam la deschiderea matinală a ferestrelor, dintr-o curte învecinată se auzea strigătul de zori al cocoşilor, din stradă pocnetul copitelor de cai pe caldarâmul de granit. O căruţă înaltă aducea la poartă, şi de acolo la uşa casei, blocurile de gheaţă în toiul verii, pe bogata plantaţie de cârciumărese din curte, copleşită de plante agăţătoare, se întindea într-un colţ o plasă uriaşă a marelui păianjen cu cruce, din raiul de verdeaţă sălta câte un brotăcel – într-o zi, auzind curioase chiţăituri, am înlăturat pisica din dreptul unui chiţcan – vietate de câmp ce-şi apăra viaţa ţipând, în două labe, cu spatele la zid. Zilnic, pe poartă intrau oltenii cu cobiliţă, oferind zarzavaturi şi fructe, Mihai aducea peşte. Nopţile, cucuvăile din podurile Facultăţii de Medicină convorbeau cu cele de pe streşinile Palatului Cotroceni, în nesfârşite şuete.

— Şi noi locuiam într-un vechi cartier al oraşului, pe o stradă care urca din Calea Rahovei.

— Îmi aduc bine aminte acea casă a bunicilor tăi materni, la fel grădina umbrită de imenşii castani în care am petrecut atâtea seri încântătoare cu Dinu şi Nelli, cu tine, studentă în primul an de facultate la engleză, se învioră Barbu şi, ştergându-şi cu batista ochelarii aburiţi pe neaşteptate, se adânci în vremuri şi mai depărtate. Citeam, în anii adolescenţei, pagini de evocare a Bucureştilor de odinioară, cu apa de băut adusă cu sacaua din susul Dâmboviţei, unde era de o divină limpiditate. Cu felinarele de gaz care se aprindeau, romantic, la căderea serii, bucată cu bucată, dintr-o flăcăruie în vârf de par. Cu trăsuri lunecând pe pavelele de granit şi mai cu seamă cu săniile străpungând nămeţii – încă simt căldura păturii de pe genunchi, ca să nu mai pomenesc de zurgălăi.

— Cum arăta Cotroceniul pe timpuri? l-am cercetat mai târziu.

— Cartier al clasei mijlocii care tocmai se învârtoşa în acei ani interbelici[4], Cotrocenii se aflau sub cota cvartalurilor adăpostitoare ale marilor potentaţi, nu se comparau cu parcul Bonaparte, cu parcul Filipescu, ori cu Herăs-trăul Băncii Naţionale, dar urmau de aproape. Aici, un larg bulevard cu nume schimbătoare, după decesul unor monarhi – în anii cei mai trişti a purtat numele lui Petru Groza –, făcea legătura cu centrul, străjuit de falnici castani ce-şi uneau coroanele de pe o parte şi alta a căii, într-o fantastică

boltă. Cartierul era reputat pentru luxurianta lui vegetaţie şi pentru cele mai spectaculoase apusuri de soare din întreaga urbe. Mihail Sadoveanu venea anume să le admire, Ion Barbu, Liviu Rebreanu, doctorul Voiculescu, Ion Minulescu şi tot atât de des Adrian Maniu simţeau răcoarea cartierului, când se întorceau din centrul înfierbântat. Mă plimbam adesea prin Grădina Botanică, suiam pe măgura cu mormântul Anei Davilla, mă dădeam cu sania de pe dealul ce se numea Ţăcălia, retezat mai pe urmă spre a se construi, pe platforma sa, Academia Militară. Nu pot uita liniştea ce domnea, în preajma celui de-al Doilea Război Mondial, în această rezidenţă de oameni aşezaţi, locuind pe străzi cu nume de medici, în case cu grădini în care vântul legăna pâlcuri de cârciumărese – ah! parfumul de pe urmă al straturilor de regina- nopţii în vântoasele seri de octombrie! Sau ultimul boboc de trandafir, la jumătatea lui noiembrie. Sau iedera verde sub zăpada ce se topea… În anii mei şcolari, numele anotimpurilor se scriau cu majuscule – obicei boieresc, dacă nu ploconire la cea mai vorbită limbă a vremii, cea franceză. Dintre toate, cel mai sărbătorit anotimp era Primăvara, al renaşterii naturii, al unor noi, plăpânde, dar cât de verzi frunze, făgăduind soare şi luni întregi de binefăcătoare căldură.

— Mie îmi e mai dragă Toamna, i-am mărturisit.

— Şi mie, se bucură Barbu. De mic, cel mai mult mi-a plăcut Toamna[5], cel puţin în primele două treimi ale ei – Toamna dimineţilor cu soare în crucea cerului, luminos pe cel mai albastru cer, cu văzduhuri agreste, iar pe la începutul lui noiembrie cu magnificele cromatici în galben, roşu, mov pe coastele urcătoare ale măgurilor, în peticele de pădure ale şesului. Iar în curţi, straturile de regina-nopţii, clătinate de zbuciumul vânturilor de seară, slobozeau cel mai tare miros de floare a grădinilor – şi cel mai iubit. Domneau, mai cu seamă, florile de târziu ale Toamnei, diminiţele roşii, crizantemele imperiale cu petale mai fine decât aripa libelulei, aurii, albe până la transparenţă, cu acel iz puternic învingând primele rafale de frig. Iar acestea, tot dimineţile, la deschiderea ferestrelor stârneau o poftă de viaţă, de împlinire, de făpturi, pe care nici un alt anotimp nu o cunoştea, când se înfiripa acel sentiment liniştit triumfal, tonic, în deplina senzualitate a percepţiei clipei. Mă simţeam parte a unui mister asupra căruia nici o culpă nu apăsa, în păcătoasa condiţie a omului. Şi chiar lanţul de ploi care mă închideau în cămările tot mai reci, îşi avea şartul lui – dacă nu tocmai farmecul, pe vremea largilor umbrele ce mă ocroteau din toate părţile. Era vârsta când, citind titlul cărţii lui Tudor Arghezi *Ce-ai cu mine, vântule?*, îi intuiam doar mângâindu-i copertele aurii torsul existenţial – şi când aflam, cu înţelegere, că Toamna era şi anotimpul când mureau tuberculoşii – poeţi şi proletari – pare-se în urma acelei sete de viaţă caracteristică maladiei, curmată de umezeală, frig şi întuneric. Dintr-o copilărie ocrotită ţin minte descărcarea lemnelor de foc – singura traducere în versuri pe care am încercat-o vreodată a fost aceea din Baudelaire: *„Bientôt nous plongerons dans les froides ténèbres…“* cu sunetul butucilor căzând pe caldarâm.

— Era şi anotimpul când bunica mea făcea dulceţuri, punea murături, fierbea compoturi…
— Bineînţeles, se învioră Barbu, vorbim de Toamna gospodărească, sezonul corespunzând zicalei „Toamna se numără bobocii“, Toamna pregătirilor pentru apropiatul asediu al iernii. Cu acesta nu era de glumit într-o lume care se troienea cu lunile, la cheremul săniilor, al viscolelor, iubită de cei puternici, lunecători pe schiuri şi suflători pe nări de aburi fierbinţi. Cât priveşte Toamna gospodărească, ea începea în momentul când legumele, zarzavaturile, fructele se aflau în cel mai fast ceas al înfăţişării, în acea bogăţie de culori specificată de faptul că sunt de mâncare. Casele se transformau în ateliere sau laboratoare. Prin curţi, în mari cazane, se fierbea bulionul, care se trăgea apoi în sticle smolite la dop – căci trebuia să reziste o întreagă iarnă. În pivniţe – o casă fără pivniţă era de neconceput – se curăţau butoaiele pentru murarea verzelor – aţi gustat moarea de curechi? –, se spălau damigenele pentru murături, se aranjau lăzile cu pământ pentru morcovi, sacii pentru cartofi şi ceapă. O încăpere anume găzduia rafturile cu sticle de vin, butelcile cu ţuică. Pe maşinile de gătit – cu lemne, cele mai multe – se preparau şerbeturile, marmeladele, magiunurile, pasta de gutui, o activitate care agita până la epuizare partea femeiească a casei. Gospodine de prima mână produceau conserve la domiciliu, umpleau borcane cu zacuscă, tocau mânătărci, murau ciuperci, într-o întrecere care le antrena onoarea[6].
— Dar bărbaţii cum participau la pregătirile de iarnă?
— Soţi grijulii aduceau acasă buteliile de porto şi gin ale fabricii Zwack din Arad, lichiorurile casei Julius Meinl, cutiile de macrouri fabricate la Buftea de un prinţ în bunele graţii ale reginei. Cei care nu posedau podgorii cumpărau vinuri de la Rhein sau de la Mott, mari producători, sau produceau în bătătură vin de măceş.
— Ce se gătea numai în casă?
— Se cocea alba franzelă, dar se consuma şi cea de la Gagel sau de la Herdan care era gustoasă, cozonacii se preparau numai şi numai în casă. Ca şi coliva, de altfel.
— Şi în cămară ce punea gospodina?
— În cămară se rânduiau lădiţele de zahăr cubic – cel tos era o raritate –, sticlele cu ulei şi oţet – marca Cocoş, dar mai era şi un oţet Urdăreanu! –, piperul, boiaua, pungile de făină şi mălai, totul bine ambalat şi dispus în spaţii adecvate, trebuiau să îngăduie clanului familial să petreacă săptămâni fără să iasă din casă, mai primind şi oaspeţi, la o adică. În plină iarnă, acoperită de zăpadă până la ferestre, casa era o fortăreaţă pregătită pentru cele mai aspre asedii. Gurmanzi, gurmeţi, consumatori afiliaţi dietelor nu se puteau plânge de lipsuri. O glumă a tatei suna aşa: „Luaţi, gustaţi, nu vă uitaţi că nu este“.
— Ritualurile gospodăreşti ale toamnei sunt pe cale de dispariţie la noi.
— Cumplitele zvârcoliri ale istoriei au şters de pe faţa pământului chibzuitele socoteli ale părinteştii generaţii, se întunecă Barbu. A ieşi cu

sacoşa la cumpărături zilnice, a te întoarce cu câteva legături de zarzavat – garantat din import – şi cu un număr impar de pacheţele conţinând strict hrana zilei în curs e un obicei generalizat ce nu miră, necum scandalizează pe nimeni. Progresele tehnicii le-au despovărat pe gospodine de ceea ce le făcea de neînlocuit. Ele robotesc mai departe, dar prin birouri, laboratoare, fabrici, agenţii. A şti să pună apă la fiert este ceea ce se poate pretinde, obiectiv, unei consoarte. Restul se negociază[7].
— Mie îmi convine, am zâmbit.
Barbu nu-mi luă în seamă intervenţia. Cufundat în reverie, continuă liric:
— Bucureştii mirosurilor de mâncare ieşite pe un geam, Bucureştii cârciumilor şi birturilor populare, oraşul în care puii de găină se tăiau la colţul străzii, iar olteanul cu cobiliţa aducea peştele încă zvâcnind la poartă, în timp ce blocurile de gheaţă soseau cu camionul cu cai. Aş putea apoi să-ţi vorbesc ceasuri întregi despre fineţurile de la Dragomir Niculescu, despre mezelurile de la Rocus şi Paţac, despre şunca cu silitră, preparată în casă, de băcăniile pe a căror firmă scria *coloniale şi delicatese* şi unde icrele de Manciuria se luau cu polonicul dintr-un butoi…
— Hai să schimbăm subiectul, că prea îmi lasă gura apă după toate câte mi le aduci aievea sub ochi. Mai bine povesteşte-mi despre viaţa oraşului, despre cinematografele de altădată, l-am rugat pe Barbu, care rămăsese pentru câteva clipe cu ochii în gol.
— În vacanţe, începu el după o vreme, tata mă lua de mână şi mă ducea la cinematograf, în matineu[8]. Simpla pătrundere în sala cinematografului Capitol, pe bulevardul Elisabeta, promitea delicii. Cinematograful era nou, cu scaune somptuos îmbrăcate în catifea roşie, sala era aerisită. De neuitat mi-e primul film din *Silly Symphony,* suita serialelor proaspăt ieşite din studiourile lui Walt Disney. O puzderie de Mickey Mouse coborau în trombă o măgură, de-a dreptul spre noi, cei din sală, într-o frenetică zbenguială. Cum să nu te entuziasmezi? În alb-negru, profilele micilor eroi ce lunecau pe săniuţe păreau a scrie o epopee. La un alt spectacol ni se împărţise, de la intrare, câte o pereche de ochelari, cu o lentilă verde, alta roşie. Se perindau scene în relief de acest fel: cineva apuca o creangă de care atârna o cobră încolăcită – şi ne-o azvârlea în nas. Întreaga mulţime de spectatori făcea gestul firesc de a se da înapoi, şi anume numaidecât. O locomotivă în cea mai mare viteză se arunca asupra mea şi, desigur, mă feream.
— Ce filme rulau prin ’37-’40?
— Cinematografele de cartier dădeau pe zi câte 2 filme: un film cu drame sentimentale, pentru femei, şi un film cu lupte între pieile-roşii şi cowboy, pe tărâmuri necunoscute, vezi *Tigrul din Esdenapue* sau *Piratul negru*, pentru bărbaţi. Un exemplu din prima categorie era un film în care juca marele actor Akim Tamiroff, în rolul unui casier[9] ducând cu sine o valijoară cu banii băncii la care lucra. În tren, e drogat de nişte tineri ce-i fură banii. Omul nu mai are curajul să se întoarcă acasă, devine cerşetor, pierzându-se în mizerie. După ani şi ani de pribegie, se întoarce într-o noapte de iarnă să privească de afară, pe geamul casei sale, pe care-l şterge de gheaţă într-un

colţ. Îşi vede familia adunată în jurul mesei, pe băieţi, ajunşi bărbaţi în toată firea, pe soţia lui care varsă din pahar câteva picături de vin pe podea, în amintirea celui demult dispărut. În timpul vizionării se auzea în sală ţăcănitul genţilor din care doamnele îşi scoteau batistele. Un exemplu pentru cea de a doua categorie era un film cu cowboy despre oraşele americane în construcţie, cu coloniştii plecaţi de lângă familii, în goana după aur, şi cu maleficele piei-roşii care atacau, în absenţa lor, locuinţele lipsite de apărare. Săgeţi de foc incendiau casele de chirpici, în vreme ce un copil pleca pe furiş să anunţe armata, aflată la zeci de kilometri depărtare. Femeile începeau să tragă cu puştile de la ferestrele arzânde şi, când totul părea pierdut, apărea în trap, apoi în galop, cavaleria federală, la vederea căreia spectatorii se ridicau în picioare aclamând şi aplaudând.

— Ce reacţii vii! m-am minunat.

— Îmi aduc aminte că, la un film cu Stan şi Bran, lângă mine era o duduie superbă, pe care nu îndrăzneam s-o abordez. La un moment dat a râs atât de tare încât, în culmea hohotirii, mi-a ars o palmă pe genunchi de am sărit în sus de durere. Spectatorii, pe vremea aceea, reacţionau direct, erau spontani şi participau cu toată fibra lor la întâmplările de pe ecran. O fotografie[10] din acei ani ne înfăţişează pe tata şi pe mine, trecând în grabă, pe bulevardul Elisabeta, prin dreptul Cercului Militar, tata într-un pardesiu lung, eu, în pantaloni scurtaţi şi cu o caschetă pe cap. Mai sus de cinematograful ARPA, de-a lungul unui zid se zăreşte scris cu litere mari: „Femeia, eterna poveste“.

— Cum era prin localurile de odinioară?

— Câteodată, trecând peste protestele mamei, care vedea în cafenea un loc al perdiţiei şi al ratării, tata mă lua cu el la Capşa sau la Corso, pe Calea Victoriei, unde mă prezenta drept un Cioculescu, ediţie îmbunătăţită şi adăugită. Caracteristica localului era că toţi consumatorii păreau a se cunoaşte bine între ei, schimbau locurile la mese, pe când chelnerii aduceau boluri metalice cu şvarţ, un fel de cafea diluată. Mă sufoca nesuferitul miros de ţigări de foi ce înceţoşa atmosfera, preferam localul Herdan, unde, contra 7 lei, puteai servi oricare din sandviciurile expuse în vitrine de sticlă. Se chema că iei un aperitiv, obicei împotriva căruia, deopotrivă, mama protesta cu vehemenţă. Era perioada când, după-amiezile, lumea bună a Bucureştilor parcurgea în sus şi în jos Calea Victoriei, într-un ritual consacrat, deci fără grabă sau scop[11]. Pe când pe stradă se încrucişau trăsuri cu automobile, într-o tot atât de vie aglomeraţie. Bucureştilor li se spunea Micul Paris, şi nu doar de către cei ce-l locuiau. Oraş vesel, frumuşel, fără noxe, totuşi în plină dezvoltare, apărat de scuturi de pădure şi aerisit de o centură de lacuri recent asanate, Bucureştii creşteau pe verticală[12].

— Cum se reflectau stările sociale pe cartiere?

— De la nobila dignitate a parcului Bonaparte, a bulevardului Dacia, a rondului Lahovary, la capătul de linie al tramvaiului 16, oprind într-un pitoresc cartier străjuit de o cruce de piatră, de la vilele de pe ţărmurile lacului Herăstrău la căscioarele feroviarilor din Giuleşti, stările sociale se

delimitau, s-o spunem, tăios. Şi întocmai cum un strat nou de grosime se adaugă în fiecare an arborilor, şi oraşul se îngroşa. O bună şi veche prietenă din exil, Vivi Vulcănescu, îşi luase rămas-bun, la plecare, de la un copăcel de la Şosea, pe care-l îndrăgise, poate în plimbări sentimentale. Îl căutase, la o scurtă revenire acasă, după 40 de ani, şi-l regăsise copac bătrân, pe ducă[13].

— Asta e ceva rarisim, m-am mirat, după cât s-a mutilat peisajul Bucureştilor. Casa în care am copilărit eu, de pildă, a pierit, în anii ’80, sub buldozere, împreună cu tot şirul curţilor şi grădinilor ce înconjurau locuinţele de pe strada, şi ea dispărută, azi.

— Şi în Cotroceni s-au schimbat multe, totuşi cartierul mai există. S-a dus însă liniştea patriarhală, s-a ciuntit bezmetic vegetaţia, s-au tăiat pomi, s-au năruit case…

— Aş vrea să ştiu dacă războiul trecut a lăsat vreo urmă pe aici.

— Oh, a fost ceva cumplit, îşi aminti cu un fior Barbu. Era o dimineaţă înaltă, senină pe 4 aprilie 1944[14]. În parcul Facultăţii de Medicină înfloriseră cornii, prin curţi, magnoliile. Împreună cu Dinu, fiul profesorului de anatomie artistică, medicul Horia Dumitrescu, păşeam pe poarta Grădinii Botanice, aflată în apropierea casei noastre. Eram dornici să tragem în nări primele miresme ale primăverii, de la violetele, viorelele, ghioceii de la sine răsăriţi lângă tăbliţele unor plante ce aveau să încolţească mult mai târziu. Chiar atunci însă se sună alarma, făcându-i pe vizitatori să se grăbească, la îndemnul paznicilor, spre adăpost. Părea să fie doar un exerciţiu, dar şi să fi fost o alarmă adevărată, ce putea să însemne un bombardament? Cele sovietice nu se dovediseră a fi mare lucru.

— Şi voi ce-aţi făcut? l-am întrebat cu sufletul la gură.

— De ce să intrăm în adăpost, într-un şanţ umed, într-o tranşee săpată în lut, când nici tunarii nu erau la datorie? Pe muchia de deal a Grozăveştilor, se zăreau tunuri antiaeriene fără servanţi în jur. Mai bine s-o luăm spre casă, dacă poliţiştii nu ne opresc în stradă. Am mărit pasul când, brusc, cu ruptură, pământul ne fugi de sub picioare, sub efectul unei explozii generale, zdruncinătoare ca un seism. O cascadă de bufnituri, de o sonoritate incredibilă, trecând nu numai prin urechi, ci şi prin fiecare fibră a trupului, ne scuturã, într-un vacarm ce sporea, spărgând, la propriu, aerul. Erau bubuituri ce loveau solul în cutremurare, altele care, în grupuri, fărâmau văzduhul. Se petrecea un bombardament, cu replici ale artileriei antiaeriene, unul fără nici o asemănare cu ceea ce trăiserăm. Cuprinşi de panică, am luat-o la goană amândoi, spre ieşirea din Grădină. Fulgerător, vederea ne fu atrasă de unul dintre cei mai bătrâni copaci ai pajiştilor, o plută, pe care doar o horă l-ar fi putut cuprinde, care zăcea, cu rădăcinile în sus, lângă o groapă din care încă mai sărea pământul. Crucificat pe poartă, portarul grădinii părea că o păzeşte mai departe, în stradă leşul unui măgar începuse să se umfle.

— Ce s-ar fi întâmplat dacă, după încetarea dezastrului, nu te-ai fi întors imediat acasă?

— Mama ar fi strigat: „Barbu, unde e Barbu?“„Dar unde se dusese, doamnă?“ ar fi întrebat-o o trecătoare. „ În Grădina Botanică.“ „Atunci duceţi-vă acolo, că peste adăpostul de lângă seră a căzut bomba. Au pierit cu toţii. Sunt 70 de morţi.“
— A fost o minune că nu v-aţi refugiat împreună cu ceilalţi vizitatori ai Grădinii!
— Îngerul m-a vegheat atunci. Cât despre Bucureştii de astăzi[15], se întunecă Barbu, după un răstimp de tăcere, sunt pe punctul de a-şi pierde conştiinţa de sine, după amputările din perioada comunismului şi după operaţiile cosmetice din zilele noastre. După ce un şir de edili au eşuat lamentabil în a-i restitui vestigiile istorice – sau, măcar în a-i păstra fizionomia. Scump, cândva în sentiment, oraşul nostru a devenit acum exorbitant de scump pe metru pătrat. O fotografie luată de sus ar înfăţişa o urbe lipsită de oameni, dar înţesată de automobile, ca de o gigantică invazie de goange „bară-n bară“. Iar pe fiecare arteră comercială – o agenţie de schimb valutar, o farmacie, o bancă şi un market. Străinul în trecere va constata că, dis-de-dimineaţă, bucureşteanul schimbă valută, cu banii obţinuţi cumpără doctorii, alifii, balsamuri, dar mai cu seamă antidepresive, apoi trece pe la bancă, unde obţine un împrumut ce-l angajează pentru restul vieţii.
— Vezi ce bune sunt amintirile şi ce bine e că le pui pe hârtie! am încercat să-l consolez. Cei care le vor citi vor întrezări din povestirile tale farmecul de altădată al locurilor prin care trec zilnic, indiferenţi.
— Locurile şi omul călătorindu-şi înfăţişările prin vremi, rosti Barbu pe un ton muzical, dând frazelor cadenţa unor versuri. Şi eu sunt, iată, un peisaj în continuă schimbare: un tom de amintiri, susţinut, mai întâi, de poze alb-negru, apoi color, aduce în prim-plan pe copilul serafic, pe urmă pe adolescentul bântuit de fantasme erotice, pe tânărul întâmpinând zările pe culmile muntelui Venerii, pe maturul cu început de chelie, ţinându-şi în braţe, înduioşat, copilul, apoi pe sexagenarul robust, pe septuagenarul verde, pe octogenarul lăudat pentru cât de bine se ţine[16].

Granpa

— Aş vrea să-ţi vorbesc despre un om de seamă, pe care mă tem să nu-l înghită neantul, atunci când eu nu voi mai fi, rosti Barbu aşezându-se mai comod în fotoliu. Dacă ştiu, fie şi în parte, ce am moştenit de la părinţi, ignor cu ce m-au dotat ereditar bunicii, străbunicii, până la strămoşul Stanciu Mazilu, zis Cioc. Dar îmi recunosc trăsături de la singurul bunic cunoscut, Gheorghe, Granpa, în limbajul nepoţilor, Tătăică, în cel al copiilor săi.

— Cât de bine ai putut să-l cunoşti?

— Chiar îndeaproape şi cred că l-am intuit în întregime, cu toate că avea, în ciuda umorului, o fire mai degrabă închisă. Înalt, uscăţiv, cu faţa prelungă şi nas puternic, cu cocoaşă, Gheorghe Ioviţoiu era oltean din Gorj. Bunicul, poate străbunicul lui, fusese preot într-o localitate românească de dincolo de Dunăre, în Serbia. Popă fiind, dăduse o palmă dascălului, care căzuse şi murise. Înspăimântat, vinovatul trecuse Dunărea în Ţara Românească, unde căzuse în ţărănie. Aici, după obiceiul vremii, avusese mulţi copii. Autodidact, Gheorghe Ioviţoiu îşi depăşise condiţia. Arendaş de mare anvergură, administra moşii, păduri, avea mori şi, tânăr fiind, devenise proprietarul uneia din cele mai frumoase case din Roşiorii-de-Vede, unde locuia. Fundamental cinstit, se bucura de respectul, de iubirea chiar a ţăranilor de pe moşiile pe care le exploata. În timpul răscoalelor din 1907 nu fugise de pe moşie, rămăsese acolo, convingându-i pe ţăranii răsculaţi să nu treacă la devastări. La sosirea armatei, a fugit în codru, împreună cu sătenii, spre a nu fi arestat, ca instigator, caz unic în analele răscoalei.

— Şi bunica ta?

— Bunica mea, Victoria, născută Oprescu, a avut cu el patru copii, dar la cel de-al patrulea tânăra mamă a decedat, împreună cu pruncul. Granpa nu s-a mai recăsătorit, şi-a crescut singur copiii, pe care, la vârsta şcolară, i-a trimis la Bucureşti, în gazdă la prieteni de încredere, mai precis, la familia Cristoman, de pe Strada Iancului. Om luminat, şi-a ţinut copiii în şcolile cele mai înalte, pe mama, la Şcoala Centrală de fete şi apoi la Universitate, pe tanti Paula, la un pension de lux, pe unchiul Costică, la studii în Marea Britanie.

— Trebuie să-i fi fost greu să rămână singur.

— Da, îi era urât în casa goală, prefera să doarmă în magazia acesteia. Prin 1945, la dărâmarea magaziei, din uşorul uşii a sărit, în perfecte condiţii de păstrare, o splendidă puşcă de vânătoare. De care cei de faţă n-au ştiut cum să se descotorosească mai repede. Vânător singuratic, pleca în pădure iarna, nu ca să împuşte, ci ca să privească fie trecerea lupului, fie hora iepurilor, pe zăpadă. Poveştile lui vânătoreşti nu se încheiau cu trofee. Odată, pe vreme de toamnă târzie, găsise în frunziş un şarpe amorţit. Îl luase, punându-l în mâneca întoarsă a paltonului. La întoarcerea acasă, îl chemase pe vătaf, un grec, rugându-l să-i scoată batista din mâneca paltonului – el având mâinile îngheţate. „Domnu’ Gheorghe, Domnu’

Gheorghe, vrei să mă omori?“, ţipase grecul, trezindu-se în braţe cu şarpele, care, dând de căldură, începuse să se mişte. Motanul casei, roşu, pe nume Ursulache, era un corci dintr-o pisică sălbatică, pripăşită de Granpa. Un curcan, numit Kukuzeff, îşi trăia bătrâneţile asigurate în curtea din dosul casei. Kukuzeff, de la Kutuzov?
Barbu se întrerupse din povestit, aţintindu-şi privirile pe fereastra prin care venea înserarea. După câteva clipe continuă cu glasul molcom:
— Când trupele germane se pregăteau să intre în Roşiori, o patrulă de ulani a fost trimisă în recunoaştere, în oraş. De la o fereastră, cineva a tras un glonţ într-un ulan, ucigându-l. La ocupare, comandamentul german i-a convocat pe notabilii oraşului, pretinzând suma de cinci sute de mii de lei, ameninţând că, dacă aceşti bani nu vor fi vărsaţi până la apusul soarelui, oraşul va fi distrus prin bombardare. Cei mai mulţi dintre bogătaşii urbei fugiseră, înainte de căderea oraşului, rămăseseră numai doi, Granpa şi Traian Arizan, mare proprietar de mori în judeţ. Ei au dat banii, pe care nu i-au mai văzut, firește, niciodată înapoi.
— Bunicul tău făcea politică?
— Nu, dar păstrase, în România întregită a votului universal, cartea de alegător din vremea votului cenzitar. Vorbea cu respect de C.A. Rosetti, pentru că acesta, bărbat politic de prim rang, murise sărac – se făcuse chetă pentru înmormântarea lui. Granpa avea o vorbă ce se auzea frecvent la noi în casă: „Aşa te învaţă!“ În Bucureşti, cred, prin ’35-’36, pe când trecea pe caldarâmul străzii, în apropierea unei biserici, pe stradă apăruse mărşăluind cu paşi ţopăitori un grup de lăncieri – trupă de şoc a partidului goga-cuzist. Temându-se să nu fie luat drept evreu şi bătut, de cum ajunsese în dreptul bisericii, Granpa îşi făcu cruce. „Aşa te învaţă!“, îi strigă cineva din rândurile mărşăluitorilor. Nu ţinea la viaţă, dar voia să prindă sfârşitul războiului. S-a stins în 1941, septuagenar. A fost primul mort pe care l-am văzut.
— Mai ai vreo poză cu el?
— Da, dintr-o fotografie de demult mă priveşte, fără o expresie anume, un bărbat tânăr, cu un câine la picioare. Se numea Nini şi îi îndulcea singurătatea. Dar nu dormea în camera stăpânului. Glasul lui Granpa se altera când îmi povestea cum, într-o noapte, Nini zgâriase uşa cu disperare, timp îndelung, ca să intre în dormitor. Hotărât să nu încalce regula, Granpa nu-i deschisese. Îl găsise, în zori, mort, în prag. În ultimele ceasuri de viaţă, câinele voise să fie lângă fiinţa cea mai dragă lui. Granpa nu putea să-şi ierte faptul că nu-i deschisese, că Nini nu-i murise în braţe.
— Ce crezi că moşteneşti de la bunicul tău?
— Puterea de a fi de unul singur în momente dificile, dar şi neplăcerea atingerii, a topirii în masă – până la a fi singur în doi, în clipe numai de mine ştiute.

Unchiul Radu

— Aş vrea să-mi completezi galeria portretelor de familie, povestindu-mi despre fratele tatălui tău, Radu Cioculescu.

— Dacă Şerban – Nelu în copilărie – căzuse în spiţa Ciocilor, semănând mai mult cu bunicul Ştefan decât cu părintele său, bălai, cu ochi albaştri şi carnaţie delicată, Radu, fratele mai mare, brunet, masiv, musculos, cu ochi negri pătrunzători – căruia tata îi zicea „ţiganul împărătesc“ –, se înscria în viţa Millotenilor severineni, vechi boieri pe linia bunicii materne, Cernătească – Urdariancă. Radu era copilul care, încălcând interdicţiile, era lăudat pentru poznele sale, pe când Nelu era pedepsit cu orice ocazie, fie şi numai preventiv.

— Ce educaţie au primit cei doi fraţi?

— Crescuţi cu bonă, copiii au vorbit întâi limba germană, apoi pe cea natală, învăţând de la părinţi şi limba franceză. Brusca dispariţie a acestora, pe când cei doi fraţi intrau în adolescenţă, ca şi izbucnirea Primului Război Mondial, le-a modificat cursul existenţei. Turnu Severin era pe atunci oraş de graniţă, iar Şerban scria poezii patriotice, vestindu-i consulului austriac apropiata pieire a imperiului („Şi-asta chiar peste un an / Scumpe consul-şobolan“). Fratele mai mare, cercetaş încă, nevârstnic pentru înrolare, şi-a ascuns situaţia, urmând trupele noastre în retragere, în Moldova.

— Aş vrea să mai ştiu ce înclinaţii aveau ei în adolescenţă.

— Mari iubitori ai lecturii, ambii aveau talente artistice, pe care, în spiritul vremii, le exersau fără gând de profesionalizare: Radu, ca muzician, tata, ca desenator. Mai târziu, tata a ales, ca studiu universitar, filologia, iar Radu, chimia. Student strălucit, Radu fusese numit asistent de către profesorul său, în cel de-al treilea an de facultate. Dar în scurt timp, Radu a renunţat la studiul chimiei şi s-a dedicat ştiinţelor economice. Mai târziu a fost numit subdirector al Operei din Cluj şi a fost acceptat imediat în mediile închise ale provinciei – în societatea aristocraţiei maghiare – cea melomană, cel puţin. Avea şi avantajul că era un bun vorbitor al limbii germane.

— Ţi-a povestit ceva din acea perioadă?

— Mi-a spus cum, invitat la castel de către un conte, acesta-i arătase sălile, tablourile, portretele de familie, deasupra cărora erau aşezate trofeele de vânătoare. „Aceştia sunt strămoşii mei“, îi arătase contele, indicând cu mâna spre portrete, iar pe urmă, mai sus: „Şi acestea, coarnele de la ei“.

— Mi se pare că unchiul tău a avut o căsătorie romantică…

— Om de club, mason convins, deci înclinat către prieteniile bărbăteşti, s-a însurat cu o cântăreaţă de operă, frumoasă, cu temperament furtunos – rusoaică-evreică, fugită în adolescenţă din raiul sovietic. Se numea Eugenia Babad, născută Safir. O curtase şi Ion Marin Sadoveanu, care-i scrisese un maldăr de scrisori – aflate acum în portofoliul Bibliotecii Academiei. Era o bună interpretă de lieduri şi o persoană dificilă în relaţii, cu acea fire slavă care te acceptă spontan şi când te aştepţi mai puţin te trimite în neant, fără

recurs, în virtutea celei mai personale dintre logici… dar unchiul Radu o atacase frontal.
— Ai văzut-o vreodată în spectacol?
— Da. Muziciană rafinată – tanti Gynn fusese angajată la Opera din Bucureşti, unde am văzut-o, în copilărie, în *Hänsel şi Gretel*, în rolul vrăjitoarei, cu un nas uriaş de carton, care m-a interesat mai mult decât restul spectacolului, iar mai târziu, în rolul Azucenei. Cei doi soţi frecventau concertele anuale de la Salzburg, până la ocuparea Austriei de către nazişti. Fotografii din vremuri bune ni-i înfăţişează în costume tiroleze – pe unchiul Radu, în pantaloni scurţi, cu breteluţe, lângă un havuz în lacrimi.
— Cu ce se ocupa unchiul tău pe atunci?
— Era secretarul de redacţie al *Revistei Fundaţiilor Regale.* Când pleca la Salzburg, îl lăsa în locul său pe Mihail Sebastian, prilej pentru presa de dreapta de a-l ataca – cum de nu găsise un românaş de-al nostru, în schimb –, aducând vorba de „dinastia Cioculeştilor“ la *Revista Fundaţiilor*, unde Şerban Cioculescu deţinea una din cronicile literare. Cum cel de-al doilea secretar redacţional era Camil Petrescu, preocupat mai mult de propria-i operă, grosul muncii îi revenea unchiului Radu, care-şi îndeplinea cu rigoare sarcinile, pretinzând colaboratorilor permanenţi aducerea în termeni precizaţi a cronicilor. Când a întârziat cu o singură zi să aducă textul, Şerban Cioculescu a lipsit din numărul revistei. În acei ani, Radu Cioculescu a tradus în româneşte *Legăturile primejdioase* ale lui Choderlos de Laclos, *Dialogurile asupra comandamentului* de André Maurois, *Viaţa lui Stanley*, un roman de Jakob Wassermann.
— Ce părere avea Mihail Sebastian despre unchiul tău?
— În *Jurnalul* său, îl considera pe Radu Cioculescu drept singurul român radical din câţi cunoştea – şi cred că nu greşea. Avea, de altminteri, în comun cu unchiul Radu dragostea pentru opera lui Marcel Proust, despre care, printre primii la noi, a scris. Radu Cioculescu a început traducerea în româneşte a scriitorului francez şi, cu spiritul decis care-l caracteriza, a şi dus-o la bun sfârşit. Nu a fost o treabă uşoară, nu doar din cauza dificultăţilor textului, ci şi a împrejurărilor în care a lucrat.
— Dă-mi mai multe detalii, l-am rugat.
— Mobilizat, în cursul celui de-al Doilea Război Mondial, Radu Cioculescu era căpitan în rezervă; eminentul artilerist ducea, prin stepe, un transport de cai către Stalingrad, iar în ceasurile de odihnă cobora de pe şaua calului maşina de scris şi, cum găsea o masă, se aşeza şi începea să traducă.
— Vă veneau veşti de la el în acel timp?
— Ostil războiului şi alianţei cu Germania, ne scria cărţi poştale cu observaţii acide, cărora tot el le aplica ştampila de cenzură. Ceea ce nu l-a împiedicat, dimpreună cu alte probabile manifestări, să-şi dea pe faţă sentimentele sale democratice. În consecinţă a fost trimis în lagărul de la Târgu Jiu. Acolo, dacă e să-i dăm crezare lui Zaharia Stancu, Radu Cioculescu era spaima legionarilor, cărora le făgăduia scurtarea cu un cap. Când, cu ani mai târziu, într-o conversaţie de salon[1], Gheorghe Gheorghiu-

Dej a emis, spre uimirea convivilor, unele aprecieri asupra operei lui Proust, dictatorul a explicat că-l ascultase, în lagăr, pe Radu Cioculescu, vorbind despre *În căutarea timpului pierdut.*
— Ca să vezi ce mică era lumea!
— O asemenea epistolă, scrisă unui amic politic ţărănist, cu rugămintea de a fi transmisă lui Iuliu Maniu, conţinea date asupra asasinării evreilor de către trupele noastre. Epistola a fost dată publicităţii în zilele postrevoluţionare.
— Avea nu numai curaj, ci şi probitate, am reflectat.
— Acelaşi spirit radical l-a determinat să rămână lângă generalul Rădescu până la capăt. Cum unchiul Radu deţinea, după 23 august 1944, funcţia de administrator delegat al Radiodifuziunii române, dăduse pe postul naţional discursul primului ministru, incendiar la adresa ocupantului sovietic şi a uneltelor acestuia, care forţau luarea puterii. Iar apoi mai pusese o dată discul, reluând emisiunea.
După câteva clipe de îngândurare, Barbu reluă firul povestirii:
— Tot pe atunci, unchiul Radu reînfiinţase orchestra Radio, numindu-l dirijor pe bunul său amic Matei Socor. În concertul de deschidere, mi-a dat o lojă. Sosind din timp am găsit-o totuşi ocupată de un tânăr cu puternice trăsături armeneşti şi de o pereche de persoane mai în vârstă. M-am aşezat, în tăcere, pe ultimul loc rămas liber, în timp ce, cu spume, Matei Socor, atacându-l viforos pe Radu Cioculescu, cerea imediata sa demitere. În starea de furie în care se afla nu m-a zărit. Cu voce mică mi-am cerut scuze de a lua loc în lojă, care, de altfel, îmi fusese destinată, şi m-am prezentat. Am aflat astfel că domnul în etate era compozitorul Andricu. Socor părăsi brusc loja, pe când Andricu se adresă soţiei sale, în franţuzeşte: „Quelle manière de parler chez ce Socor“. Relatându-i scena, unchiul Radu n-a vrut să-mi dea crezare, într-o asemenea măsură credea în solidaritatea umană. Mă iubea, se gândea la viitorul meu, obţinuse astfel licenţa unei mari firme americane de radio, pe care se gândea să mi-o treacă. Apoi a ţinut să-mi împărtăşească idealurile sale masonice.
— Cu cine mai împărtăşea aceste idealuri?
— Fiind un convins francmason, unchiul Radu era în loja bucureşteană Meşterul Manole, căreia-i aparţineau şi Victor Eftimiu, şi compozitorul şi dirijorul Theodor Rogalski.
— Ce şanse ai fi avut ca mason? l-am iscodit curioasă.
— După 23 august 1944, masoneria, interzisă de regimurile de dreapta, se trezise, pentru o scurtă reînsufleţire, până în 1947, când, regimul comunist manifestându-se tot mai ameninţător, a reintrat în adormire. După patru decenii, dintre sutele de fraţi mai erau în viaţă doar doisprezece. Câţi să reaprindă flacăra? La această oră se pare că mai există unul singur. Va fi voia Domnului ca acela să fie mai departe în viaţă – şi pe deasupra valid – când convorbirile noastre vor ajunge sub ochii cititorului.
— De ce a fost arestat unchiul tău?

— Ţărănist înfocat, printre puţinii regăţeni din cercul apropiaţilor lui Iuliu Maniu, el a stârnit mânia comuniştilor. După abuziva desfiinţare a partidelor politice în 1947, liderii naţional-ţărănişti, care au continuat să se vadă între ei, să ţină legătura, credeau că un conflict militar americano-sovietic este iminent, cu o fulgerătoare victorie americană – Statele Unite deţineau încă monopolul armei atomice. O reorganizare rapidă a Partidului Naţional Ţărănesc se impunea de la sine. Dar mai erau multe semne de întrebare. Din Statele Unite, trimisul lui Iuliu Maniu îi trimitea acestuia rapoarte, se numea Augustin Pop şi era unul din intimii unchiului Radu. Într-o asemenea scrisoare, Maniu era avertizat că societatea americană nu este pregătită pentru un nou război, că vor mai trebui 5 ani până la modificarea substanţială a mentalităţii acesteia.
— Cum a fost primită vestea?
— Scrisoarea a ajuns la unchiul Radu, şi de la el, la tata. A fost o consternare imensă, dacă termenul de consternare suferă un augmentativ. Ne-am pus întrebarea cum vom putea trăi şi din ce, atâţia ani, excluşi cum eram de la orice posibilitate de câştigare a traiului. Avizat că era filat, unchiul Radu s-a adăpostit, o vreme, în Ardeal, la un şantier de construcţii, după care a revenit la domiciliu. Era unul dintre puţinii regăţeni din intimitatea lui Iuliu Maniu şi nu înţelegea să stea deoparte. În 1949, a fost arestat.
— Au venit să-l ridice noaptea?
— Da, aşa procedau. Într-o broşură memorialistică, actorul Chiril Economu povesteşte că în timpul în care, concomitent cu arestarea, în plină noapte, se făcea şi o percheziţie, a sunat telefonul. Era actorul Titus Lapteş, care dorea să comunice cu unchiul meu. I se transmise că acesta e în baie, dar că poate fi, chiar la ora înaintată, vizitat. Actorul, care locuia foarte aproape, se scuză că e în pijama, dar i se spuse că poate veni şi aşa. Sosi şi de îndată fu înhăţat. Era în spiritul vremii.
— La câţi ani a fost condamnat?
— I s-a înscenat un infam proces de complot şi trădare, terminat cu o pedeapsă de 12 ani de temniţă. În închisoare, Radu Cioculescu, ostil oricărei cedări, a fost supus unui regim sever. Familia nu avea voie să-i trimită pachete.
— Aţi fost lăsaţi să-l vedeţi în timpul detenţiei?
— Tata a izbutit să obţină permisul de a-l vizita o singură dată, dar în preajma vizitei a făcut pneumonie. M-am dus cu o cerere la Securitate, în încercarea de a amâna vizita, dar cererea mi-a fost scurt refuzată, aşa că tata s-a dus să-l vadă într-o stare de accentuată slăbiciune, sub greutatea lui obişnuită, de 46 de kilograme. Când l-a văzut, unchiul Radu i-a spus: „Arăţi mai rău ca mine“. Cum Radu avea o bască foarte uzată pe cap, tata a vrut să i-o dea pe a lui, dar nu i s-a îngăduit.
— Greu trebuie să-i fi fost în închisoare…
— Pentru că era intransigent în opinii, curajos în faţa opresorilor, i se spunea între tovarăşii de suferinţă „Popa tigru“, după cum relatează

Nicolae Balotă în amintirile din detenţie. Tânărul Balotă îl întâlnise pe Radu Cioculescu, într-o dimineaţă însorită, când celularii fuseseră scoşi la aer. După toate semnele, vechiul deţinut nu mai avea mult de trăit. S-a stins în lagărul din Dej, în 1961, în urma unui cancer de colon.
— Iată ce spune despre unchiul tău Nicolae Steinhardt în *Jurnalul fericirii. Manuscrisul de la Rohia*: „S-a purtat impecabil în tot cursul executării pedepsei. Socotesc de datoria mea să povestesc tuturor cunoscuţilor mei că în 1948, când a fost arestat, n-a pomenit numele meu (şi nici al altora). Uşor m-aş fi putut atunci alege cu o condamnare la douăzeci şi cinci de ani muncă silnică. Redactasem şi bătusem la maşină rapoarte destinate străinătăţii, apoi transmise de el“[2].
— Nu cunoşteam această mărturie, se îngândură Barbu. Tragem nădejdea ca săculeţul de oase deshumate, pe care groparul cimitirului cu gropi comune i l-a indicat tatei, asigurându-l că acolo se află rămăşiţele trupeşti ale lui Radu Cioculescu, să-i fi aparţinut cu adevărat. Ele sunt, oricum, ale unui martir înhumat într-o groapă comună, fără nici un semn de recunoaştere.
Chipul lui Barbu devenise palid. Cu glasul sugrumat rosti într-un târziu:
— Într-o culegere de versuri din anul 1954, intitulată *Merişorul* şi rămasă inedită, i-am închinat poemul „Un unchi din preajmă se pregăteşte să moară“, pe care l-am scris dintr-un presentiment. Poemul este simbolic dedicat unui măr, din clipa sădirii până în cea din urmă:

Picăturile reci stau pe frunze / Ca mila gârlei pe fata-necată / Şi dacă nu le fac spaimă le-arată / Moartea apropiată. / Veghează crengile între ceaţă / Tăcând într-o întrebare care-a trecut / Şi privind pământul mai stăruie / Să-nţeleagă întoarcerea-n lut. / Aşa e moartea ca frigul de-afară / Şi întunericul e ultim cuvânt. / Ca frunza care-a stat lângă floare / Mai aud în mine un cânt. / Acesta sunt eu prin care nimeni / Nu poate să treacă jaf, / Acesta sunt eu cum am respirat prima oară, / Sunt eu cum nu m-au cunoscut păsările, / Securea, seceta şi nici chiar / Râmele care m-au scormonit / Oarbe printre rădăcinile oarbe. / Sunt eu unul şi, droaie, / Cad peste mine ca ploaia, / Sunt amintirea mea cea mai veche, / Mă dau ca pe-un cercel la ureche, / Atâtea frunze-am avut / Unde sunt? / Şi toate au fost viaţă. / Zic: am primit întunericul. / Şi l-am aprins cu piatra din sânge. / Zic: am atins cerul şi l-am / Mângâiat cu verdele frunzei. / Spun că ţinându-l pe braţe / Curat l-am purtat peste mlaştini. / Am căutat cheagul miresmei, / Poftă-am avut după slavă, / Strânsei mijlocul domol şi subţire / Din dogme să fac veşnică piatră. / Aşa că frunza mea fu drojdia. / Ce strânse şoapta din văzduh / Şi fierbintele. / Aşa că mă făcui zdravăn / Şi umbra mea era bogăţie. / Spun am văzut soarele, stelele, fulgerul, / Am auzit rugăciuni şi am presimţit îngerii / Şi şarpele suitor pe coajă / Sărind înapoi jupuit. / Zece-au căzut în dreapta, / Eu am mers înainte, / Zece-au căzut în stânga / Eu nu mi-am curmat drumul. / O sută s-au prăbuşit înainte, / Eu am trecut mai departe / O sută se răsturnară în urmă, / Pieptul nu-l atinse vântul, /

Furtuna. / O mie s-au rătăcit, / Legiune se înturnară / Ci numai eu am răzbit / Să pun piciorul pe gâtul / De fiară. / Pe acest temei, fără zarvă, / Fără zăbavă, fără-ndoială / Apăsai în adânc rădăcina / Şi scârba s-a ţinut departe de mine. / De copil mi s-au închinat războinicii / Zicând: e mărul, e fiul mărului / Şi eu le-am ascultat vorba doar / Fiindcă cel tânăr trebuie să fie cucernic. / Am rupt la ospăţ bucata bună din pâine / Şi pântecul peştelui mi l-am pus în taler / Eu am început vinul şi eu / Am aruncat între câini / Osul de-ncaier. / Drept şi plin de temei / Mult în sfaturi n-am stat / Ţinutu-mi-am cămara sub cheie, / Calul la frâu, câinele-n lanţ, / Masa în curte afară – pe sluga / Necredincioasă auzeam bătând-o / În scară. / Singur mi-am ales femeia, cămaşa, calul, / Dar când le-am avut n-avui zor. / Când se pârguiau merele, aplecând ramura / Dădeam în poartă un coş / Străinului trecător. / Dac-am plâns vreodată-am uitat, / Dac-am urât nu mai ştiu, / O linişte albă ca o năframă / Şterge sângele meu stacojiu. / Nu mă judecaţi, cât pot încă să judec, / Lăsaţi-mă să stau aplecat peste mine / Simt cum vlaga din vână / Mi-o suge un roi de albine. / Voi să vă rugaţi pentru mine, / Ca să vi se ierte năpastele voastre / Şi să uitaţi încet că un măr bătrân / A dăinuit şi a fost cunoscut / Un leat, aicea pe coastă.

— Am întâlnit prima oară numele unchiului tău pe coperta volumelor lui Marcel Proust. Aveam 19 ani când m-am cufundat pentru prima oară în lectura minunatei sale traduceri.
— Trebuie să ştii că soţia lui, Eugenia Babad Cioculescu (tanti Gynn), care salvase şi păstrase manuscrisele tălmăcirii, s-a învrednicit cu publicarea traducerii integrale a operei proustiene în versiunea unchiului Radu – într-o perioadă în care cel decedat în detenţie nu fusese în nici un fel reabilitat. Totuşi, numele lui a apărut pe toate cele 11 volume. Ultimele două din ciclul *Albertine disparue* şi *Le temps retrouvé* au avut o soartă tragică. În preajma tipăririi, un volum a pierit într-un incendiu domiciliar, altul, în redacţia editurii. Ulterior, tanti Gynn a lucrat ea însăşi la aceste două tomuri. Exasperată de întârzierile publicării lor, aflase că redacţia socotea traducerea ei nesatisfăcă-toare. Indignată, dădu vina pe redactoarea în cauză, incapabilă să priceapă topica proustiană, dar, după furtunoase discuţii, acceptă propunerea editurii ca eu să mă ocup de îmbunătăţirea traducerii. A fost pentru mine un exerciţiu pe care, până astăzi, îl consider un dar al Providenţei. Tanti Gynn tradusese literal cel mai rămuros text din lume, fără ca limba română să fi fost limba ei din naştere. În fapt, a trebuit să rescriu întreaga lucrare, paragraf cu paragraf, frază cu frază, membru de propoziţie cu membru, cuvânt cu cuvânt, o muncă pe care, ce e drept, n-aş fi dus-o la capăt fără baza existentă. Sper, cu tărie, că Radu Cioculescu ar fi fost de acord cu traducerea făcută de mine.
— Dar mătuşa ta cum a reacţionat?
— Cum noua versiune fusese aprobată, s-a pus problema în ce chip avea să apară numele meu, cotraducător, în fapt. Cunoscând sensibilitatea – nu mai zic mândria – mătuşii mele, i-am lăsat latitudinea să aleagă, dimpreună cu

forul editorial. Traducerea a apărut sub numele ei, numele meu figurând în susul contrapaginii: „Text revizuit de…“ Nici aşa tanti Gynn nu s-a arătat mulţumită: „Cum adică revizuit? Trebuia «revăzut»“.
— Presupun că a fost preludiul la răcirea relaţiilor voastre.
— Trăind singură, într-o garsonieră vizavi de Cişmigiu, rar frecventată de puţinii colegi de breaslă, cu care se afla în bune relaţii, talentata interpretă de lieduri, care cântase şi sub bagheta lui Bruno Walter, s-a adâncit, în anii de bătrâneţi şi suferinţe, în mizantropie. Cum se credea persecutată, îmi trimise o scrisoare în care mă implora ca, dacă mai am o picătură de omenie în mine, să încetez acţiunile împotriva ei. Uluit, i-am răspuns tot printr-o scrisoare, poate niţel acidă. Întâlnind-o apoi pe stradă şi dând să o salut, a întors capul. Şi n-am mai văzut-o, n-am mai vizitat-o, până când n-am fost chemat la patul muribundei – când, nemaiputând vorbi, mi-a făcut semne parcă explicându-mi: „Iată în ce stare sunt“.
— Ar fi trebuit să vă împăcaţi.
— Aşa am şi făcut. Mi-a revenit mie pe urmă să veghez peste noapte moarta, ceasurile au trecut încet, fără nici un sentiment de teamă, de inconfort spiritual, într-o atmosferă de pace a firii, înţelegând pe deplin că o îndelungată zbatere, cu întrebări fără răspuns, luase sfârşit, după ce, în 86 de ani de existenţă, tanti Gynn nu-şi trădase o clipă statutul de persoană independentă, mândră de calităţile ei de gândire. Înmormântată în cripta familiei, ea se află lângă osemintele unchiului Radu, dacă ale sale vor fi fiind. Eugenia Babad Cioculescu a lăsat şi un caiet cu memorii, din care am şi publicat, cândva, un fragment.
— Îţi apare uneori în vis unchiul Radu?
— Câteodată îi simt prezenţa, fără să-i văd chipul, pe care, altfel, îl am foarte clar în minte. Îl visez în secvenţe scurte, cum că s-a reîntors acasă, că îl voi întâlni în odaia la a cărei uşă chiar mă aflu. Alteori pare că stăm faţă în faţă, în mod curios fără efuziuni, pare că ar fi vorba de o revenire a sa în societate, dar totul într-un vag, născător de incertitudini.
— V-aţi mai putea întâlni aievea în paginile lui Proust.
— Poate în pasajul meu preferat din *Timpul regăsit*, acolo unde Marcel revine, după 20 de ani, la balul la care altădată întâlnea cunoştinţe de toate gradele – el descrie în ce stare de modificare îl află pe fiecare, mergând până la metamorfoză şi trece din portret în portret, fiecare cu alte stigmate ale bătrâneţii –, alcătuind un album al tuturor transformărilor posibile – cu excepţia unei femei frumoase, neatinse de vreme. Uimit că anii nu-i schimbaseră înfăţişarea, se apropie s-o cerceteze. „Sunt fiica ei“, vine atunci răspunsul celei întrebate.

Interiorul patern

— Evocă-mi atmosfera pe care tatăl tău a dat-o locuinţei de pe strada Turnescu nr. 5, l-am îndemnat pe Barbu a doua zi, după ce ne-am aşezat la taifas, în faţa ceştilor de cafea.

— Ţi-am vorbit de Cotroceni, dar nu ţi-am spus cum am ajuns acolo, din punct de vedere financiar. Tata moştenise partea lui din averea Millotenilor[1], cu care se înrudea pe linia bunicii materne. Moştenise pământ şi vie. Cu banii moşteniţi, părinţii mei au putut merge la Paris. La întoarcerea în ţară, după câţiva ani, au făcut un împrumut la Casa Corpului Didactic, au cumpărat întâi locul şi apoi şi-au construit vila cochetă, pe care o ştii.

— Să pătrundem în interiorul ei, aşa cum era la început, l-am îndemnat nerăbdătoare.

— În casa noastră, doi pereţi ai biroului adăposteau, faţă în faţă, biblioteci, o altă bibliotecă se afla în antreu şi încă una în *hall*-ul casei, sub peretele cu ferestre. Cele mai multe cărţi erau în limba franceză – formate standard, cu rânduri puţine şi litere mari, pe pagini cu margini late ale foii tipărite, cu coperte galbene sau roşii, dintr-o foiţă care se hârtănea numaidecât. Cărţile în limba germană aparţineau unei colecţii ieftine, de mare circulaţie. Cele mai multe dintre cărţile româneşti, din domeniul beletristicei, purtau dedicaţii ale autorilor dornici să fie recenzaţi şi, fireşte, laudativ. De unde tonul ultramieros al dedicaţiilor.

— Şi unchiul tău aducea în casă cărţi?

— După cum ştii, Radu Cioculescu îngrijea apariţiile Editurii *Fundaţiilor Regale*, unde mai şi tipărea câte o traducere. Una din colecţiile editurii, intitulată „Energia“, cuprindea cărţi de călătorii, de explorări, de expediţii, de temerare înfăptuiri, care-mi trezise, cu copertele ei foarte expresive, un asemenea apetit, încât îi scrisesem o carte poştală unchiului, rugându-l să-mi trimită şi mie din volumele colecţiei. Verbal, nu îndrăznisem. Şi dorinţa, şi timiditatea mea au fost înţelese. Într-o bună zi, poştaşul mi-a pus în braţe, într-un pachet de un metru, întreaga colecţie. Erau acolo călătoriile părintelui Huc în China, Mongolia şi Tibet – trei volume –, epopeea americană a lui Cavalier de La Salle, viaţa lui Henri Morton Stanley – o mulţime de volume pe care le-am devorat – cine n-ar fi făcut la fel? Asta pe lângă studiul şcolar, cel despre care un personaj grec de-al lui Brătescu-Voineşti zicea că „Învăţătura multă utrăveşte singele“.

— Cred că la voi acasă cărţile, oricât de multe ar fi fost, erau primite cu braţele deschise, am zâmbit.

— Sertarele pline vârf ale biroului, rafturile bibliotecilor, umplute cu câte trei rânduri de cărţi, vesteau clipa când nici un locşor nu va mai fi liber în casă, ameninţare primită cu bărbăţie de criticul care nu scotea nici un volum din casă. Criza de spaţiu s-a manifestat de timpuriu, soluţionată la început prin adaosul de biblioteci în holul casei, apoi pe coridorul de la intrare. Pe noptieră, în dormitor, se stivuiau la fel cărţile. La o mişcare

bruscă a cotului, câte o broşură luneca jos, un extras academic sau un catalog franţuzesc de anticariat, însemnat cu steluţe şi energic subliniat. Pe această cale, a intrat bibliofilul în posesia câte unei epistole a lui Lamartine sau Victor Hugo, a ediţiei din 1724 a *Eseurilor* lui Montaigne.
— Tatăl tău era un adevărat colecţionar!
— Spre deosebire de tata, mărturisi Barbu, ştergându-şi ochelarii, eu nu am temperament de colecţionar. Cărţile din biblioteca mea nu-şi păstrează neschimbată valoarea: unele dintre ele suferă de distracţie, îmbătrânesc, pierd calitatea servilă a seducţiei. Însumi, îmi pierd preţuirea faţă de unele, pe altele le părăsesc, deşi le râvnesc încă.
— Totuşi păstrezi cu sfinţenie arhiva părintelui tău, obiectele care i-au fost dragi…
— Ştii că în sertarele biroului[2], în care tata păstra ceasul de aur al părintelui său, iar în dosare rânduite, piesele cele mai scumpe ale colecţiilor adunate – scrisori, acte de epocă –, se afla chiar un document cu rarisima semnătură a lui Ioan Vodă cel Cumplit? Mai erau testamentul lui Alexandru Macedonski şi celebra scrisoare a lui Eminescu în care pomenea despre averea sa mişcătoare – scrisoare vătămată la colţuri, de prea multe despăturiri.
— În afară de cărţi şi documente, tatăl tău se înconjura şi de fotografii?
— Pe peretele de răsărit, trona în lumină un singur tablou, fotografia originală a lui I.L. Caragiale în costum de arnăut, în picioare, în postură napoleoniană. Sub poză, pe o bucată de hârtie, textul, de asemenea original, în tuş negru, al unei poezioare a ilustrului exilat. Text care zicea aşa:
Toate cărţile din lume
De când lumea câte-au fost
Minunatul meu prieten
Le cunoaşte pe de rost.
Tot ce mintea omenească
Până azi a conceput
În savantu-i cap de dascăl
S-a-ndesat şi-a încăput.
Bibliotecă vestită aşa plină
Ce-n zadar am dori să mai
Încapă şi un bibliotecar.
— Ştii la cine făcea aluzie Caragiale? m-am nedumerit.
— Era un atac la adresa tânărului, pe atunci, istoric Nicolae Iorga, pe care dramaturgul îl aprecia doar pe jumătate, de vreme ce zicea despre el: „creşte înalt, dar strâmb“. Apoi, pe peretele din faţa biroului, străjuia gravura cea mai des reprodusă, înfăţişându-l pe Mihai Viteazul şi executată în anul 1601 de Aegidius Sadler, gravură pe care tata o avea în original. Pe un alt perete lumina chipul lui Gala Galaction, care scrisese dedesubtul fotografiei: „Bucură-te privind la barba mea, cum mă bucur eu de spiritul tău scormonitor şi ager“. Iar sus, pe una din biblioteci, trona gravura cu chipul lui Descartes.

— Ai crescut într-o casă-muzeu, am rostit pe gânduri. Aveai voie să iei cărţi din bibliotecă?
— Tata mă lăsa să citesc orice carte din bibliotecă, însă cu o condiţie: s-o citesc frumos. Era firesc să ştiu pe dina-fară, la 11 ani, *Mortua est*, la 12, „Atât amar de ani e de atunci / Glicină tu, tu florile ţi-arunci“ (Arghezi), la 13, „apoi, / să nu te mai întorci, poezie! / nu facem o nobilă pereche noi doi! / alianţa noastră e sfărâmată / şi aş vrea, poezie, să nu te mai văd niciodată!“ (Emil Botta). Curând apoi m-am cufundat în lirica lui Ion Barbu – ca să nu mai pomenesc de Victor Hugo, Baudelaire, Rimbaud, de Byron, Emily Dickinson, John Keats, Shelley, Edgar Poe, Walt Whitman[3].
— Mă întreb cum se păstra ordinea în casa-muzeu? Mergeai în vârful picioarelor? Vorbeai în şoaptă?
— Liniştea în odaia de lucru îi era asigurată printr-un consens tacit şi, desigur, nu ar fi avut rost să-i tulbur concentrarea cu informaţii privind rezultatele mele şcolare sau cu cereri de bani. Recurgeam, aşadar, la fondul monetar matern, unde destinaţia sumelor era îndelung analizată. Anii războiului reduseseră simţitor veniturile, o parte a casei fusese închiriată. Totuşi, chiar şi în această perioadă de mari nelinişti, noi şi iubite piese îmbogăţiseră colecţia criticului. A achiziţionat atunci cea mai frumoasă monedă dacică de argint scoasă vreodată la lumină. Undeva, în birou, se odihnea, înfăşurată în ziar, o incredibil de grea cărămidă din castrul severinean, purtând în mijloc ştampila legiunii a XII-a Gemina.
— În biroul tatălui tău se adunau comori neaşteptate!
— În sertarul din centrul mesei de lucru domina un corpolent stilou cu incrustaţii de sidef, împuns pe alocuri de nişte adâncituri – urme de gloanţe. Aparţinuse lui Armand Călinescu şi se afla la pieptul său, în momentul mişeleştii asasinări. Singuratic sol al nimicniciei vremurilor, tocul se află şi acum în acelaşi loc. Sideful tocului, ridicat în lumină, aruncă raze, dar îmi pare că nimeni nu va mai da vreodată stiloului fireasca sa întrebuinţare…
— Ai fi putut să scrii cu el măcar şase versuri din *Balada inimii care creştea întruna*[4]:
Asemeni mi-e ochiul cu o luntre trasă la ţărm,
Asemeni mi-e palma cu o masă fără bucate,
Asemeni mi-e talpa ca o pasăre moartă
Şi gândul meu aidoma este
Vestitorului care aleargă
Fără să ducă vreo veste…
— Uite că nu mi-a dat prin minte! se scutură Barbu. Dar, chiar să fi vrut, mi-ar fi fost cu neputinţă să iau în mână un stilou împuşcat…
— Ia spune-mi, l-am întrebat, vrând să schimb subiectul, care era cartea preferată a tatălui tău?
— Cartea pe care tata n-a lăsat-o din mână până în ultimul ceas a fost *Eseurile* lui Montaigne, din care poseda mai multe ediţii, unele din epocă, dar nu cea princeps, iar preferată a fost ediţia din Pléiade, înţesată de însemnări. Pe coperta a doua, cea interioară, lipise o fotografie din tinereţe

a mamei, pe foaia următoare, una cu mine, copil, apoi pe alte trei pagini, trei gravuri de epocă ale lui Montaigne. Cartea cea mai subliniată şi mai adnotată din biblioteca părintelui meu îi purta nu numai semnătura, dar chiar şi adresa şi numărul de telefon, cu indicaţia în litere de tipar: BUNĂ RECOMPENSĂ ADUCĂTORULUI.
— În ipoteza că ar fi pierdut-o, am dedus.
— Încercând să pun oarecare ordine în vrafurile de cărţi din spatele canapelei din birou, am aflat volumul lângă braţul acesteia, departe de locul său obişnuit. Pe acea canapea dormise tata, în ultimele sale nopţi în casa lui, tot mai slăbit şi mai îndoit asupra vindecării, demoralizat de pierderea puterilor, îngrijorat de sănătatea şubredă a mamei. Cred că a luat cartea din biblioteca din faţa canapelei, ca s-o aibă alături în ultimele ceasuri, înainte de a intra în spital, unde s-a stins între necunoscuţi.
— L-am întâlnit pe tatăl tău ultima oară în troleibuzul cu care veneam de la facultate. Am stat chiar alături pe scaunele din faţă şi mi-a vorbit cu o blândeţe fără seamăn. Era slab de tot, aproape imaterial, cu o barbă lungă de monah, obrazul lui avea o transparenţă nemaivăzută şi chipul părea înconjurat de un nimb de lumină.
— Eu unul, murmură Barbu, palid, mă inhib când mi se cere să-l evoc pe tata, pentru că am sentimentul intruziunii într-un sanctuar inviolabil. Şi când depăn o amintire şi scot la lumină un detaliu, care, desigur, e bine să nu se piardă, mă bate gândul că tocmai esenţialul mi-a scăpat iremediabil, că trecutul nu se va mai întoarce înapoi, aşa cum i se întâmpla lui Marcel Proust, de câte ori îşi înmuia brioşa în ceai[5].

Schiţe din profil

— Am să-ţi vorbesc acum despre curiozităţile înfăţişării, propuse Barbu cu vioiciune, şi aş porni de la constatarea că din două asimetrice părţi este alcătuit chipul omului – la Şerban Cioculescu asimetria era evidentă. Pictorii care i-au făcut portretul au îndulcit realitatea, cosmetizând-o în dauna asemănării. O jumătate a feţei era vizibil mai mică. Doar portretele de profil ascundeau cusurul – dacă era vreun cusur.

— E curios că nu m-am gândit niciodată la aşa ceva.

— Într-o revistă franceză de pe la jumătatea secolului trecut, un psiholog demonstra, cu fotografii, expresia diferită, opusă chiar, a ochiului stâng faţă de cea a ochiului drept. Stângul exprimând, dacă-mi amintesc bine, neliniştea, neîncrederea, pesimismul, iar dreptul, pozitiva înfruntare a realităţii – încredere, dăruire. Totuşi, când ducele de Saint-Simon scria despre urile care măcinau curtea de la Versailles, sentimente ce nu se puteau exprima prin viu grai, fără mari primejdii, preciza că ele se exprimau prin ucigătoarele priviri pe care şi le aruncau, în trecere, neîmblânziţii adversari. Clipă, sau numai fragment al ei, în care e de presupus că ambii ochi se puneau de acord. Iar la casarea testamentului defunctului monarh – Ludovic XIV – ce priviri sfidătoare le-a aruncat ducele memorialist ducilor bastarzi, care tocmai îşi pierdeau privilegiile! Din jumătăţi neconcordante se alcătuiesc popoarele: cel englez, din saxoni şi din normanzii cotropitori, cel francez, din galo-romani şi din francii cuceritori, cel rus din cruzii vikingi şi slavi, noi, din daco-romani şi slavii potopitori, exemplele pot continua.

— Există şi asimetrii lăuntrice? l-am cercetat mai departe.

— Vrei să ştii cum fuzionează la urmaş deosebirile somatice dintre părinţi, deosebiri care au făcut legătura dintre ei indestructibilă, căci datorită lor s-au completat, realizând mitica portocală. La mine, jocul de gene, în caruselul calităţilor şi defectelor, a malaxat o personalitate – cât de armonioasă, de valoroasă, de originală şi de exemplară, rămâne de văzut. Ca să intrăm în amănunte, cred că de la tata am moştenit[1] ceea ce la rândul lui moştenise de la părintele său: umorul. Asta pe linie ereditară. Iar prin legea imitaţiei, plăcerea pentru lectură, respectul raţiunii, simţul relativităţii, refuzul fanatismului, darul de a mă pune în situaţia celuilalt. Însă lista e cu mult mai lungă. Mi-a trecut o filozofie a vieţii, în primul rând. Carnal, am moştenit-o pe mama. De la ea mi-a venit bucuria de a trăi, capacitatea de a sesiza frumosul – şi de a-l gusta. De la ea, poezia, de la ea, câteodată, mânia.

— Ce rol a jucat în viaţa ta numele de familie?

— În ce măsură numele de Cioculescu mi-a priit[2] sau ba, lucrurile sunt mai amestecate. Bunăoară, chiar la 80 de ani, voi fi prezentat: „iar între noi se află fiul lui Şerban Cioculescu“. Când mă duc în provincie, la diverse manifestări culturale, sunt arătat ca exemplar de excepţie, precum o girafă sau o cămilă: „Nu numai că îl comemorăm pe Şerban Cioculescu, dar uite e

şi băiatul lui aici“. Într-un număr recent al celei mai bune reviste literare din ţară a apărut fotografia de arhivă cu Barbu Brezianu şi tata, cu menţiunea „Barbu Brezianu şi Barbu Cioculescu…“ Paradoxal, şi mama mă chema câteodată la masă: „Şerbane“, dar niciodată pe tata cu numele de Barbu. Nici ea, nici nimeni. Asta-ţi spune ceva?
— Şi tata făcea complexe în tinereţe când era prezentat în lume ca fiul lui Ion Pillat. Poate că o asemenea poziţie, aparent stânjenitoare, te fereşte de ispita narcisismului.
— De obicei copiii marilor personalităţi sunt oameni obişnuiţi[3]. Nu urmează profesia părinţilor şi au o viaţă care nu mai intră sub lupa publică. Dispar. Nu se poate vorbi despre copilul lui Beethoven, al lui Goethe, al lui Balzac ş.a.m.d. Dinastiile intelectuale sunt foarte rare. Una de pildă a fost chiar a familiei tale, întinsă pe trei generaţii: Ion Pillat, Dinu Pillat, Monica Pillat. S-a întâmplat şi în familia Cioculescu, graţie unei rarisime asemănări somatice între tată şi fiu. O înrudire spirituală care depăşeşte înrudirea de sânge, propriu-zis.
— De fapt, nici tu, nici eu nu am trăit în umbra, ci în lumina părinţilor noştri. Ei nu ne-au frânat, ci ne-au cultivat în chip benefic personalităţile, talentul.
— În cazul meu, a contat sistemul liberal de educaţie pe care mi l-a dat tata. A fost un părinte-camarad. În felul acesta nu am devenit o copie a lui. M-a lăsat în pace. Apoi părinţii mei formau un cuplu perfect. N-am fost copilul adorat, copilul asupra cărora toate privirile să fie concentrate, m-au lăsat în apele mele, ca să spun aşa. În copilărie, da, a fost groaznic, pentru că, fiind tineri, părinţii se duceau la baluri, se duceau la jocurile lor de cărţi. Eu rămâneam cu o băbuţă care stătea pe un scaun şi moţăia şi o rugam să-mi spună un basm şi începea basmul cu boul roşu care nu se termina niciodată şi adormea ea, şi nu adormeam eu[4].
— Vrei să spui că n-a avut cine să te răsfeţe.
— Copilul Barbu îşi avea locul lui bine determinat într-un sistem educaţional după care copilul nu trebuie răsfăţat[5]. De pildă, să nu-i dai niciodată ceea ce cere atunci când îşi doreşte. Dacă vrea bicicletă primăvara, i-o iei toamna. Niciodată nu-i faci pe plac în primul moment. Şi să fie modest. Dacă erau mai mulţi la masă, el stătea pe locul cel mai mic. Nu i se dădea bucata cea mare, ci era poftit să ia bucata cea mică. La masă să tacă, pentru că la masă nu se vorbeşte. Să-şi cunoască locul, să nu se pună în prim-plan în societate, ca să nu dea cumva în vileag preabuna părere despre el însuşi. Părere care l-ar fi dezvăluit numaidecât ca îngâmfat, îndrăgostit de sine, egolatru adică. Aşa cum sunt cei goi pe dinăuntru. Arta însuşirii de aşchii din zestrea altora constă în a nu întinde coarda, în a nu acapara scena, conversaţia.
— Crezi că a fost bun acest tip de educaţie?
— A avut şi părţi negative, şi părţi pozitive. Partea rea a fost că i-am lăsat pe alţii, fără nici un merit, să mi-o ia înainte şi să profite de ce mi s-ar fi cuvenit mie; partea bună a fost că am avut o atitudine cu care să nu-mi fie

ruşine de mine însumi în lume. Pentru că, la urma urmei, cel mai important într-o viaţă este să faci pace cu tine, să fii în bune relaţii cu tine însuţi.
— Cum te vedeai în copilărie?
— Ai să mă ierţi dacă n-am să-ţi pot spune ce credeam eu despre mine în acea perioadă a vieţii pe care pedologia o consideră ca decisivă pentru formarea individului adult, iar lumea, în genere, ca pe vârsta cea mai fericită. Nu cum apare în romanele lui Dickens, în amintirile lui Tudor Arghezi, în prima parte din *Micul Lord*.
— Erai un elev silitor?
— Ca şcolar, deşi fiu de profesori, nu mi s-a cerut să fiu primul în clasă, nu mi s-a cultivat ambiţia, nu mi s-a pretins să dau tot ce pot. Dar, în prima clasă de liceu[6], la teza de limba română, cu subiectul: „Iarna“, am luat, la profesorul Ion Creţu, editorul operei politice a lui M. Eminescu şi directorul liceului, nota 10+. Exact: zece plus! Am păstrat ani şi ani la rând teza ca să pot proba. Începea astfel: „Iarna este cel de al patrulea anotimp al anului“. La teza de limba română, un subiect identic picase elevului Teodoreanu Ionel, tema îi trezise o trombă de imagini privind fabulosul anotimp. Teza pleca având scrise pe foaie cuvintele „cling, cling, cling“, vesela muzică a clopoţeilor saniei. Şi revenise autorului ei, cu nota 1, sub semnătura profesorului: G. Ibrăileanu. Moment imortalizat într-o excelentă schiţă memorialistică.
— De ce crezi că părinţii tăi au fost atât de îngăduitori cu tine?
— Părinţii mei fuseseră educaţi sub sigla exclusivă a meritului, şi acest indice, foarte sensibil, le intrase în sânge. Neobservând la copilul lor semne de geniu – ba chiar neliniştiţi că acesta întârzia să vorbească –, n-au făcut din el un idol, nu l-au prezentat lumii ca pe un exemplu de precocitate, necum de miraculoasă înzestrare. Când au scăpat de teama de a avea un fiu autist – am vorbit abia pe la 4 ani – şi când, dimpotrivă, nu mai puteam fi determinat să tac, tata mă întreba dacă am cunoştinţă de numele medical al bolii copiilor de profesori. Maladia se chema „demenţă precoce“. Şi-mi povestea un caz celebru – al fiului profesorului său de estetică, Mihail Dragomirescu.
— Tatăl tău avea un umor sumbru. Cum putea să te ameninţe astfel? Dacă l-ai fi luat în serios?
Barbu zâmbi larg şi după o vreme dădu conversaţiei o nouă direcţie:
— Neîndoios, părinţii mei vor fi simţit în nativul în Leu tendinţele clasice ale zodiacului, de dominaţie şi superbie, de grabnică înflăcărare, dar vor fi remarcat şi cum se înfăţişează acelaşi nativ în zodiacul chinezesc, sub semnul Iepurelui, Iepure de foc, dar, oricum, iepure! Un Leu înfruntând cu măreţie provocarea, pregătit oricând de o nimicitoare replică, şi un Iepure tupilat în tufiş, adăstând prezenţe nefaste, nu se prea potrivesc, cu toate că pot figura în compartimentele unei armonii. Vor convieţui în schimbătoare raporturi, fără ca nativul din 10 august 1927, într-o vineri, la orele cinci şi jumătate după-amiază, să fie un schizoid.
— Cum se pot împăca asemenea contraste? m-am uimit.

— O explicaţie se află în zodiacul meu arboricol, unde copacul care mă reprezintă este Plopul, copacul care nu se-ndeasă în pădure, ci viiază de unul singur – sau în pâlcuri –, după tradiţie, fără soţ.
— Lasă-mă să recit un mic fragment dintr-o poezie a ta, l-am întrerupt pe Barbu, amintindu-mi deodată versurile din *Reverie*[7], care îmi plăcuseră atât de mult:
Casa mea este un plop cu uşile acoperite de coajă,
Cu ferestrele-ascunse în frunze scuturate de friguri.
Doar la ultimul cat am o odaie, atât cât încap
În picioare, iar acolo amurgul mi-arată
Leii lenevoşi în ogradă, felinarele trase
De mânecă, străduţele coborâtoare pe unde
Fug amanţii spre ultima plajă imaginară.
— Am simţit întotdeauna o secretă apropiere de acest arbore căruia i-am mai dedicat un poem în care mă vedeam silvan, încătuşat în frunzişul său vertical, mărturisi Barbu pe un ton liric. Apoi, împrejurarea că nobilul Plop răspândeşte, în generoase valuri, puhoaie de fulgi îmi pare grăitoare faţă de ceea ce, ca om de litere, produc, comparativ, de pildă, cu piersicii pitici, de cultură, de ale căror crengi atârnă fructe cât pumnul.
— Dar de poziţia astrelor în momentul ivirii tale pe lume, ce-mi poţi spune? l-am întrebat visătoare.
— În horoscopul pe care mi l-a întocmit Armand Constantinescu – magul de la Snagov –, calitatea supremă a nativului Barbu Cioculescu era o infailibilă intuiţie, datorită Lunii maximal armonice pe cerul naşterii.
— Am auzit de vestitul astrolog, i-am şi citit cartea *Cer şi destin*. Cum ai ajuns să-l cunoşti?
— E o poveste mai lungă. Iată: în căutarea de venituri suplimentare în acei primi ani de victorie a dreptei în România, când pierduse cronica de la *Revista Fundaţiilor Regale* şi pe cea de la *Adevărul*, tata acceptase postul de consilier al proprietarului editurii bucureştene Cugetarea, Georgescu-Delafras, un autodidact care din lucrător tipograf ajunsese patron, apoi editor. Pornise cu traduceri din Pitigrilli, continuase cu seria romanelor lui Jules Verne, iar, odată înstărit, dorea stimă şi consideraţie pentru editura ce-şi făcuse loc în public. Tata publicase, în acel moment de confirmare a casei editoriale, sub egida Cugetării, *Peregrinul transilvan* al lui Ioan Codru Drăguşanu. Odată devenit consilier al lui Delafras, el însuşi autor de cărţi memorialistice, tata cercetase mai întâi portofoliul ofertelor existente. Dăduse „bun de publicare“ manuscrisului unui tânăr foarte promiţător, Corneliu Pop, cu romanul *Eu şi statuia mea*, apoi manuscrisului intitulat *Cer şi destin*, un manual de astrologie, scris de un fost judecător, Armand Constantinescu, retras din magistratură pentru a se dedica studiului a ceva ce el considera a fi o ştiinţă, cu treceri în Kabală şi în alte domenii ocultistice. *Cer şi destin*, cum ştii, era o carte de iniţiere, cuprindea ca exemplificare şi un amplu horoscop al lui Mihai Eminescu, doveditor al genialităţii, ce se citea în astre, a poetului, al cărui de tinereţe portret figura

pe copertă. Delafras şovăise să publice volumul, dar tata îl asigurase că acesta va fi un succes de librărie. Cum a şi fost şi cum avea să deschidă drum unei fantastice producţii în gen.
— Era chiar atât de infailibil în preziceri Armand Constantinescu?
— N-aş zice. Afabil, deschis, îndatoritor chiar, Armand Constantinescu i-a trasat şi tatei un horoscop foarte potrivit fizionomiei spirituale a părintelui meu, dar care s-a dovedit defectuos, întrucât nu ţinuse seama de cele 13 zile ce se adăugau celor născuţi sub vechiul calendar. Un al doilea horoscop, corectat, prevedea o treptată şi ireversibilă cădere spirituală şi materială după anul 1952 – fapt dovedit, în timp, eronat. Îmi mai amintesc cum, conducându-l pe nenea Nicu [Vladimir Streinu] la el, vestitul astrolog, care îi schiţase pe loc horoscopul, se minunase aflând acolo prezenţa semnelor de foc, aer, apă, dar nu şi pe cea a pământului. După un calcul sumar, magul îl întrebase dacă, într-un moment al vieţii, nu-şi pierduse luciditatea. Oaspetele negase închizându-se în sine.
— La ce vârstă ai aflat cum îţi va arăta destinul?
— Armand mi-a alcătuit o schiţă de horoscop în 1947. Aveam 20 de ani pe atunci; din poziţionarea astrelor rezulta că mă voi realiza după vârsta de 40 de ani. Cu puţină răbdare, vrând-nevrând şi mai mult nevrând decât vrând, cei 20 de ani slabi au trecut. Mă bucur că nu mă întrebi dacă au fost şi cei mai frumoşi. Dactilografiat pe o coală de hârtie se înfăţişa astfel:

Barbu – schiţă horoscopică:
Naştere 10 august 1927 ora 17.30, Paris
Tema se prezintă foarte armonios, evidenţiind, în primul rând, prin luna maximală şi armonică în horoscop, un indice de evoluţie foarte caracteristic, care caracterizează o viaţă vegetativă inconştientă aproape desăvârşită şi dobândită pe calea unor numeroase reîncarnări. O forţă nemaipomenită de a putea tranşa lucrurile pe cale intuitivă, adică a lucrării inconştiente (deci o consecinţă practică, intuiţia trebuie preferată judecăţii). Aceeaşi lună maximală dă un puternic principiu matern (ataşament de mamă) cu o deplasare ulterioară feminină, soţie sau amantă, principiu feminizant. Din punct de vedere practic, horoscopul prevedea o mare dobândire de averi, atât pe cale de activităţi depuse în acest sens (simţul de dobândire), cât şi pe cale de gratuitate (dotă sau daruri). Se preconiza o viaţă conjugală foarte bine caracterizată, în armonie şi în bani. Se prevedea o ascensiune socială ieşită din comun, dar poate uşor legată de dificultăţi de menţinere a situaţiei. Se prevesteau foarte multe voaiajuri. Posibile două mariajuri. Viaţă erotică moderată. Predispoziţie la amoruri cerebrale sau platonice. Sprijinitorii vor fi foarte puternici şi vor da un concurs desăvârşit, în materie financiară. Boli posibile în legătură cu intestinele (atenţie la apendicite, care nu trebuie neglijate de la primele simptome sau hernii). Predispoziţia de boli pulmonare nu e deloc îngrijorătoare. În târziul vârstei se pot ivi boli la articulaţii, mai ales la genunchi sau eczeme oarecum rebele. Horoscopul prevede o viaţă lungă. Atenţie la drumuri mici până la

trei zile, la care se pot ivi posibilităţi de accidente minore, dar care presupun trecerea printr-un grav pericol. Convenţiunile şi contractele sunt foarte favorizate. Există în horoscop şi o tendinţă de viaţă sentimentală ascunsă, care însă se arată a fi foarte bine tăinuită, astfel încât nu va produce dezagremente în menaj.

— Îţi desluşise şi înţelesul diagramei?
— Diagrama arăta că, începând de la 40 de ani, viaţa mea avea să evolueze necontenit ascensional. De la acea vârstă încolo trebuiau aşteptate desăvârşiri definitive, pe liniile mari ale destinului, amintite prin horoscopul radical.
— În ce stare te aflai atunci? Erai cumva la un moment de răscruce?
— Ţin minte că horoscopul a fost alcătuit la puţină vreme după ce ieşisem dintr-un lung tratament pulmonar, un infiltrat T.B.C., urmat de o interminabilă, sleitoare dublă pleurezie. Cum anume atunci încheiam ciclul de poeme din *Steaua Păstorului*, mă temeam să nu împărtăşesc soarta poeţilor tuberculoşi, căzuţi în capcana unor mincinoase remisiuni. Pe patul de suferinţă (îmi lăsasem barbă şi mi se închisese ochiul stâng), mă vizitase prietenul severinean din adolescenţă al tatei, Vania Gherghinescu, soţul Domniţei, şi din cuvintele cu care mă îmbărbătase înţelesesem că el însuşi ducea mai departe boala – mângâierea fiind că această maladie mă putea întovărăşi până la adânci bătrâneţi. Pe Vania Gherghinescu, cel care-mi publicase prima poezie în revista braşoveană *Claviaturi*, de el condusă, boala l-a răpus la bătrâneţe, pe Domniţa, mai devreme.
— Şi ce ţi-a prezis Armand Constantinescu?
— M-a asigurat că perioada tuberculozei romantice luase, la mine, sfârşit. Şi pentru că nu arătam prea convins, mă asigură că voi avea parte de o viaţă lungă, peste 80 de ani poate. Schiţa de horoscop de el făcută este una din puţinele hârtii din îndepărtatul trecut, pe care n-am rătăcit-o. Ca proaspăt ucenic mason, îmi era de folos, în ceasurile de meditaţie. Se prefigurau multe călătorii ce cu nerăbdare aşteptau să le efectuez. Mă gândeam că ar fi prins bine în portofoliul unui viitor diplomat, aflător pe treapta primului an la Facultatea de Drept. Un singur verdict astral nu putea fi trecut cu vederea – acela că viaţa mea ascensională începea de la 40 de ani. Trebuie să te ţii tare, la 20 de ani, ştiind că ai de adăstat încă pe atâţia, înainte de a te împlini. Un prim incident se şi petrecuse, de altminteri. Chestionat de juna Madge – colegă de an, o fată cu năsucul în vânt, păr roşu şi neascunse ambiţii de viitor – ce carieră intenţionam să aleg, îi răspundeam că diplomaţia. Trebuie să ştii că pe pianul cu coadă din imensul salon al vilei ei părinteşti, pe la lacuri, vedeai poza lui George Enescu cu dedicaţia: *À mademoiselle Madge D. avec mon profond respect* „Ce ajungi, ca diplomat?“ mă întrebase Madge. „Ambasador“, zisesem, plin de curaj. „Şi cam la ce vârstă?“ „Pe la vreo 40“, spusesem, reducând vreo 10 pentru caz. „Ah, oftase Madge, atunci ai să te ratezi, ca tata.“ Acesta, profesor universitar de faimă, cu funcţii de demnitar în stat, devenise o personalitate

socială pe la 40 de ani. Doza de interes, până atunci, cucerită, se risipi spontan, urmând să mă aleg doar cu o porţie dublă de tort cu frişcă. Fetei nu-i păsa de sprijinitorii mei financiari, atât de devotaţi, dar doar de la 40 de ani în sus. Nu-mi rămânea decât să trec marea cu vehiculul răbdării.
— Ai fi putut să-i ceri magului să-ţi facă un horoscop mai amănunţit, care să-ţi ofere eventuale soluţii.
— Nu mi-a dat prin minte, i-am adus în schimb alţi vizitatori. Mai întâi pe unchiul Radu. Cum parcă ţi-am mai spus, după interzicerea Partidului Naţional Ţărănesc, Radu Cioculescu se retrăsese, o vreme, în Ardeal, lucrând la un şantier, în ideea de a ieşi de sub vizorul Securităţii, în plină vânătoare de personalităţi ale rezistenţei. *Stante pede*, Armand Constantinescu i-a trasat o schiţă de horo-scop. I-a spus că, din ce citea în zodii, rezulta că unchiul Radu duce în acele momente o activitate secretă şi că, atât timp cât o va continua, nu va fi închis. Cum curând în urmă s-a şi întâmplat.
— Şi cui i-a mai făcut horoscopul?
— Am ţinut să-l duc, pentru un prim contact, pe Tonel, cum îi spunem poetului şi marelui meu prieten, Constant Tonegaru. Ne-am dat întâlnire la staţia tramvaiului 3, de la Schitu Măgureanu, în direcţia mănăstirii Caşin. Când să ne suim în tramvai, lui Tonel i se desprinse, pe toată lungimea, talpa unui pantof. Refuză propunerea mea de a trece pe la cel mai apropiat cizmar, care să lipească la loc talpa, şi se îndreptă spre casă, astfel încât mi-a scăpat cea mai sigură ocazie de a verifica justeţea aserţiilor magului de la Snagov.
— Dar lui Armand Constantinescu i-a prezis cineva viitorul?
— Să vezi cum s-a întâmplat. Discipolul cel mai iubit al astrologului cabalist, astrolog şi el, inginer în viaţa de toate zilele, iar o lungă perioadă director al Institutului de Proiectări în Industria Uşoară, Radu-Sergiu Teodorescu, Sergiu, pentru unele dintre iubitele sale, pentru altele, Radu, iar pentru mine, numele său cel mai vechi, Puiu, îl aducea pe Armand cu maşina de la Sinaia la Bucureşti, cu maximă viteză, dar şi cu cea mai mare grijă: era, după horoscop, ziua în care moartea îl putea lua pe astrolog. Care ar mai fi avut de trăit, dacă ar fi trecut cu bine impasul. Puiu îl duse acasă, asistându-l la urcarea scărilor. Pentru şi mai multă siguranţă, ajuns acasă la el, telefonă, ca să afle cum s-a instalat maestrul. I se aduse la cunoştinţă că acesta tocmai murise.
— Teribil! m-am minunat.
— În horoscopul amănunţit, pe care mi l-a întocmit ulterior Puiu, cu fiecare casă a zodiacului în parte, călătoriile aveau să fie nu atât numeroase, cât lungi. Ca unul care-mi cunoştea bine viaţa, el putea interpreta mai clar aspectele astrale, de pildă, în casa a III-a, în trigonul Marte-Lună, a citit: „putere de rezistenţă la vicisitudini“, cu adaosul „caracteristică a familiei“. Cvadratura Soare-Saturn, în casa a VIII-a a horoscopului, indica sfârşitul vieţii „prin cauze externe“. Într-o altă aspectare astrală, sfârşitul vieţii se vestea brusc. Transcriind dicteul horo-scopului, gândul mă duce la acel

pasaj din *Căutarea intermitentă* a lui Ionesco, unde, speriat de beteşugurile vârstei, dramaturgul făcea lista celor mai felurite chipuri de a muri, începând cu acela care l-ar surprinde într-un fotoliu.
— N-ai vrea să o luăm pe o cale mai puţin morbidă? i-am sugerat cu glasul gâtuit.
— Ca tălmăcitor, aş putea înşirui toate tipurile de morţi bruşte – din cauze exterioare – neexcluzând spânzurătoarea, înecul, otrăvirea, continuă Barbu, fără să-mi ia în seamă rugămintea. Dintre toate, groaza de incendiu e depăşită de aceea de cutremur. Am trecut deocamdată prin trei. Nu pot să uit uimirea unei scriitoare mai vârstnice, pe care, făcând cunoştinţă, am văzut-o că se tulbură. „Cum, dumneata mai trăieşti?“ mă întrebase, încă nedumerită. „De ce n-aş face-o?“ răspunsesem. Cu o noapte înainte de marele cutremur din 1977, dânsa visase la un loc într-o încăpere pe A.E. Baconski, Al. Ivasiuc, pe Milo Petroveanu, Veronica Porumbacu şi pe mine, iar după seism crezuse mai departe în integralitatea listei. Să fi fost şters de pe listă, în ultimă clipă? Pentru seismul următor?
— Existau diferenţe între cele două schiţe de horoscop? am încercat din nou să-i abat atenţia în altă direcţie.
De această dată, Barbu o acceptă imediat.
— Dacă horoscopul lui Armand îmi apoteoza intuiţia, cel al lui Puiu îmi scotea în evidenţă spiritul de independenţă. Ceea ce-i trezise uimirea lui Puiu fusese mulţimea aspectelor astrale privind, în viaţa mea, scrisul. Nu mai puţin de cinci. Amator de calambururi, tata ar fi spus aici: „horoscopul scuză mijloacele“.
— Să revenim la călătoriile pe care soarta ţi le pregătea.
— Şi lui Mateiu I. Caragiale un horoscop îi menise numeroase călătorii. Pe lângă călătorii, se zicea acolo că nativul moştenise inteligenţa mamei sale. Pe care o punea deasupra oricărei alta, el fiind fiul bărbatului considerat cel mai inteligent din România. Pesemne horoscopul îi flatase orgoliul, de vreme ce-l păstrase printre hârtiile lui. Călătoriile sunt, de la sine, partea unui diplomat. Numai că, în foarte depărtate sclipiri astrale, nici lui Mateiu, nici mie nu ne-a fost hărăzită meseria în chestiune, ci o alta: scrisul.
— Dar nu e scrisul cea mai liberă şi mai imprevizibilă ipoteză de călătorie? am ripostat. Dă-mi voie să-mi ilustrez afirmaţia cu propriile tale versuri:
Unii dorm în teugă, alţii la postul de veghe
pe când corabia trece de creasta planetei,
dar şi dulapul meu se învârtea în jurul pământului…[8]
— Călătoria pe hârtie poate fi şi simulacrul unei raite prin cartier, replică ironic Barbu, începând la rându-i să recite:
Deci am ieşit să mă plimb în spatele blocurilor
printre câini părăsiţi şi ambalaje.
Bate un vânt ce nu cunoscu frunza,
spelb risipindu-se. O, dulce vrajă
opreşte-mă un veac între etaje![9]
— Aici cochetezi cu levitaţia! am zâmbit.

— Să mă definesc prin diplomatul care n-am fost? îşi reluă Barbu lucrul la autoportret. Romanul gândit să aibă 500 de pagini, pe care începusem să-l scriu, întrerupându-l – vai, pentru totdeauna, din nevoia de a învăţa un pic şi pentru bacalaureatul ce se apropia vertiginos –, se intitula *Cadenţele omului claustrat*. Personajul principal, al cărui nume rămânea nedivulgat, urma să fie portretizat, pe zeci de paragrafe, prin ceea ce nu era. Precedam, printre altele, învechitul nou roman francez. Ştiai că i-am citit fragmente din acea „operă“, niciodată terminată, lui Dinu Pillat, care m-a încurajat? Era prin 1946. În schimb, când i-am cerut tatei părerea despre ceea ce scriam, mi-a propus alt titlu de roman, anume *Cum am căzut la bacalaureat.*
— Cum arătai ca elev? m-am înviorat.
— În toate etapele vieţii am părut mai vârstnic, şopti Barbu. Elev în clasa a cincea de liceu – a noua de astăzi –, întovărăşeam doi amici mai mari ca mine, studenţi, în Grădina Botanică, în speranţa unei lovituri norocoase la sexul frumos – era dorinţa celorlalţi doi. Două june au fost, după regulile obraznicilor, acostate, cei trei ne-am prezentat ca studenţi. Fetele ne-au refuzat cu veselie, arătând spre mine: „Dânsul este, desigur, student. Dar voi, elevi, plecaţi de-aci“.
— Te-a complexat replica lor sau ţi-a convenit aerul matur pe care îl aveai pe atunci?
— Hai să mă confesez[10] mai pe larg, se hotărî dintr-odată Barbu. Am rămas cu complexul de inferioritate al celui care în copilărie nu a patinat, în adolescenţă nu a schiat, în tinereţe n-a jucat tenis, de înotat nu ştie să înoate, jocul de bridge nu-l cunoaşte, permis de conducere n-are, simţul de orientare îi lipseşte în mod îngrijorător, se pierde cu uşurinţă şi se regăseşte cu greutate.
— Trebuie să-mi enumeri acum şi compensaţiile! nu l-am lăsat.
— Ei bine, se foi Barbu, binedispus, am complexul de superioritate al celui care a citit toate cărţile, a luat note mari la mai toate examenele, ştie foarte bine ceea ce ştie, şi-a înfundat adesea competitorii în discuţii-cheie, cu replici neaşteptate, a fost înţeles şi plăcut de femei, şi-a câştigat prietenii temeinice – atâtea şi atâtea motive operante ca până la urmă să nu se dea pe nimeni şi pe nimic!
— O, sfântă modestie! am exclamat fără să vreau.
— Vechiul şi pierdutul meu amic, Andrei Savu, avea vorba lui: „Frumoşi suntem? Suntem. Inteligenţi suntem? Suntem. Modeşti suntem? Suntem. Atunci de ce n-am fi şi încrezuţi?“

Deliciile lumilor imaginare

— Te-a atras vreodată filatelia? l-am întrebat pe Barbu, amintindu-mi că în copilărie decupam timbrele de pe plicurile scrisorilor care ne veneau de la mătuşa mea, Pia, din Anglia şi de la unchiul meu, nenea Nicolae*, din Franţa, visând să-mi fac în timp o colecţie.

— Dus de tata[1], de mână, pe Calea Victoriei, unde putea alege între mai multe cafenele, Capşa nefiind întotdeauna preferată, aveam, timp de o clipă, ocazia să privesc, cu jind, vitrinele negustorilor de timbre – printre care trona dl Natansohn. Sub geam, unde în plicuri transparente erau expuse serii întregi, inima mi se oprise la o serie aviatică din Tanu-Tuwa, cu late şi lungi mărci reprezentând uriaşe nave zburătoare sovietice, Tanu-Tuwa fiind o regiune sovietică ce-şi tipărea propriile timbre, nu ştiu prin ce minune. Ideea de a-i pretinde tatei să-mi cumpere seria nu-mi trecea prin cap, bun prilej ca să intuieşti că am fost de timpuriu un mare timid.

1. Nicolae, fratele poetului Ion Pillat.

— Nu cred că nu ţi-ar fi luat timbrele dorite, m-am îndoit.

— Când mi-a descoperit pofta de a deveni filatelist, urmă Barbu, tata m-a învăţat cum să dezlipesc, cu apă caldă, timbrele de pe plicuri, uscându-le apoi între foi de sugativă, iar în semn de încurajare îmi dăruia mari şi groase plicuri cu câte o mie de timbre, de la aceleaşi magazine pe lângă care treceam. Ca filatelist începător, cu mijloace ocazionale, cumpăram de preferinţă serii franţuzeşti, pentru că erau ieftine, cu serii scurte. Sugestionat de noua mea pasiune, tata începu şi el să colecţioneze timbre, anume cu scriitori şi filozofi celebri, Balzac, Tolstoi, prima achiziţie fiind o serie dedicată lui Descartes, de fapt un singur timbru, în două variante, cea de-a doua corectând o eroare de inscripţie; în dreapta mărcii vedeai chipul filozofului, după cea mai cunoscută gravură, în stânga o carte deschisă, cu titlul, pe un timbru *Discours de la méthode*, iar pe celălalt *Discours sur la méthode*[2].

— În 2002, am văzut că a apărut un timbru omagial, având poza lui Şerban Cioculescu, am intervenit.

— Un asemenea timbru, zâmbi Barbu, l-ar fi umplut de bucurie pe tata, care, ca filatelist, strângea timbre cu personalităţi: literare, politice, avea chiar un album întreg de serii cu Lenin. Eu îi aduceam timbre cu Ante Pavelici, cu Hitler, cu Mussolini, cu asemenea personalităţi. Timbrul care a apărut acum este frumuşel, destul de bine realizat[3].

— Să ne întoarcem la lecturile tale din copilărie şi din adolescenţă, l-am îndemnat mai departe.

— Trebuie să-ţi spun că pentru mine, *Les malheurs de Sophie*, în Colecţia Bibliothèque rose şi Collection Nelson, au fost o revelaţie. Prima serie se adresa fetelor, dar putea sluji ca exerciţiu de familiarizare cu limba franceză. La inspiraţia Contesei de Ségur, autoarea cărţii, zburdalnica, imprudenta Sophie mânca la finele fiecărui capitol o straşnică bătaie. Cum

termina o poznă şi pornea alta, fetiţa mai încasa una. Autoarea, rusoaică măritată cu un general de-al lui Bonaparte, mai avea printre eroi şi un general rus, Durakin[4].
— Şi mie îmi citea bunica din cărţile Contesei de Ségur, care fuseseră preferatele ei în copilărie. Mama mea reuşise să ia câteva dintr-un camion care transporta la retopit volumele unor biblioteci confiscate de la familiile date afară din casele lor.
Barbu se întunecă la faţă.
— Povesteşte-mi mai departe despre lecturile tale de demult.
— Pe mine, reveni Barbu, după un răstimp de tăcere, mă pasionau vestita Collection Nelson, dar şi aventurile echipajului submarinului Dox, pitulat pe coastele Africii şi la mare nevoie, dar mereu, salvat de viteazul negru, Pongo. Într-o altă serie, energicul, atleticul, generosul, pe cât de capabilul tânăr Percy Stuart, râvnitor de a fi primit în cel mai închis club din lume – Excentric Club – avea de trecut un mare număr de probe – 178 – ducând la capăt câte una pe săptămână, în ritmul apariţiei fasciculelor. Pornea îndată şi, vezi bine, izbutea, după ce trecea prin primejdii ce-ţi tăiau răsuflarea. Eşuase la ultima probă, ceea ce-l silise să ia treaba *d'a capo*. Avea, desigur, timp şi mijloace… De nelăsat deoparte, te obligau crimele campionului întru rău, doctorul Fu-Man-Chu din romanele lui Sax Rohmer. Lovitura de graţie mi-a dat-o însă Karl May cu capodopera sa *Winnetou*. A fost cartea sfârşitului copilăriei mele, imaginea neînfricatului luptător piele-roşie m-a cucerit, m-a copleşit, epuizându-mi toate entuziasmele.[5]
— Şi tatălui meu îi fusese drag Winnetou, iar mama, în amintirea personajului iubit, îi dăruise, în studenţie, o oştire, în miniatură, de piei-roşii călare. Cred că erau din lemn. Ce eroi preferaţi ai mai avut?
— Personajele cărţilor, citite între 14–18 ani, pot deveni treptele unei scări pe vârste: Robinson Crusoe, Athanasius Kircher[2], Ulrich[3]. Îmi este încă vie în minte încântarea cu care urmăream succesele gospodăreşti ale lui Robinson, pe insula unde găsise apă şi hrană – iar mai pe urmă încă un suflet. Fiecare nouă cucerire casnică a lui îmi inducea un confort, într-o fericită fraternitate. Cazul lui Athanasius Kircher s-a dovedit mai complicat, odiseea insului care devine părtaş la mister de pe urma unei banale schimbări de pălărie. Mă teleporta pe uliţele din Mala Strana, pe care aveam să le străbat în târziul unei nopţi peste decenii. Sau când am trecut de la Crusoe la Gulliver, la salacele text swiftian care mi-a deschis gustul pentru personajele lui Voltaire, Candide, Zadig, Micromégas, devorate în cărţulii ale Bibliotecii pentru toţi.

2. Athanasius Kircher (1601?–1680), savant iezuit german, „ultimul om al Renaşterii", autor al unor exegeze biblice, al unor studii orientale, dar şi al unor lucrări de geologie şi medicină (n.ed.).

3. Personajul romanului *Omul fără calităţi* de Robert Mathias Edler von Musil (1880–1942) (n.ed.).

— Şi mie îmi plăceau aventurile lui Robinson Crusoe, încă şi mai mult, ale lui Robinson, elveţianul, i-am mărturisit lui Barbu. Noapte de noapte, înainte să adorm, îmi imaginam o insulă sălbatică, pe care treptat o îmblânzeam, înconjurându-mă de tot felul de animale îmbunate. Îl iubeam pe Mowgly din *Cărţile junglei*, părându-mi negrăit de rău că în cele din urmă se întorsese în rândul oamenilor. Îl urmăream cu sufletul la gură pe micul lord care izbutea să şi-l apropie pe bunicul ursuz, mă pasionau aventurile lui Alice în Ţara minunilor şi în lumea de dincolo de oglindă, mă fermeca până la lacrimi *Micul Prinţ.*
— Mie mi se deşteptase şi interesul pentru istorie, continuă Barbu. În biblioteca paternă ochisem o istorie a Danemarcei, în limba franceză, de pe la finele veacului al XVIII-lea, scrisă de un Mallet, strămoş, poate, al istoricului contemporan. Într-o a doua parte conţinea *Edde*-le islandeze, cu atât mai savuroase în ortografia secolului şi în conţinutul notelor, unde goţii erau confundaţi cu geţii, iar danii cu dacii.
— Câţi ani aveai pe atunci?
— Eram în cursul superior al liceului. Ah! minunată înserarea când mă îndreptam spre casă ducând sub braţ voluminosul op *Eu, Claudius împărat* de Robert Graves. Nu ştii cât m-a ajutat lectura acestei cărţi, punându-mă la curent cu tot ceea ce, zi de zi, de la Augustus la Claudius, s-a petrecut în Imperiul Roman, plecând de la sforile trase de împărăteasa Livia, soţia lui Augustus, la Messalina, doamna lui Claudius! La istorie, având ca materie în studiu Antichitatea, urma să dăm teza trimestrială. Subiectele s-au distribuit pe două rânduri: tema pentru cel de pe locul stâng al băncii era despre împăraţii Flavi, pentru cel de pe locul drept, despre împăraţii din dinastia Ilirică. Colegul meu de bancă era absent, aşa că am trecut pe locul lui şi am tratat lista împăraţilor Flavi, mult mai puţini decât cei Iliri.
— Şi ai scăpat?
— Mişu Popescu, profesorul, cu aparenţe abulice, a prins figura, notându-mi teza cu *unu*. Destinul a fost însă clement, lectura amănunţită a romanului lui Graves despre dinastia Auguştilor a compensat frauda. Miraculos, nota infamantă din catalog a mai dobândit ulterior un zero, la spate.
— Nu ai pomenit nimic încă despre interesul tău pentru literatură, m-am mirat.
— Mă crezi că istoria mă atrăgea mai mult? Era singura dintre toate profesiunile cărora m-aş fi dedicat, o catedră la un liceu cu renume îmi surâdea grozav. Iar ideea unei cariere legate de literatură nu-mi trecea pur şi simplu prin cap. Asta nu înseamnă că nu mă pasionau lecturile în materie. Prin clasa întâi de liceu[6] – a cincea de astăzi – frecventam cu lăcomie librăria Socec de la încrucişarea bulevardului Elisabeta cu Calea Victoriei. Mă atrăgea cu deosebire o lungă tejghea de-a lungul geamului central, tejghea pe care erau întinse numerele Bibliotecii pentru toţi, pe mai multe serii de tiraje, dintre care unele venerabile. Exemplarele ultimei generaţii se bucurau de supracoperte colorate, varietatea titlurilor mă fascina, acolo

am citit romanele lui Alphonse Daudet, dar şi lucrări de istorie, chiar de filozofie.
— Nu era prea mult? m-am îngrijorat.
— Te temi că aş fi putut să-mi pierd minţile, citind până la epuizare? Pe vremea adolescenţei mele, teama sacrală de nebunie şi de ravagiile ei erau încă vii, *lues*-ul nu fusese eradicat şi nici alte maladii însoţitoare. M-am temut, ca mulţi dintre adolescenţi, cărora li se atrăgea atenţia de care obiceiuri rele trebuie să se ferească, să nu-mi pierd sănătatea mintală. Cât priveşte demenţa din prea multă lectură, mi-am dat seama de timpuriu că nu mă paşte nici un pericol, odată ce nimic din ceea ce citeam nu se lipea de mine.
— Iartă-mă, dar aşa ceva nu pot să cred! am protestat. Ai o memorie nemaipomenită, dovadă că ţii minte cărţile parcurse.
— Ei, ce vrei? glumi Barbu. Mă răsfăţ şi eu. Există însă posibilitatea ca o bibliotecă să ucidă umplând, până la implozie, mintea insului plăpând. El nu se mai poate opri din citit. Cascador de revelaţii, rătăceşte în lumea amănuntelor neconvergente, unde, cum spune Creangă, nu mai e mult până departe. Spre deosebire de toxicomani, care au alegerea unei cure de dezintoxicare, cazul acestuia este unul pierdut. Cine este mai fericit rămâne de discutat.
— Cum să rezişti tentaţiei într-o casă-bibliotecă?
— În primii ani de liceu, într-o perioadă când tata fusese consilier la Editura Cugetarea, cărţile lui Jules Verne, ale lui Dumas-père, Sienkiewicz (*Prin foc şi sabie*, *Potopul*, *Pan Volodiovski*) veneau în vrafuri, odată cu *Quo vadis*, *Logodnicii*, *Don Quijote*; editura avea în Al. Iacobescu un traducător neobosit, care cunoştea toate limbile. Lectura acestor capodopere, fie şi pe sărite, mi-a compromis, din clasa a III-a, mediile din carnetul de note. Căci alternativă nu era. La pachet sosea producţia Editurii Moderne, unde era consilier unchiul Radu – la desfacerea expediţiei, care nu trezea nici un interes tatei, întindeam pe masă, ca pe biblioteca lui Grimaud, *Moara de pe Floss*, *Egoistul*, *Jude neştiutul*, *Dorian Gray*, *Moby Dick* şi *O femeie trecu pragul* de Walter Deeping.
— Dar lecţiile de la şcoală? Îţi mai făceai timp şi pentru ele?
— Să-ţi dau un exemplu: cu doar un minut înainte de sosirea cărţilor pomenite mai sus, alternativa fusese: cinci-şase exerciţii la algebră, tema la fizică şi chimie, lecţia la limba latină, cu memorarea unei admirabile elegii a lui Ovidiu. Să nu citesc măcar primele pagini din *Egoistul*, când, în răstimpuri mi se aduceau reproşuri pentru propriul egoism? Să învăţ pe dinafară *Erlkönig* (*Wer reitet so spät durch Nacht und Wind? / Es ist der Vater mit seinem Kind*[4]) neglijându-l pe invincibilul împărat Barbarossa, care vieţuia în taină într-o peşteră, deci *Er ist niemals gestorben*[5], să pun un semn de carte în *Moby Dick*? Rămâne că în acei ani am citit puhoiul de romane englezeşti şi americane care apăreau în trombă, în plin conflict armat cu statele în chestiune. Mă adânceam fie în lectura unui roman de Cronin – de pildă, *Cheile împărăţiei*, care îi plăcea atât de mult tatălui tău,

ori *Ogorul* de Pearl Buck sau *Vin ploile* de Louis Bromfield, fie într-un poem de Byron sau de Victor Hugo, cu loc pentru o tragedie din tezaurul antichităţii eline.

4. *Regele ielelor*, balada de J.W. Goethe. „Dar cine goneşte prin noapte şi vânt? / Un tată călare cu fiul plăpând“ (trad. de N. Argintescu-Amza) (n.ed.).

5. „El nu a murit nicicum“ (germ.) (n.ed.).

— Mai ai aceste volume?
— Nici una din cărţile pomenite nu se mai află în biblioteca mea. La scurtă vreme înainte de aprilie ’44, mai toate au luat drumul anticariatelor, trădare de pe urma căreia m-am ales cu o de neuitat bicicletă marca N.S.U. (Nekansulm), cu două cadre orizontale, dar cu ghidonul vopsit în negru, şi nu nichelat – fiindcă era o bicicletă de război.
— Un gest reprobabil, am zâmbit.
— Pe la 15 ani, îmi doream un Fiat Topolino, pe care, pentru a mi-l procura, întrezărisem o sursă nesigură de câştiguri băneşti: scrierea de romane poliţiste, sub pseudonim, fireşte, sau cu numele adevărat, dar ca traducător. Tenace, de felul meu, robace, sagace, începusem să-mi imaginez titluri cărora mai târziu urma să le însăilez misterioase acţiuni. Iată câteva: *Mortul care nu tace*, *Fantoma din pian*, *Sicriul cu şapte lacăte*, *Asasinul merge cu bicicleta*, *Golovin nu iartă*, *Cine l-a ucis pe Arnold*, *Ce-ai crezut*, *Dolly?*
— Şerban Cioculescu ştia ce voiai să pui la cale?
— În acea vreme, tata, mobilizat pe loc, în calitate de militar în gradul de soldat neinstruit, fusese detaşat la un serviciu de cenzură, unde „lectura“ nu numai scrisorile militarilor germani în trecere prin România, ci şi romane poliţiste, pe care trebuia să le verifice pentru publicare, majoritatea traduceri nenorocoase. Primea pentru asta un salariu simbolic. Tălmăcirile conţineau adevărate perle. Romanul lui Edmond About *L’homme à l’oreille cassée* se numea în româneşte *Omul într-o ureche*, romanul balzacian *Cousine Bette* devenise *Verişoara proastă.* Plictisit de numărul şi de volumul manuscriselor, tata îmi trecuse mie sarcina referatelor împreună cu bănuţii pe care iute îi cheltuiam pe cărţi.[7]
— În loc să-i economiseşti pentru Topolino? Şi ce s-a ales de romanele proiectate?
— Încet, dar sigur, *Cadavrul de sticlă, Mortul ambiţios, Fantoma din ladă*, titlurile viitoarelor romane poliţiste, cu care speram să dau lovitura, au alunecat în neant.

Aura unor glasuri de demult

— Cum se simţea copilul de altădată în preajma personalităţilor care vă treceau pragul? am vrut să ştiu.

— Trebuie să-ţi spun că uit chipurile, am în schimb memoria vocilor, intuiţia tonalităţilor, reverberaţia unicităţii. Numărul de telefon, din primele decenii ale secolului trecut, aparţinea lui Şerban Cioculescu. La sunetul prelung răspundea un băiat de 8-9 ani. Când auzea în receptor un „hă“ adânc, chema: „tată, dl Rebreanu la te-lefon!“ sau când vocea suna brav: „Şăăărban?“ era a lui Alexandru Rosetti, când rostea un „Şerban“ scurt şi energic, la capătul firului era nenea Nicu alias Vladimir Streinu. Vocile dulci erau ale admiratoarelor – cu grijă cosite de mama.

— Ce voci celebre mai ţii minte?

— Bunăoară, l-am ascultat chiar pe Nicolae Iorga, la radio, făcând panegiricul defunctei Regine Maria. Dacă memoria trădează şi nu lasă pe fundul sitei pulberi de aur, ci tot soiul de cioburi, câteva tenace aşchii ţinând de miros, auz, văz, îi rămân în posesie, mie, de pildă, orele de discuţii purtate între Şerban Cioculescu şi Vladimir Streinu, la vârste succesive, deci de sub masă, la vremea când încăpeam perfect acolo, pe un scăunel, iar mai târziu, în adolescenţă, pe un terţ fotoliu. M-am format la vibraţia a două voci, de foarte diferite organe, aceea a tatălui meu şi aceea a lui Vladimir Streinu.

— Prin ce se deosebeau sonor glasurile lor?

— Aura celor două glasuri diferea profund: cel al lui Vladimir Streinu avea sunetul modulat, actoricesc aproape prin rotunjime şi ecou (răspunzând fascinant scrisului său artist), iar tata avea timbrul întru câtva răguşit, dar plenar persuasiv (şi nu în afara unei anumite retorici). Auzeam, pe la 6 ani, nume ce-mi sunau miraculos – Valéry (când Paul, când Larbaud), Croce, Gide, De Sanctis, Walter Pater, Thibaudet, cuvinte ce lunecau necunoscute, pe cât de cuprinzătoare de parfum. La vârsta de 4 ani, primeam primul mesaj scris din viaţă: o carte de vizită de la Vladimir Streinu în care acesta-şi exprima dorinţa glumeaţă (oare?) ca nimeni să nu mă încline „către meseriile literare“. Îmi menea modul cel mai complet de exprimare, *tăcerea*, al cărui cod îl cunoştea, acest om trăitor între oameni şi, totuşi, atât de secret.

— I-ai făcut un portret atât de impresionant în cartea ta de lecturi, încât nu vreau să continuăm discuţia până nu mă laşi să te citez. Iată: „L-am văzut pe acest om între rândurile de case ale oraşului, în undele apelor de munte, la ţărmul mării, la poale de codri, cu profilul decupat de acela al munţilor peste care treceau nori fără veac. L-am văzut în casa lui, pe scăunelul pe care-i plăcea să stea, tot astfel în casa părinţilor mei, ridicând fruntea, cu acel gest ce-i preceda zâmbetul, în lunga masă de consiliu a Institutului Călinescu, în amfiteatrul universitar, ţinându-şi lecţia de deschidere a cursului său dedicat poeziei. Şi am trecut şi pragul casei în care se născuse, la o vreme după ce n-a mai fost între noi“.

— L-am iubit mult, se îngândură Barbu, luându-mi din mână cartea. În loc să mă repet, mai bine îţi citesc fragmente din aceeaşi evocare: „Voi mai smulge amintirii două momente, la câţiva ani depărtare unul de altul. Primul ţinteşte revederea dintre cei doi prieteni, la întoarcerea acasă a lui Şerban Cioculescu din detenţie. Fusese arestat în lotul unor fruntaşi ţărănişti din Capitală care păstraseră între ei legătura după desfiinţarea partidului. La percheziţia efectuată în acea noapte de august când, ca la o horă de draci, necunoscuţi crispaţi, mânaţi de cea mai mare grabă, răsturnau totul prin casă, nu s-a găsit nimic compromiţător. La cererea de a înmâna corespondenţa cu străinătatea, tata nu putuse preda decât un pachet de cărţi poştale, vechi de mai bine de un deceniu şi jumătate, primite de la Mircea Eliade, din India. A fost eliberat după mai puţin de două luni de anchetă. Ne temuserăm în tot acest timp pentru viaţa lui, pentru că, în urma unui ulcer duodenal, era foarte slăbit, avea 45 de kilograme şi făcea haz de necaz afirmând că-şi ratase cariera odată ce ar fi trebuit să se facă jocheu. O detenţie prelungită i-ar fi fost fatală. La venirea acasă, îl concura pe Gandhi. Pierduse 5 kilograme. Pe scaune, în jurul mesei din sufrageria noastră, cei doi se priveau, fără să scoată un cuvânt, şi au rămas aşa, vreme îndelungată. Peste ani, pentru că suferinţa carceralã a lui Vladimir Streinu a fost mult mai lungă, cei doi se aflau din nou faţă în faţă în acelaşi loc. Vladimir Streinu cenuşiu la obraz şi tuns scurt. Şi în aceeaşi neconsumatoare de timp tăcere. În acelaşi dialog al prezenţei pure. Vladimir Streinu i-a relatat părintelui meu cum, la proces, unde fusese adus, ca martor al acuzării, doctorul Voiculescu a simulat senilitatea, pentru ca, într-o străfulgerare, să-i arunce o privire plină de înţeles. Au trecut deja 42 de ani de la moartea marelui prieten. Se va împalida mozaicul din rondul bulevardului Pache, la care a lucrat artizanal, îndată după ieşirea din închisoare. S-au spulberat case şi străzi care i-au cunoscut umbra rotitoare“[1].

— Şi eu am avut norocul să-l cunosc pe Vladimir Streinu, încă de la vârsta de 8-9 ani, când îl vedeam la doctorul Voiculescu, acasă. După întoarcerea din detenţie, l-am reîntâlnit de mai multe ori şi pot să-ţi spun că mi-a rămas şi mie în auz glasul lui aparte, cu intonaţii elegant aristocratice, după cum în ochi îmi dăinuie încă distinsul lui chip palid. Şi tatăl meu, care îl admira din tot sufletul, l-a evocat cu iubire într-o carte, din care vreau şi eu să-ţi citesc: „Ceea ce m-a izbit de la început la Vladimir Streinu, de când am avut prilejul a-l cunoaşte în epoca anilor mei de student, a fost stilul ţinutei sale. Prestanţa fizică a omului, de o frumuseţe eminamente distinsă, se impunea printr-un port semeţ al capului, printr-o privire de sus, uşor distantă şi condescendentă, printr-un fel ceremonios drept de-a sta sau de-a se mişca, parcă s-ar fi găsit îmbrăcat mereu într-o nevăzută armură de cavaler medieval“[2].

— Aşa era, se îngândură Barbu.

După câteva minute îşi reluă povestirea.

— Deşi Vladimir Streinu mă sfătuise de timpuriu să nu iau calea literaturii, n-am putut să-l ascult, mai cu seamă că în scara de valori a tatei[3] locul întâi îl ocupase poezia. A fi un poet autentic însemna pentru Şerban Cioculescu a te situa în vârful piramidei umane. La vârsta când modelul este unic – cel patern –, această netă preferinţă a tatei a stârnit în mine lăcomia de a deveni poet, chinuitoare odată ce mă consideram lipsit de orice talent. Citea versurile cu vibraţie, dar în ton alb, perfect adecvat celor ce ele exprimau, cu o voce uşor guturală de o căldură ce făcea din ea, în vocabularul epocii, cea mai radiogenică voce a ţării.
— Nu numai tatăl tău, dar şi poeţii, care veneau la voi acasă, îmi închipui că ţi-au deschis apetitul liric.
— Întovărăşindu-mi părintele, încuviinţă Barbu, am dat mâna cu Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Bacovia, Ion Barbu şi aproape cu toţi ceilalţi, încă din adolescenţă. Cum de mă primeau în compania lor? Vor fi simţit ceea ce se spune în horoscop, că sunt o persoană la capătul reîncarnărilor, sau pe aproape? Sau poate am dat dovadă de tact, iar din când în când de inspiraţie?[4]
— Când l-ai întâlnit prima oară pe Arghezi?
— L-am cunoscut în 1931, când aveam 4 ani. A venit de ziua mea, la Găeşti. Mai am şi acum dopurile de la sticlele de şampanie, deschise atunci, dopuri pe care el şi tata s-au semnat în cinstea mea. Arghezi era un om fermecător, când voia el, nu mai puţin imprevizibil, certăreţ şi capricios. A rupt prietenia, nemulţumit de cum scrisese tata despre romanele lui. Ultima oară l-am zărit la teatru, la piesa *Rinocerii*. A plecat după primul act. Spre sfârşitul vieţii poetului, părintele meu s-a dus să-l vadă şi s-au împăcat.
— Şi Blaga?
— Când venea în Bucureşti, Lucian Blaga îi făcea tatei o vizită. Tata avea o pisică neagră, superbă, care era a lui în sensul că faţă de el îşi arăta întreaga tandreţe, pe ceilalţi ţinându-ne la o oarecare distanţă. Îl revăd pe poet, aşezat comod în fotoliul îmbrăcat în mătase aluniu-aurie, ţinând-o pe genunchi pe mâţa neagră a tatei. Miţi, care dispreţuia de obicei musafirii, sărise în braţele lui Blaga şi torcea pierdută. „Parcă-i o Parcă“, şoptise poetul[5]. Apoi Ion Barbu, Adrian Maniu, doctorul Voiculescu locuiau ca şi noi în Cotroceni, dar în zona pieţei Sf. Elefterie. Pe bulevardul dr. Gh. Marinescu, la numărul 19, într-un elegant bloc nou, puteau fi văzuţi intrând sau ieşind, Liviu Rebreanu, cu statura sa de atlet matur, şi Ion Minulescu, în mers legănat, dialogând cu bastonul său şi răspunzând amical la orice salut cu „soro“. Pe bulevardul numit al Ardealului trecea liniştit Adrian Maniu şi pe partea cealaltă venea doctorul Voiculescu. Cu Adrian Maniu, reputat pentru mizantropia sa, tata se împrietenise la toartă, cu blândul V. Voiculescu, mai puţin[6].
— Cum a fost întâlnirea ta cu Ion Barbu?
— Lui Ion Barbu îi fusesem prezentat în una din duminicile când îl întovărăşisem pe tata la cafeneaua Capşa. Prin ’38-’39, zărindu-l în tramvaiul ticsit ce mă aducea acasă de la şcoală, într-o amiază de lapoviţă, l-

am salutat cu respect. Ştiam că locuieşte la două staţii mai departe de mine. Nu era prima oară când îl vedeam rotind ochii verzi în mulţimea foitoare. Tramvaiul intra tocmai în bucla străzii dr. Davilla, când profesorul, proptit într-un toiag strămoşesc, mă pofti să vin lângă el. Voinicul bărbat, cu o căciulă brumărie peste plete în albire, mă chestionă în ce clasă sunt şi dacă-mi plac matematicile. Am dat un răspuns în doi peri. Se informă numaidecât asupra materiei mele preferate – eram în clasa a doua de liceu – şi, auzind că aceasta era istoria, ceru lămuriri. Îi spusesem că studiam în acel an Evul Mediu, o perioadă care-mi plăcea mai puţin. „De ce?“ „Obscurantism“, răspunsesem, „fanatism, ignoranţă, ciumă, masacre etc.“ „Astea ţi le-a spus taică-tu!“ izbucni profesorul şi, apucându-mă strâns, îmi ţinu o adevărată lecţie asupra măreţiei epocii, ducându-mă două staţii mai departe, unde îşi avea locuinţa, cu primejdioase ridicări în aer ale unui baston noduros[7].

— Pe Tudor Vianu l-ai cunoscut?

— Stai să vezi. Încep cu o întâmplare povestită cu haz de tata[8]. Era la o fermă, pe care sculptorul Oscar Han o avea pe lângă Bucureşti. Invitaţii, Şerban Cioculescu şi Vladimir Streinu, rămăseseră un răstimp singuri în bibliotecă, în vreme ce gazda pregătea o cafea. Aruncând o privire prin rafturile bibliotecii, tata a văzut şi placheta pe care Vianu o scrisese despre Han şi, răsfoind-o, a constatat că n-avea dedicaţie. Cum cunoştea foarte bine grafia vechiului său amic, cu acel *V* protector din semnătură, a scos stiloul şi a scris o dedicaţie în genul: „Lui Oscar Han, care a avut atâtea de învăţat din conversaţiile pe marginea pregătirii acestei cărţi“. Gazda soseşte cu cafeluţele aburinde. Admirându-i biblioteca, Şerban Cioculescu îi spune: „Iată, zăresc aici cartea lui Vianu despre dumneata“. Han, spirit caustic, face o strâmbătură, ia în mână placheta, o deschide asupra dedicaţiei, a cărei cerneală tocmai se uscase, şi izbucneşte: „Acesta este Vianu! În fapt, eu i-am dictat cartea în întregime!“ „Domnule Han“, îi zice Şerban Cioculescu, „d-ta ştii să guşti o glumă bună?!“ „Fireşte“, răspunse acesta, „cu condiţia să fie bună“. „Ei bine, atunci află că eu am scris dedicaţia, adineauri.“ „Da’ de unde?!“replică furtunos Han, „acum încerci să mă păcăleşti, căci în dedicaţia asta e Vianu întreg cu…“ etc. etc.

— Dar tu ai vreo amintire a ta cu el?

— În ultima vizită pe care ne-a făcut-o, Tudor Vianu ne povestise secvenţe dintr-o recentă călătorie a lui în Olanda, încântarea cu care, mergând pe liniştitele străzi ale urbei în amurg, văzuse la toate casele ce nu aveau perdele tot ce se petrecea în interioare, ca într-un panopticum: inşi citind la lumina lămpii, cina în familie, într-o atmosferă de chietudine fără sfârşit care îl copleşise. Am intuit că pacea aceea, unanimă şi profundă, şi-o dorea, o râvnea ca pe o împlinire a firii lui. O clipă l-am văzut atunci, patrician în Ţările de Jos, trecând cu paşi fără sunet pe străzile cu mari pavele de piatră cenuşie. Cea din urmă dată când l-am zărit, trecea cu aerul absent prin dreptul cinematografului Scala, drept în demiul său, voluminos şi totuşi parcă împuţinat. Părea nespus de singur[9].

— Ai cunoscut o pleiadă de elite.

— După cum vezi, sunt mulţi cei cărora le datorez un gest, un reflex verbal, picat de minune în context, o replică, o anecdotă respusă cu mai mult haz, nostalgii şi aspiraţii – scânteieri de o clipă intrate în portofoliul meu, adăugate altora – în stivă – care au stat la baza acelei spontaneităţi, în linie dreaptă moştenită de la tata, dar şi atent gospodărită.
După un răstimp, Barbu se întoarse către mine, spunând cu glas schimbat:
— Aş vrea să-ţi vorbesc, în încheiere, despre alt mare prieten care mi-a marcat existenţa, anume despre Dinu Pillat. În admirabila voastră grădină bucureşteană, dintr-un cartier dispărut azi, am petrecut amiezi şi seri pline de farmec, ca invitat al mamei tale, Nelli, şi al tatălui tău. Îi ştiam pe părinţii tăi încă din 1942[10], de pe vremea când erau studenţi. L-am revăzut pe Dinu, în 1946, pe un pat de suferinţă, la spitalul Saint-Vincent de Paul, unde, ca să-şi umple ceasurile de gol, traducea dintr-un roman de Flaubert. Ne-am întâlnit pe urmă în cercul de lectură din casa lui Barbu Slătineanu. După ieşirea sa din detenţie, ne-am împrietenit atât de bine, în cei 10 ani cât am fost colegi la Institutul Călinescu, încât mi l-am dorit ca naş, la botezul fiului meu Şerban-Filip, în iarna anului 1972. Am râvnit să-i arăt preţuirea mea printr-o legătură asemănătoare aceleia de sânge.
— Cum ţi-l aduci aminte pe tata?
— În timp, imaginea meditativului mistic a lui Dinu fuzionează cu aceea a lui Rainer Maria Rilke; o alta, care se constituie complementar, nu o şterge pe prima: aceea a omului tonic, vesel, bucuros de darurile vieţii, cu capacitatea de a le sublima ca un artist. Altfel, luminozitatea existenţială, dobândită prin smerenie, prin adeziunea la mesajul christic care impunea continua cercetare a conştiinţei, prin postul negru – cel de vineri –, îl înzestrase cu o charismă pe care nici nu ştiu dacă şi-o cunoştea. Şi eu sunt credincios, dar n-am putut atinge niciodată profunzimea credinţei lui Dinu.
— Pe tatăl meu îl entuziasmau prozele tale, din care ne-ai citit în câteva seri fermecate.
— Da, a fost primul lector al mai multor nuvele din volumul meu *Palatul de toamnă*. Mult efort mi-a pretins povestea nopţii de la Pompei, unde am pus la bătaie toate cunoştinţele de limbă latină, şi câteva în plus, într-un flux narativ filmic. Ţineam neapărat să i-o citesc lui Dinu, cum mai făcusem şi în alte rânduri. Mi-a spus că pleacă la mare şi, de cum se întoarce, ne vom întâlni. Era în toamna anului 1975. Revenit în capitală, m-a amânat din nou, spunându-mi că era suferind. Nu ştiam că suferea de o maladie cumplită. Alte povestiri n-am mai scris. Schimbasem destule costume, scăpasem cu bine din multe primejdii – nu şi din cea din urmă. Dar pierdusem cititorul…

Interludiu sentimental

— Hai să ne întoarcem acum în vara anului 1944[1], îmi propuse Barbu, după ce sorbi cu poftă din ceaşca de ceai. Spre sfârşitul lunii iulie, poate începutul lunii august, mă aflam dispersat în comuna Ciorogârla, din preajma Bucureştilor. Eram licean în vacanţă, găzduit la ferma lui Pamfil Şeicaru, unde am stat o primăvară şi o vară.

— Şi cum îţi petreceai vremea, de dimineaţă până seara?

— Într-o zi, în timpul bombardamentelor americane, într-un hambar părăsit, am dat peste un volum în legătură boţită; era o antologie franceză de texte privitoare la istoria francilor. Citeam cu nesaţ despre cumplitele încleştări între regine rivale – Fredegonde şi Brunhilde –, despre cele 5 soţii ale lui Clotar – Radagonde, Indegonde, Aregonde, Walderade – şi mai care? Stăteam întins într-un cot pe iarbă, pe când de la mari înălţimi, zguduite de uruitul infernal al Liberatoarelor, mi se cerneau pe umeri fire argintii, menite să înşele artileria antiaeriană. Memoria nu mă ajută să-mi amintesc de ce nu stăteam întins pe spate, cu cartea în faţă, apărându-mă de soare, sau pe burtă, cu cartea între buburuze şi furnici.

— Nu-mi vine să cred că citeai fără întrerupere.

— Mai aveam la Ciorogârla datoria de a presta muncă obştească, asemeni tuturor colegilor, spre a prezenta adeverinţa la înscrierea în clasa următoare de liceu, mărturisi Barbu. Corpul profesoral, şi el în dispersare, decisese ca noi, elevii bucureşteni refugiaţi în comună, să adunăm gunoaiele ce străjuiau de-a lungul şoselei pe vreo 2-3 km. Urma să organizăm şi o serbare ca să ridicăm moralul localnicilor. Am pus în scenă o piesă patriotică într-un act, unde interpretam rolul Geniului Roman, adresându-mi monologul plin de încurajări României, aflată sub puzderia năvălirilor barbare. România era întrupată de o fecioară din rândurile noastre, brunetă, şi, cum spune poetul, cu ruşinea zugrăvită pe obraz.

— Devii sentimental, am replicat încântată.

— Nu încă, mă temperă Barbu. Către sfârşitul lunii, mica noastră companie de băieţi şi fete a primit cea mai neaşteptată dintre vizite: aceea a doamnei mareşal Maria Antonescu. A sosit înconjurată de militari de rang. Noi eram desfăşuraţi în linie. Ea a pornit drept spre mine, luasem poziţie, iar în clipa în care să mi se adreseze, un oficial s-a interpus, împingând-o către următorul. A fost un gest spontan, inexplicabil, şi tot fără vreo justificare care m-a izbit în inimă, ca un fel de semnal al destinului.

— Te-ai simţit dat la o parte, cum tot avea să ţi se întâmple de atunci încolo.

— Apoi, noi, băieţii refugiaţi în Ciorogârla, aveam şi alte preocupări: un buchet de fete în floare îşi făcuse apariţia în acea lume în care dăinuia încă preceptul: băieţii cu băieţii şi fetele cu fetele, până la bacalaureat. Situaţia de acolo îngăduia o licenţă. Paşii lor discreţi îi cuceriră pe rând pe Gicu Căltuţ, fost coleg de liceu, pe Şerban Goiceanu, Lulu Tanoviceanu, pe Nelu Pavlescu. Încântătoarele fete Smaranda, Gabi, Elisa, Jeni se alăturară Lalei, cea cu negre sprâncene.

— Abia acum intri în subiect, m-am însufleţit.
— Cineva aducea un patefon cu discuri de jazz marca Brunswick şi de cum suna prealarma, în şuieratul sirenelor, ne strângeam în miezul comunei, într-o vale din adâncul căreia se înălţau trei plopi frăţâni. În larma depărtată a exploziilor, a loviturilor de tun antiaerian din comuna apropiată, Tântava, sub privirile reprobative ale localnicilor, dansam, pe ritmurile orchestrei afrocubane Leucona, ale lui Duke Ellington, Count Basie şi chiar ale pianistului neamţ Peter Kreuder, dansam în legănarea unor bucăţi precum Sing Sing Sing, Cubana can, Caravan, Tabu, Inca tango. La finele alarmei, porneam spre Bucureşti, unde, prin bălăriile înalte ce copleşiseră straturile de cârciumărese din grădina noastră, udam gheţişoarele în amurg şi mai dădeam o raită prin casă, deschizând ferestrele, pe care bufnea un vânt fierbinte.[2]
— Mai spune-mi de Lala! am insistat.
— Lala, fata de care mă îndrăgostisem atunci, la 17 ani, era logodită cu un student farmacist, mobilizat în armată. Profitând de absenţa lui, o plimbam pe Lala cu bicicleta prin sat. Omul avea însă un prieten în Ciorogârla şi acesta l-a alertat pe logodnic. Tipul a apărut după câteva zile, cu pistolul la brâu. În sat se auzeau deja focuri de armă. Lala s-a speriat şi a venit în fugă la mine. Repede am luat-o în braţe, am trecut-o gârla şi am dus-o la mănăstire. Acolo o maică ne-a ascuns în chilie şi, la întrebarea noastră: „Ce ne facem dacă dă peste noi urmăritorul?“ ne-a răspuns cu fermitate: „În chilia mea nu intră nici Patriarhul dacă nu vreau eu!“ După toată tevatura, pe adeverinţa de muncă obştească, pe care trebuia s-o prezint pentru înscrierea în clasa următoare, profesorul scrisese: „purtare imorală“.
— Ce părere aveau ai tăi despre toată povestea?
— De la un profesor, care mă văzuse plimbându-mă cu fata prin Cişmigiu, tata aflase că mă aflam în compania unei „femei vopsite“, cum erau etichetate pe atunci cele care îşi dădeau cu ruj pe buze. Părinţii mei erau disperaţi, eu însă ţineam morţiş s-o iau de nevastă pe Lala. Voiam să dau 2 ani într-unul singur ca să mă înscriu mai repede la facultate şi să mă pot însura.
— Şi ce-ai făcut?
— Întors de la Ciorogârla, i-am făcut o vizită Lalei în Militari, unde locuia. Logodnicul ei însă a pus nişte tipi să mă urmărească la întoarcere şi să mă sperie. La scurtă vreme după aceea m-am îmbolnăvit rău, făcând una după alta: tuberculoză, pleurezie, febră tifoidă, gălbinare. Vlăguit de atâtea maladii, i-am scris fetei o scrisoare de despărţire. Am apărut la facultate, ras în cap (după febra tifoidă), şi pe un culoar m-am întâlnit cu profesorul de Drept Roman, care, văzându-mă, a crezut că fusesem arestat şi m-a întrebat: „Cât te-a ţinut?“ Eu, crezând că era vorba de boală, i-am răspuns: „40 de zile“. „Ai scăpat uşor!“ a zis profesorul.
— Ia spune-mi când te-ai însurat de-a binelea?
— De însurat, m-am însurat prima dată la 34 de ani[3]. Pe Pia am cerut-o în căsătorie la doar două săptămâni după ce ne-am cunoscut şi ea a acceptat

imediat. Mariajul nostru începuse prea bine, poate de aceea s-a şi destrămat destul de repede. Am avut împreună o fetiţă, pe nume Ilinca. După patru ani a intervenit o foarte bruscă neînţelegere între noi. Eram tineri şi nepuşi pe concesii. Atunci divorţul m-a traumatizat, m-a prins nepregătit, pentru că aveam ca exemplu căsătoria atât de armonioasă a părinţilor mei. Din fericire, amândoi ne-am refăcut viaţa sub semnul Providenţei, fiecare dintre noi găsindu-şi până la urmă perechea. Pia s-a căsătorit, după 2-3 ani de la divorţ, cu Alecu Paleologu, iar eu, după vreo 5 ani, cu Simona, cu care eram coleg la Institutul Călinescu. Alecu şi Pia au avut un băiat, pe Toader, iar eu şi Simona l-am adus pe lume pe Şerban Filip.
— Ştiu că îţi era drag Alecu…
— Da, era spiritualmente destul de asemănător cu tata. Nu pot uita ultima vizită făcută lui Alecu, micşorat fizic şi vizibil la finele calendarului, cum parcă ar fi căutat în prezenţa noastră – a mea şi a Simonei – un reazem, o baie de viaţă…[4]
— Spune-mi şi ceva despre Simona, l-am rugat la sfârşit.
— Între mine şi Simona e o diferenţă de 17 ani. Dar după 40 de ani de căsătorie diferenţa se stinge. Legătura noastră duce mai departe armonia de o viaţă care i-a unit deopotrivă pe părinţii mei şi pe ai ei. În Kabala se spune că îngerul, care ne veghează pe fiecare, se sperie şi ne părăseşte când ne lăsăm pradă mâniei. Eu am moştenit temperamentul vulcanic al mamei, pe care, în timp, am învăţat să-l stăpânesc. Aşa că îngerul alungat a revenit de atunci lângă mine.

Ipoteza intrării în diplomaţie

— Nu mi-ai spus încă nimic despre viaţa ta ca licean, l-am întors din povestire pe Barbu.

— Îngrijorat că nu mai învăţam, că devenisem obraznic, pus pe contradicţie şi adversitate, că desenam pe maculatoare hărţile unor insule imaginare, fiind neatent la lecţii, tata m-a luat de la Liceul Gh. Lazăr şi m-a înscris, în 1941, la Colegiul Naţional Sfântul Sava. Mai era ceva care îi mărea temerile: atmosfera legionară de la Lazăr. Ca elev, la Colegiul Naţional Sfântul Sava, cel dintâi liceu din ţară, cel puţin în conştiinţa celor ce-i purtau majusculele îmbârligate – CNSS, pe numerele de pe braţul stâng şi pe cravata albastră, îmi împărţeam timpul între învăţătură şi lecturi[1].

— Mi se pare că l-ai avut profesor acolo şi pe Eugen Ionescu.

— Ne-a predat timp de un semestru lirica medievală franceză, baladele lui Villon… Era un ins vioi ca un clovn, chelos, sărea ca un titirez printre bănci, era foarte vesel. Când se apropia de mine (stăteam în prima bancă) îl priveam pe sub sprâncene – care erau negre şi foarte arcui-te –, iar el se retrăgea. În pauză îl întreba pe tata, pe atunci coleg cu el de catedră: „Barbu e legionar?“ „De ce?“ îl întreba mirat tata. „Pentru că mă priveşte fioros!“ De fapt, eu nu aveam chef să m-asculte. Acasă însă mă delectam cu lectura volumului său, *Nu*, unde tatăl meu era ironizat, dar cu respect[2]. Prin 1945, de la Vichy, unde ducea în cârcă cu sârg funcţia de ataşat cultural, Eugen Ionescu îi scria tatei, interesându-se de situaţia catedrei sale bucureştene – pentru cazul unei reveniri. „A semnat numirea mea zero tata?“ se interesa adresantul. Cel numit, profesorul de latină, Gerota, era, pe atunci, directorul general al învăţământului secundar. Ulterior, Ionescu fusese condamnat în absenţă la 2 ani de închisoare, după ce criticase, într-un articol în *Viaţa Românească*, milităria de altădată. Despre o eventuală întoarcere acasă, îi scria tatei: „mi se promite de către o instituţie serioasă masă şi casă, atâta doar, cu uşa încuiată pe din afară“.

— L-ai mai întâlnit pe Eugen Ionescu vreodată?

— În 1969, aflându-mă la Paris, l-am vizitat inopinat în locuinţa sa din Montparnasse. Era bolnav. Nu m-a recunoscut, dar şi-a amintit de tata. M-a invitat să trec a doua zi de dimineaţă să-mi dea bilete la reprezentaţia cu *Cântăreaţa chealã*, care se juca în acea săptămână la teatru. Dar când am revenit, nu l-am găsit acasă. Plecase cu soţia în oraş ca aceasta să-şi cumpere o pălărie anume de protocol pentru o apropiată călătorie în Coreea de Sud.

— Să revenim la Barbu Cioculescu, liceanul. Din câte mi-ai povestit mai înainte, observ că nu mai erai aşa de silitor ca în clasa întâi primară.

— Cum aş fi putut? Pe la 15 ani îi descoperisem pe muschetarii lui Dumas, pe Don Quijote şi alţi eroi formidabili, aşa încât nu mai învăţam. Pe deasupra, mă îndrăgostisem în taină şi recitam în singurătate *Mortua est.*

— Cum priveau părinţii tăi această delăsare?

— Acasă[3], opinia era că aş fi putut învăţa mai bine, dacă aş fi avut mai multă voinţă. Tacit, aluziv apoi, iar mai la urmă prin viu grai mi se reproşa lipsa de disciplină, de continuitate în efort. Învinuirea nu m-a lăsat indiferent, căci pe încetul mi s-a indus un sentiment de culpabilitate şi convingerea că eram un leneş nerecuperabil. Iar în lumea şcolii lenea e un păcat capital, cum în teologie, tristeţea. Rămânea speranţa unei resurecţii, din care, renăscut pur şi forte, să trec în frunte. Dar eu aveam îndoieli asupra beneficiilor. Ceva îmi spunea, *sotto voce*, că preţul era pierderea libertăţii. Totuşi mă zbăteam să fiu la zi cu lecţiile constatând, cu melancolie, că anumite materii, din zona celor de bază, se opuneau cu tot mai netă obstinaţie puterii mele de penetraţie, în contrast cu uşurinţa extremă cu care îmi însuşeam materiile care mă interesau.
— La ce materii îţi era mai greu?
— Riscul de a rămâne mut, cu creta în mână, în faţa tablei negre, la matematici, chimie, fizică, de a trebui să prepar lecţiile la limba latină, fără să pierd o clipă din vedere juxtele profesorului Richter, îmi induceau complexe de inferioritate de care n-am scăpat nici mai târziu, ba chiar mi-au alimentat visele până la adânci bătrâneţi.
— Mai ai coşmaruri că eşti scos la tablă şi nu ştii nimic?
— Se face că-mi caut clasa, în vasta clădire a liceului[4], că deschid uşi după uşi, fără să-mi întâlnesc colegii. Când ajung în clasă, nici o figură nu-mi este cunoscută, loc în bancă pentru mine nu este, dacă găsesc un loc, constat că n-am în geantă nici un manual. Atmosfera este de nelinişte extremă, intensificată de apropierea scoaterii la lecţie, la matematici, unde e momentul hotărâtor de a trece sau nu clasa. Fireşte, nu ştiu nimic. Într-un alt vis trebuie să mă înscriu în clasa a şasea liceală, cu interdicţii necunoscute, care mă fac să mă revolt: de ce să insist a mă înscrie în clasa a şasea când sunt licenţiat universitar?
— Eu am altfel de coşmaruri. Cum toată viaţa am fost profesoară, mă visez la catedră în pijama şi papuci, în hohotele de râs ale amfiteatrului cu studenţi, a căror larmă devine din ce în ce mai greu de stăpânit, i-am mărturisit lui Barbu, încruntată. Mai bine spune-mi ce-ai făcut la bacalaureat, l-am îndemnat după câteva clipe.
— M-am prezentat cu o sesiune în urma colegilor mei de clasă, ca urmare a bolii de plămâni ce-mi furase un an de studii şi am avut surpriza să aflu că la proba de limba franceză aveam să fiu examinat de doamna Ecaterina Bălăcioiu, mama Monicăi Lovinescu, amabila gazdă a cenaclului de care ţi-am vorbit înainte. A fost pentru mine un moment dificil, de teamă de a nu o dezamăgi, de această dată ca profesoară. Culmea, la examen venise să mă asiste şi Monica, proaspătă licenţiată universitară. Din fericire, examinarea a început cu mare întârziere, Monica şi-a pierdut răbdarea, a plecat, spre uşurarea mea, care nu mă simţeam pe cai mari.
— Şi cum a fost?
— Examenul a decurs peste aşteptările mele şi ale comisiei, la limba franceză mi-a căzut regula lui *si condiţional*. Pentru prima oară în viaţă am

definit-o şi aplicat-o corect. Dacă nu m-aş fi împiedicat la materia unde mă simţeam mai pregătit, istoria, aş fi ieşit primul pe serie. Aşa, am fost al doilea. Prin prisma vieţii pe care o am în spate, îmi pot reproşa a nu mă fi înscris, voluntar şi temeinic, în lupta pentru primul loc, în nici una din activităţile în care, ca să folosesc termenul potrivit, am fost amestecat. Fiind, altfel, un tip tenace, care şi-a dus mereu la capăt sarcinile. Dar mi-am aflat în poziţia de plan secund acea perspectivă de mai largă vedere, constituindu-se mai târziu într-un soi de voluptate. Şi mai asigurându-mi o oarecare liber-tate – fie şi cea de a-mi pierde timpul.
— Te gândeai la ce facultate aveai să te duci?
— Ştii că din copilărie şi adolescenţă până în ceasul în care a trebuit să mă decid asupra unei căi în viaţă nu m-a stăpânit nici o dorinţă de a aparţine unei bresle sau profesiuni anume? În copilărie nu mi-am dorit să fiu aviator, în adolescenţă, n-am visat să devin taumaturg. Nici o profesiune nu-mi surâdea, latura de disconfort a fiecăreia – medic, profesor, magistrat, inginer, avocat dominându-mi imaginaţia. Când tata m-a întrebat la ce facultate voiam să mă înscriu, de al dracului i-am răspuns: „La Academia Comercială!“ „De ce?“ s-a uimit. „Ca să câştig mulţi bani.“ „Dar la ce-ţi trebuie ţie bani?“ a ripostat tata, deranjat.
— Ce carieră visa părintele pentru fiul lui?
— Şerban Cioculescu urmase, timp de un an, cursurile Facultăţii de Drept bucureştene şi rămăsese cu nostalgia lucrului rămas neterminat. Altfel, ideea unui nou Cioculescu pe ogorul literelor nu-l deranja şi cu nici un chip nu mi-ar fi interzis-o. Atâta că, recunoscându-mi un condei vesel, cum zicea, adică o uşurinţă a scrisului, nu mă vedea totuşi dedicându-mă literaturii. Cum nici eu, de altminteri.
— Ciudat, n-aş fi crezut aşa ceva! m-am mirat.
— Nota mare de la bacalaureat s-a datorat lipsei materiilor incriminate: matematici, chimie, fizică. Îmi rămânea deschisă calea umanismelor: Literele şi Dreptul. Nici una dintre ele nu mă atrăgea în mod deosebit, aşa că am dat examen de admitere la amândouă, în vara anului 1946 – sau 1947? – şi am reuşit la ambele. M-am prezentat la cursuri la fiecare, la Litere, bunăoară, am asistat la ultimele prelegeri ale profesorului Călinescu.
— Cum era Călinescu la catedră?
— Dacă nu veneai cu o oră înainte, găseai amfiteatrul ocupat. Călinescu nu preda niciodată materia de curs. Materia de curs o făceau asistenţii. El vorbea despre poezia cafelei, a cârnatului, a brânzei, dar la examen nu-ţi cădea asta, ci îţi cădea, de pildă, ca subiect: Gheorghe Asachi. La examen trecea pe toată lumea. Nu era un profesor rău… iar studenţii erau modeşti. „Domnule student“, spunea Călinescu, „dă-mi o definiţie a frumosului… Croce zice că frumos este ceea ce fiecare din noi zice că e“. „Da, da, domnule profesor!“ „Bine, bine, dar dă-mi dumneata una!“ Tăcere. Apoi îl întreba: „Care este autorul dumitale preferat?“ „Alecsandri“. „Bun. Ce-ţi place din Alecsandri?“ „Teatrul.“ „Bine. Îţi aminteşti actul II, scena 3 din

Fântâna Blanduziei?“ „Ştiţi, domnule profesor, eu am citit un rezumat al piesei…“
— Călinescu a fost mentorul tatălui meu, care îl considera un părinte sufletesc.
— Eu l-am cunoscut relativ puţin. Călinescu avea un dinte împotriva tatei. Ei se cunoşteau de mult. Când tata era inspector şcolar a venit, odată, în inspecţie la Călinescu, dar acesta plecase din oră. Tata nu venise cu intenţii rele, dar Călinescu a refuzat să fie inspectat de Şerban Cioculescu. Tata l-a scuzat la inspectorat, spunând că profesorul Călinescu a lipsit de la şcoală, fiind bolnav de organ. [5]
— Nici pe bunicul meu, poetul Ion Pillat, nu l-a prea simpatizat, în schimb, pe tata l-a iubit. Dar revenind la ce spuneai mai înainte, ai urmat până la capăt cele două facultăţi?
— Am ales Dreptul, era mai aproape de casă şi într-un imobil mai agreabil decât al Literelor, cu vechile lor amfiteatre. Ideea de a intra în diplomaţie, mi-o trecuse prin faţa nasului tata, promiţându-mi – ceea ce era cu totul excepţional, pentru că nu admitea pilele în familie – că-mi va da un ajutor sensibil. Mă şi vedeam redactând, pentru Ministerul de Externe, raportul zilei: „…cât priveşte acţiunea de invadare a teritoriului ţării noastre, care a avut loc în cursul nopţii trecute din toate cele patru puncte cardinale, ca urmare a acţiunii forţelor Uniunii Eurasiatice împotriva României, cercuri bine informate din capitala Marii Britanii emit ipoteza că ea s-ar putea datora declaraţiei de război a mareşalului Georgescu împotriva U.E.A. Punctul de vedere preponderent este că, deocamdată, trebuie aşteptate noi elemente care să clarifice situaţia, şi, întâi de toate, declaraţii ale unor conducători de state implicate în aceste evenimente, pe care le comentează, de altminteri, aproape toate agenţiile de ştiri“.
— Şi cum a fost primul an de studenţie?
— În toamnă, în pantaloni scurţi, m-am aşezat în primul rând, în amfiteatru, la orele de Drept Roman ale profesorului Dumitriu poreclit *Stihus.* „Domnule Cioculescu, mi se adresă profesorul, indignat de ţinuta mea, te poftesc să ieşi afară. Voi avea grijă de dumneata la examen.“ Pe atunci, conform unei neştirbite tradiţii, examenul de Drept Roman era piatra de încercare a ştiinţei Dreptului şi ţinta de absolvire a facultăţii înseşi. Cerea, printre altele, o perfectă cunoaştere a limbii latine. Cei ce se înscriseseră la cursurile facultăţii de Drept, conside-rând-o cea mai uşoară, înţelegeau foarte curând în ce măsură se înşelaseră. La Drept Civil îl aveam pe conferenţiarul Viforeanu, care ne preda, într-un curs semestrial, comorienţii – situaţia succesorală a membrilor unei familii care pier împreună într-o catastrofă, pe scara mai multor generaţii sau încrengături, lăsând deschisă problema cine pe cine va moşteni. A murit împuşcat. Într-o versiune, s-ar fi sinucis, în urma unor mari pierderi la jocul de cărţi, în alta, ar fi fost ucis de tovarăşi, într-o obscură tramă de spionaj.
— Ce şanse aveai după absolvire să devii diplomat?

— Era o utopie ca, în anul 1947, aparţinând micii burghezii, pe deasupra laturii ei ostile, să-mi închipui că, într-o Românie care se comuniza văzând cu ochii, aş fi putut intra în diplomaţie. Dar trăiam cu convingerea că zilele comunismului în România – şi pretutindeni – orânduire aberantă, pe cât de agresivă – erau numărate, că foarte curând sovieticii fie aveau să se retragă, luând cu ei guvernele impuse din statele pe care le cotropiseră în Europa, fie urmau a fi zdrobiţi de către Statele Unite ale Americii, care dădeau, încă din 1945, semne că nu vor tolera situaţia creată în centrul şi răsăritul continentului european. Un al treilea război mondial părea de neevitat, iar odată salvaţi de ciuma roşie, noi, cei ce ne împotriviserăm, aveam să ne luăm şi o binemeritată răsplată. Era vorba, numai, de puţintică răbdare. Între timp, aveam posibilitatea să-mi învăţ cursurile, dintre care doar jumătate fuseseră politizate, aduse la acelaşi numitor, altele păreau, prin însăşi esenţa lor, inviolabile, vezi, bunăoară, Dreptul Penal. Cine râde la urmă râde mai bine, ne spuneam noi, cei din infimul grup de studenţi în anul întâi, care ne manifestam pe faţă inaderenţa la principiile – regulile marxism-leninismului. Cred că în această privinţă o nelinişte, pe care mi-o ascundeam mie însumi, m-a muşcat de la început, dar nu i-am dat curs să se exprime limpede. Ca să nu mai spun că tot de pe atunci şi încă de mai dinainte am fost adversarul violenţei, sub variatele-i forme, implicit ale fanatismului. La sfârşitul anului III, am fost declarat repetent, din cauza absenţelor la limba rusă, şi, doar în perioada de relaxare politică dintre anii 1954–1956, facultatea de ştiinţe juridico-administrative, aşa numită în acel timp, m-a reprimit, la cursurile fără frecvenţă.

— Cu cine erai coleg acolo?

— Am strălucit între maiori de miliţie încărunţiţi, între activiste cu sarcini înaintate, judecători în suferinţă de diplome. Am trecut un număr record de examene, luându-mi teza de licenţă *Suveranitatea în Dreptul aerian*, sub îndrumarea profesorului de relaţii internaţionale Ştefan Pascal Luca. Comisia examinatoare mi-a acordat nota maximă, dar, printr-o intervenţie revoluţionară, asistentul Cristescu a redus-o cu 5 puncte.[6] Ideea de a-mi jertfi convingerile spre a-mi atinge scopurile – în speţă intrarea în diplomaţie – n-am respins-o, dar pur şi simplu compromisul nu mi-a trecut prin cap. Să fi fost însă acesta semnul că, în fapt, nici nu eram indicat pentru profesiunea pentru care optasem? Şi asta e posibil… Cert este numai că, scăpând ocazia de a mă cuprinde în sferele ei – de ametist –, diplomaţia a suferit o mare pierdere, o grea lovitură, glumi Barbu, adăugând mai apoi: Bine că fiul meu, Şerban, care mi-a moştenit erudiţia şi umorul, a ajuns profesor şi cercetător ştiinţific în Relaţii Internaţionale şi strategii NATO, în vremuri mai bune. El ne răzbună şi pe tata, şi pe mine, împlinindu-ne abandonatele aspiraţii. Şi călătoreşte nu numai departe, ci şi des.

— Tare dragă îmi e legătura dintre tine şi băiatul tău! am exclamat, amintindu-mi cum, licean fiind şi mai târziu student, Şerban venea uneori cu Barbu la cenaclul facultăţii de limbi străine, pe care îl conduceam într-o vreme. Nu era o relaţie obişnuită între părinte şi fiu, ci o complicitate

afectivă de prieteni la toartă. Îi surprindeam privirile lui Şerban, încărcate de admiraţie şi amuzată curiozitate, urmărind intervenţiile tatălui, ca şi discreta satisfacţie a lui Barbu, încântat de prezenţa băiatului din apropierea sa.

Siluete din „generaţia războiului“ şi cenacluri literare

— Povesteşte-mi câte ceva despre intrarea ta în atmo-sfera literară a anilor ’40.

— În casa de pe bulevardul Carol, a lui Vladimir Streinu, în salonul care ţinea loc de redacţie revistei *Kalende*[6], i-am cunoscut pe doi mari prieteni ai vieţii mele, pe poetul Constant Tonegaru şi pe prozatorul Pavel Chihaia. Alături de ei, se adunaseră în jurul criticului poeţii Mihai Crama, Alexandru Popovici, George Dan. Se citeau versurile aduse spre publicare, Streinu îşi spunea cuvântul, şcolindu-i pe tinerii adepţi. Era un maestru în temă. În ultimul an de viaţă avea să ţină un curs universitar dedicat versului liber. Ca obişnuit al casei, nu mă număram în echipă – eram doar un elev în clasa a şasea a Colegiului Naţional Sfântul Sava, în conflict cu *Bucolicele*, *Georgicele* şi *Eneida* lui Virgiliu, poate din cauza unei traduceri de juxtă a *profesorului* Richter. Dar picam în plină desfăşurare a ceea ce s-ar fi putut numi un cenaclu.

6. Mai mulţi profesori secundari, reuniţi într-o asociaţie numită „Prietenii istoriei literare“, scoteau şi o revistă de studii, condusă de profesorii Petre şi V.V. Haneş. Prin 1942, ei au oferit conducerea publicaţiei lui Vladimir Streinu. După câteva numere, în care sumarul revistei explodase, prin apariţia numelor unor poeţi începători, străini de cuminţenia de mai-nainte a paginilor, profesorii nu s-au mai recunoscut în publicaţie. Vladimir Streinu i-a modificat titlul, inaugurând, astfel, cea de-a doua serie a *Kalendelor* (nota lui Barbu Cioculescu) (n.ed.).

— Ce-ţi mai aminteşti din lecturile de acolo?

— Bunăoară George Dan, scund, îndesat, vital, matelot de profesie – despre care Tonegaru (Tonel între prieteni) zicea că, în realitate, acesta comandase barca mareşalului Antonescu pe lacul Snagov –, recita o poezie cu ritm marcat, unde asemuia femeia care te părăseşte şi pleacă unei corăbii cu pânze umflate, ce ia calea largului, pânzele în vânt fiind comparate cu sânii goi ai iubitei pierdute. Pe când poetul îşi recita cu patos poemul, Ussy, fiica lui Vladimir Streinu, prietena mea din copilărie, adolescentă ruşinoasă, se făcea nevăzută din încăpere. Criticul aproba pentru tipar poezia, considerând fericită comparaţia, apoi venea rândul la lectură lui Tonegaru. Citea şi el, de pe o foiţă de pelur, un poem cu laponi întomnaţi sau cu raite pe la tropice. Vocea sa, puţin guturală şi cu r-uri forţate, sunând de la o înălţime de aproape doi metri, ca şi auzul meu imperfect făceau să nu reţin nimic, dar se întâmpla ca poetul să-mi ceară tocmai mie părerea. Îi ceream textul, pentru o confruntare, numai că acesta, scris cu un creion palid, nu era lizibil, în ciuda scrisului rond[1].

— Cum ai descrie acea epocă?

— Ceea ce a caracterizat viaţa artistică a anilor ’45-’47 a fost o extraordinară ebuliţie, sfidând spectrul politic tot mai sumbru. România arăta ca o femeie tânără, falnică, plină de poftă de viaţă, năpădită de un cancer de care nu avea cunoştinţă – încă. Jaful sovietic era de o asemenea

enormitate, tactica guvernanţilor de a comite ticăloşii pe toate planurile, în toate domeniile vieţii încât să paralizeze orice reactivitate, urma cu o aşa de încordată consecvenţă, încât determină exodul celor mai clarvăzători. Cei mai mulţi aşteptau un miracol, precum acei locuitori ai Constantinopolului adunaţi în biserica Sf. Sofia, de care turcii se apropiau din toate părţile. Iar noi, legaţi de sol prin strămoşeştile rădăcini (ce aveau tovarăşii să ni le mai taie), cu neclintită încredere, îi aşteptam pe cruciaţii de peste Ocean să ne elibereze, spulberând coşmarul.

— De care scriitori te simţeai mai aproape?

— Îmi găsisem afinităţi[2] cu lirica lui Tonegaru, a lui Alexandru Lungu, a cerchiştilor, deci a lui Ştefan Augustin Doinaş, a lui Radu Stanca, baladiştii, mă pasionau versurile celor de la Albatros, poezia lui Emil Botta, m-am numărat printre entuziaştii lui Dimitrie Stelaru. Gustam prozele lui Pavel Chihaia, ale lui Dinu Pillat, Mihai Villara. Era război, soarta armelor se întorsese împotriva noastră, în versurile lui Tonel răsuna protestul contra celor ce trimiteau oamenii la abator sau tot la moarte, între sârmele ghimpate. Cenzura veghea, versurile aveau să apară după încheierea ostilităţilor, în *Plantaţii*. Dimitrie Stelaru era vedeta generaţiei războiului.

— De ce s-a mai numit şi „generaţia pierdută“?

— „Generaţia pierdută“[3] e un termen de romantică rezonanţă şi triste realităţi. Ea a fost alcătuită din tineri care şi-au început activitatea publică în domeniul literaturii, muzicii, artelor plastice, în ultimii ani ai celui de al Doilea Război Mondial, având de înfruntat, atunci, rigorile oficialităţii culturale antonesciene, ostilă, de principiu, manifestărilor cu caracter modernist, bazate pe primatul esteticului şi prin urmare neînregimentabile propagandei de moment. Cei mai de seamă reprezentanţi ai generaţiei, de care ţi-am pomenit, poeţii Dimitrie Stelaru, Constant Tonegaru, Iordan Chimet, prozatorul Pavel Chihaia, şi-au început activitatea în acei ani, structural mai permisivi decât cei ce aveau să urmeze după deplina luare a puterii de către comunişti. După actul de la 23 august 1944, în perioada de până pe la jumătatea anului 1947, li s-au alăturat celor de mai sus o întreagă pleiadă de talente: poetul Alexandru Lungu, Alexandru Vona, romancierul Mihai Fărcăşanu, Dinu Pillat, întregul grup lărgit de la revista *Kalende*, în cea de a doua sa serie. Destinele acestor creatori, ce tocmai se maturizaseră, în scurta perioadă de libertate a presei, şi se făceau cunoscuţi cu opere remarcabile, au variat între rezistenţă făţişă împotriva sugrumării libertăţilor, prin atotputernicia unei cenzuri castratoare, şi servilă supunere la situaţia de fapt – vezi demisiile lui Petru Dumitriu, Eugen Barbu, Geo Dumitrescu, ori retragerea în sine, aleasă de Constant Tonegaru, Dimitrie Stelaru, Mihai Crama, romancierii Dinu Pillat, Pavel Chihaia, Sorana Gurian, criticul Adrian Marino – şi mulţi alţii. Unii dintre ei, precum Ştefan Augustin Doinaş, au revenit după douăzeci de ani, asemeni muschetarilor lui Al. Dumas, cu meritorii creaţii, dar cu un fatal gol al anilor reputaţi drept cei mai fertili.

— L-ai cunoscut personal pe Dimitrie Stelaru?

— Îl văzusem prin ’45 la unul din spectacolele culturale de duminică ale Teatrului Naţional, pe care le instituise, pentru publicul tânăr, Liviu Rebreanu. Familia Cioculescu îşi avea locul asigurat în loja direcţiei, unde, din când în când, apărea şi directorul teatrelor, la câte un număr din program. Spectacolul reunea muzica, dansul, poezia. În *După-amiaza unui faun*, Trixi Checais, gol, scheletic, musculos totuşi, se frământa cu extremă graţie, până la rupere, pe o scenă rece. Într-un trenci ce părea pus pe piele şi pe care-l strângea, cu pumnii la piept, poetul recită cea mai populară piesă a sa: „Dar lasă, Dimitrie Stelaru, mai lasă! / Într-o zi vom avea şi noi sărbătoare / Vom avea pâine, pâine, / Şi-un kilogram de izmă pe masă“. O actriţă tânără declamă, în limba franceză, sentimentalul poem al lui Verlaine care se încheie cu *Priez pour le pauvre Gaspard.* Juna necunoscută din fotoliul de lângă mine căzu în transă, într-un fior de compasiune.
— I se publicase ceva lui Stelaru până atunci?
— Îi apăruse o plachetă de versuri şi avusese şansa de a obţine de la E. Lovinescu o tabletă de tânăr poet, la care râvniră apoi ceilalţi kalendişti: Constant Tonegaru se însărcinase chiar să ducă în tipografie textul în şpalt al criticului. Dar, nu se ştie cum, îl rătăcise. E. Lovinescu notase cu nemulţumire, în *Agenda* sa incidentul. Cum Tonel nu avea încă un volum, nu a primit o tabletă proprie.
— Şi tu cum ai debutat în *Kalende*?
— Am publicat acolo o singură poezie despre creionul cu care scriam, ţinut între cele trei degete cu care îmi făceam crucea, la rugăciune. Lui Arghezi îi plăcuseră primele versuri: „Stăpânul meu când lucrează / Trei degete-mi dă ca spetează“, găsind promiţătoare rima „lucrează / spetează“. Pe coperta *Kalendelor* apăreau, cu majuscule, în ordine alfabetică, numele colaboratorilor, într-o coloană de cinci-şase nume. Mi-am văzut astfel numele imediat după cel al lui Lucian Blaga şi înaintea unui alt important contemporan.
— Ai mai citit în vreun cenaclu, după aceea?
— La redeschiderea cenaclului Lovinescu, cel de după decesul criticului, prin 1945, am luat parte la mai multe şedinţe, citind, la rândul meu.
— Iartă-mă că te întrerup, am intervenit, dar spune-mi mai întâi dacă ai apucat să-l cunoşti pe Eugen Lovinescu.
— Mă plimbam pe aleile Cişmigiului, cu tata, când mi l-a arătat. Era un domn bătrân, înalt, într-un palton ce-i cădea pe umerii slăbiţi. Tata îl mai întâlnise, trecând tot prin acelaşi parc, spre ieşirea din Ştirbei Vodă, către Ministerul Educaţiei. Lovinescu, care destupase o sticlă de şampanie cu Ion Barbu când germanii cuceriseră Kievul, îşi făcea, foarte bolnav, ultimele plimbări. Era după catastrofa militară de la Stalingrad, iar tata se bucura văzând în ea apropierea înfrângerii finale a Germaniei naziste. „Să nu te bucuri, domnule Cioculescu, îi replicase criticul atunci, pentru că acolo s-a jucat libertatea poporului nostru.“ Dar să revin la tema noastră. Erau ani stranii, când ne petreceam tinereţile între râs şi plâns, scriind versuri unor fete ce-şi doreau măritiş şi publicând la tot mai rarele ziare încă neaspirate

de regim, cetindu-ne între noi, expulzându-i din rânduri pe cei mai slabi de înger, care nu-şi închipuiau ce serviciu le făceam. Ne reuneam la cenaclu, după moartea patronului, sub îndrumarea lui Vladimir Streinu, Felix Aderca, Şerban Cioculescu, primiţi de Monica, fiica în plină floare a dispărutului, şi de mama ei, eminenta profesoară de limba franceză, Ecaterina Bălăcioiu.
— Te bătea gândul să îţi aduni şi tu poemele într-o plachetă?
— În compania lui Constant Tonegaru, a lui Pavel Chihaia, a lui Alexandru Lungu, sfidând diferenţele de vârstă, nu mi s-a părut exagerată ideea, mai ales că îi citisem din versurile mele lui Tonel, care le aprobase. Când însă i-am comunicat titlul volumului – *La Steaua Păstorului* –, s-a întunecat, spunându-mi că nu-i place[4]. Avea şi el în cantonare un al doilea volum, *Steaua Venerii* – după cum vezi, ne fixaserăm amândoi pe acelaşi astru. Cu diferenţa că lui îi apăruseră, în caietele Fundaţiilor, mai multe din poemele noului tom. Destinul însă a vrut ca eu să fiu acela care să i-l public, la un potop de ani de la moartea lui.
— Şi ce s-a întâmplat cu cartea ta de versuri?
— Am prezentat manuscrisul aceluiaşi juriu, în anul 1946 – numai că, între timp, chiar numai la un an distanţă, se întâmplaseră, pe plan politic, multe. S-a ştiut, sau măcar s-a bănuit, printre membrii juriului, numele autorului care depusese manuscrisul cu mottoul: „Un ram, un vâsc, un Elsinor“. Profesorul Rosetti, întâlnindu-l pe tata, îi spuse, ca în treacăt, că dintre toate manuscrisele prezentate spre premiere unul singur – *La Steaua Păstorului* – a atras atenţia juriului! Emoţionat, tata i-a mărturisit prietenului său că eu eram făptuitorul. Era lucrul pe care juriul a vrut să-l ştie, într-un moment când numele de Cioculescu pica cum nu se poate mai prost. În acel an, Fundaţiile nu au mai acordat Premiul de poezie – apoi acesta s-a scufundat cu totul. *La Steaua Păstorului* a primit, compensator, în 1947, Premiul cercului literar „Ion Minulescu“, dar nu a văzut lumina tiparului niciodată. Cu banii primiţi la premiu, în plină criză de inflaţie, am cumpărat doi metri de pânză albastră, din care croitorul mi-a confecţionat o „africană“, cum se zicea pe atunci, o bluză lungă până la genunchi, cu mâneci scurte. Treceam pe bulevardul astăzi numit al Eroilor Sanitari, sub bolta de castani, împreună cu Constant, eu în acea africană şi în pantaloni scurţi – era în toiul verii –, încât bluza acoperea pantalonii, iar Tonegaru într-un trening, căruia-i scurtase pantalonii sub genunchi. Făceam o pereche amuzantă; două fetişcane, apropiindu-se din urmă, izbucniră într-un râs spontan, de neoprit, care nu mă deranjă deloc. Suindu-mă în tramvai, cu această bluză ce venea mai jos decât pantalonii, văzui lumea uitându-se la mine. „Ei, spuse cineva, ce vă uitaţi aşa – băiatul şi-a uitat pantalonii acasă…“
— Cum a reacţionat Tonel?
— S-a supărat de-a binelea. Cine şi-ar fi închipuit pe atunci că îl aştepta o moarte atât de timpurie? se întunecă la faţă Barbu.
— Mi se pare că la sfârşitul anilor ’40 a fost închis.

— Împreună cu Pavel Chihaia, Iordan Chimet şi Vladimir Streinu, Tonel făcuse parte din asociaţia „Mihai Eminescu“. O mână de temerari ce se întâlneau în casa soţilor Fratoştiţeanu, casă pe care o frecventau şi profesorul Ion Petrovici, Petru Comarnescu, Monseniorul Ghika, sculptorul Anghel, părintele Marie-Alype Barral, istoricul Petre Năsturel, au sfidat Securitatea, primind şi împărţind alimente, veşminte, medicamente, sosite prin bunăvoinţa curiei catolice din Occident. Într-o zi a venit la asociaţie Theohar Mihadaş, care a luat medicamente pentru partizanii din munţi şi a plecat la Timişoara. Cel ce-i înmânase medicamentele era Tonegaru. Au fost arestaţi amândoi. Gheorghe şi Lucia Fratoştiţeanu au fost şi ei ridicaţi, iar casa lor a fost devastată. Mai târziu, aproape de încăperile în care cântase Enescu şi citise Stelaru, s-a mutat actriţa, de foarte dubios talent şi patimi răzbunătoare, Lica Gheorghiu-Dej.[5]
— Şi Tonel?
— A murit în 1950, la 33 de ani, la scurtă vreme după ieşirea din închisoare, unde stătuse 3 ani. I-am îngrijit şi publicat abia în 1968 volumul de poeme *Steaua Venerei*, la Editura pentru literatură, iar în 2003, opera completă, reunită sub titlul *Plantaţia de cuie*, la Editura Ion Vinea.
— Ce bine că n-ai lăsat timpul să-i şteargă scrisul care ţi-a marcat generaţia… m-am bucurat.
Barbu oftă adânc.
— Spune-mi, ai mai participat la vreo întrunire literară după închiderea cenaclului Lovinescu? l-am întrebat mai târziu.
— Era un cerc de lectură chiar la noi acasă, prin anii ’50. Din cele şase încăperi ale locuinţei, patru fuseseră rechiziţionate şi repartizate unor străini, holul casei devenind dormitorul părintesc, iar biroul tatei – dormitorul meu. În ciuda spaţiului teribil de restrâns, un cerc de prieteni ai lui Şerban Cioculescu soseau săptămânal în vizită, fiind primiţi de tata în biroul lui, alias dormitorul meu. Se retrăgeau pe la două noaptea, lăsând în urma lor un fum cotropitor de Naţionale şi Plugare ce îmbâcsea, cu ceasurile, încăperea în care aveam să dorm, după ce, pe geamurile larg deschise, vara-iarna, ceaţa dinăuntru refuza să se scurgă pe geam, lăsându-şi mirosul lipit de pereţi şi de toate obiectele. Abia puneam capul pe pernă, că şi trebuia să mă scol, nevoit să plec de acasă pe la şase dimineaţa, la slujba mea de normator la un atelier (eram singura cartelă în casă, numai eu eram în câmpul muncii).
— Ce literatură se făcea?
— Cum toţi participanţii erau memorialişti, se citeau amintiri, evocări, portrete ale unor figuri din trecut. Vedeta era profesorul Constantin Beldie[6], fost secretar de redacţie la o publicaţie a lui Nae Ionescu, în a cărui intimitate, cu câştiguri şi cu pagube, trăise şi prietenul lui, Tudor Arghezi. Dintre toate portretele citite de Constantin Beldie şi discutate la noi în casă, îşi făceau din plin efectul cele dedicate lui Nae Ionescu şi lui Tudor Arghezi. Memorialistul îi dezvelea lui Nae Ionescu un obraz necunoscut de om slab mânat şi mâncat de patimi, amoral, bătut de toate vânturile, la opusul

imaginii lui de mentor al unei generaţii de filozofi şi doctrinari. În schimb, despre Tudor Arghezi scrisese cu respect şi dragoste, fără a trece cu vederea că genialul povestitor, care vorbea precum scria, mai era şi un înveterat mitoman.
— Şi ce memorialişti se mai produceau?
— Colonelul Giacă Borneanu, trecut prematur în rezervă după 23 august 1944, ştiutor de multe, căci fusese în conducerea serviciului de contraspionaj al armatei, slujbă ce-i adusese şi proprietatea barului Lido, citea amintiri din copilăria şi adolescenţa sa petrecute într-o mahala, în timp absorbită de centrul capitalei – amintirile au apărut mai târziu, sub titlul, cred, *La Frumuşica*. Profesorul Petre Gheaţă, autor de biografii de la clasicii elini la Atatürk, citea medalioane despre acei bărbaţi politici liberali pe care-i cunoscuse mai îndeaproape, fostul moşier rus Parucic, volubil în ciuda lipsei dinţilor, depăna amintiri dintr-o copilărie încă mai depărtată, de pe vremea când peste hârtoapele drumurilor din Basarabia treceau pântecoase harabale. Completări aducea un distins şi mai vârstnic domn Cantuniari, fost avocat al Băncii Naţionale – şi el în posesia multor secrete din lumea înaltei societăţi. Se perindau şi lectori singuratici, tineri mai adesea. Călugărul Valeriu Anania, cu cea mai neagră barbă şi cei mai albi dinţi din obşte, a citit dintr-o *Mioriţă* de proprie viziune, forţă şi totodată tandreţe.
— Familiile noastre şi-au continuat viaţa literară de mai înainte, atât cât s-a putut în acele vremuri de restrişte, m-am îngândurat. Şi eu mergeam cu părinţii mei, duminica după-amiază, la doctorul Vasile Voiculescu, unde veneau Sandu Lăzărescu, Vladimir Streinu cu soţia, alţi prieteni, pe care nu-i mai ţin minte, şi acolo, în odaia lui, plină cu cărţi, ne citea din povestirile sale. Aşa l-am ascultat citind *Pescarul Amin*, *Schimnicul*, *Capul de zimbru.* Aveam pe atunci vreo 7-8 ani şi doctorul, poţi să-ţi închipui, îmi zicea pe un ton şugubăţ: „colega“. De un Ajun, era cred prin 1956 sau 1958, doctorul Voiculescu a apărut la noi acasă, îmbrăcat în Moş Crăciun, şi i-am cântat un colind.
— Nu ştiam, zâmbi prietenul meu. În seara unei târzii întoarceri acasă, îşi reluă el povestea, aflam că pierdusem o lectură, n-ar fi fost pentru întâia oară. Scriitorul din după-amiaza ce nu mă prinsese în birou se numea Eugen Barbu. Tata îmi comunicase, în treacăt, zvonul că ar fi fiul poetului şi gazetarului Nicolae Crevedia – pseudonim la Stanciof –, cu care ar fi avut şi o izbitoare asemănare fizică. Citise o scenă de gen, pe deplin reuşită, cu multe nechezături şi lovituri de copite, într-un grajd unde avea loc o furtunoasă împerechere de armăsari cu iepe. În *Groapa*, scena lipsea, eliminată poate de ingerinţe redacţionale.
— Pe tatăl meu îl entuziasmaseră povestirile lui Eugen Barbu, despre care a şi scris mai târziu un studiu, subliniind calităţile balcanice ale textelor lui, mi-am adus aminte. Am mers, o dată, împreună, la un cenaclu al scriitorului, pentru a-l susţine pe un tânăr debutant, prin anii ’70. Era o atmosferă foarte pitorească acolo, cu indivizi fioroşi, ca într-un western dâmboviţean, care s-

au repezit asupra poemelor lirice abia citite şi le-au ciuruit cu gloanţele lor verbale. Tata s-a ridicat atunci şi i-a luat cu un calm ferm apărarea poetului, care mai avea puţin şi izbucnea în plâns. În sală se făcuse o linişte groasă, puteai s-o tai cu cuţitul. După câteva minute, s-a sculat din prezidiu Eugen Barbu, care s-a declarat măgulit de prezenţa lui Dinu Pillat în cenaclu, precizând însă că admiraţia pe care i-o poartă nu-l împiedică să constate că protejatul său nu are pic de talent.
— Şi mie mi-a făcut Eugen Barbu o figură de genul ăsta. Să vezi cum a fost. Frecventam şi cenacluri de câte o singură şedinţă. Mai vârstnicul meu amic Ion Larian Postolache mă invită, bunăoară, să iau parte la lectura şi discutarea unei piese de teatru a unui tânăr ofiţer – farmacist – , piesă cu atractivul titlu *O femeie fără pat*. Ne-am întâlnit în dreptul crâşmei Cireşica, din preajma liceului Lazăr, în faţa unui vechi bloc; împreună cu amicul meu veniseră dramaturgul, o duduie firavă, fără tinereţe, şi Eugen Barbu, pe care-l cunoşteam mai demult, dintr-o împrejurare ce mi-a ieşit din minte. Spre dezamăgirea mea, titlul adevărat al piesei era *O femeie fără pată*, banal, fumat, stereotip.
— Măcar textul era interesant?
— N-am reţinut nimic din lectură, care a durat îndelung, chinuitor. Spre a anima auditoriul, post-actum, intrepidul Postolache îşi scoase ochelarii cu lentile groase, se şterse la ochii miopi, de un albastru-deschis, şi ne pofti la o şedinţă de hipnotism, luând-o ca parteneră de spectacol pe juna cu care venise. Aceasta căzu numaidecât într-o transă adâncă, verificată prin acele pe care, fără să clipească, hipnotizatorul i le trecu prin obraji, prin limbă, fără ca beneficiara să reacţioneze în vreun fel.
— Trebuie să fi fost un spectacol captivant! am exclamat râzând.
— Ca primă demonstraţie, am fost poftit să dansez cu dânsa, în acelaşi timp în care i se porunci să nu se mişte din loc. Uşoară ca un fulg, rămăsese ţintuită locului, astfel că îmi fu peste putinţă să o urnesc pentru măcar un singur pas. Părea înfiptă în parchetul odăii. Într-un al doilea episod, i se sugeră că Zoica, prietena ei cea mai bună – colegă de an cu mine la facultate şi nu numai, dar asta n-o ştia hipnotizatorul –, juca, în stare de ebrietate, pe masă. Ceea ce nu se potrivea deloc cu persoana, foarte echilibrată la care se făcea aluzie. „Zoico, Zoico“, gemea mediul, „dă-te jos de pe masă, coboară numaidecât“. Şi se frământa să se rupă. Când lucrurile se potoliră, tânăra mai primi o lovitură: i se atrase atenţia că Eugen Barbu îi face propuneri de sex, pe şleau. Apoi acesta intră personal în joc şi, arătându-mă cu degetul, îi spuse fetei „acesta este Barbu Cioculescu, fiul marelui critic, scrie şi el versuri, însă lipsite de orice valoare“.
— Ce urât! m-am revoltat.
— Se dădu ordin mediului să uite totul şi juna se trezi, într-o tresărire. Mai întâi se îndreptă către Eugen Barbu, căruia, îmbujorată, îi spuse, pe un ton fără replică, scurt, că numai împrejurarea de a se afla într-o casă străină o împiedică să-i tragă o pereche de palme. După care, îndreptându-se spre

mine, cu silă, mă sfătui să încetez a mai scrie versuri. O gustare sumară încheie seara.
— După o asemenea întâlnire, nu cred că relaţiile tale cu Eugen Barbu au devenit mai cordiale.
— N-am pus la inimă cuvintele lui, declară Barbu pe un ton împăciuitor. Prin ’45-’46, Eugen Barbu şi prietenul meu Pavel Chihaia, amici inseparabili, duceau un trai mizer, făceau foamea. Într-o asemenea zi, în căscioara sa din strada Rotaşului nr. 8, negăsind nimic de mâncare în afara unei coji uscate de pâine, Pavel, exasperat, o aruncase pe geam. După o vreme, gândindu-se mai bine, ieşise în curte, ridicase de jos coaja de pâine, o curăţase de furnici şi o mâncase. În aceeaşi situaţie, Barbu – Jenică între amici – chemă la el mai mulţi apropiaţi şi-i informă că decisese să pună capăt lipsei de perspectivă: „Am hotărât să mă fac lichea. Cine vrea să rămână mai departe prieten cu mine – rămâne. Cine nu, nu“.
— Şi Pavel ce-a făcut?
— Nu l-a părăsit pe Barbu, dar nu i-a urmat exemplul. După încă 7 ani de foame, îşi găsise până la urmă o slujbă de cercetător la Institutul de Istoria Artei, graţie profesorului Gh. Oprescu, dar până la urmă a plecat din ţară, alegând exilul. Cât îl priveşte pe Jenică, din omul vesel şi pus pe şotii, care fondase un club de biciclişti în tras raite prin natură, nu mai rămăsese nimic.
— Fiindcă ne-am tot învârtit în jurul numelui „Barbu“, ce-mi poţi spune despre cercul de lectură din casa lui Barbu Slătineanu?
— Ah, oftă prietenul meu, cu un zâmbet întristat. Aceea era o altă lume… În capul scărilor muzeului din strada dr. Obedenaru, Barbu Slătineanu[7] îşi primea vizitatorii ca pe oaspeţi, iar cine dobândea plăcere pentru acest muzeu al mai multor arte şi care cuprindea piese excepţionale putea reveni ca la el acasă. În această ambianţă, în care oaspetele lua loc cu spatele la un perete ornat cu mânere de spadă japoneze sau cu fine şaluri indiene, s-a alcătuit, în anii ’50, un mic cerc de lectură, la început numai din operele literare şi istorice ale gazdei.
— Şi eu am fost de câteva ori cu mama în acel muzeu minunat şi am cunoscut-o pe văduva lui, Pici Slătineanu, o bătrânică scundă şi vioaie, pe care am iubit-o din prima clipă. Împreună cu fiica ei, Sandra, Pici ne-a arătat pe îndelete şi ne-a spus poveştile comorilor din colecţiile armonios expuse în largile încăperi cu ziduri albe. Sandra e o mare artistă, pictoriţă de icoane, gravoare, ceramistă.
— A moştenit talentul de la tatăl ei. Ceramist, cu probabilitate cel mai învăţat al epocii lui, Barbu Slătineanu scria proze cu caracter memorialistic, piese de teatru şi avea încheiată o vastă şi doctă lucrare despre daci, la care lucrase mai multe decenii. Nu era diletant, avea noţiunile de istorie ale unui universitar, iar în operele lui se vădea un real talent de povestitor. Printre participanţii fideli ai cenaclului său, din anii ’50, se aflau Vladimir Streinu şi Şerban Cioculescu, mai târziu au apărut doctorul Vasile Voiculescu,

Constant Tonegaru, doctorul Bălăceanu-Stolnici, Dinu Pillat, care ne-a citit un capitol din romanul *Aşteptând ceasul de apoi…*

— Mai ţii minte lecturile lui Barbu Slătineanu?

— Din fotoliul pe care-l părăsea când şi când, Barbu Slătineanu ne citea pasaje din romanul său *Spada crijecului*, adică, în vechea limbă, a cruciatului, evocând perioada de dinaintea descălecării voievodatelor noastre, a construirii primelor cetăţi. Chiar în 1990, când a putut apărea, cartea purta rănile anilor zăcuţi în sertarele editurilor, ani în care dispăruse cruciatul însuşi. În momentul arestării lui Barbu Slătineanu, existau în casa din strada dr. Obedenaru peste 170 de scrieri ale sale, dactilografiate în opt mari tomuri, care au fost ridicate de Securitate. Anchetat cu asprime, şi având ca probe la dosar împotriva sa hărţile din lucrarea despre continuitatea poporului român pe teritoriile locuite, hărţi considerate de anchetatori drept schiţe de spionaj, Barbu Slătineanu s-a stins din viaţă în detenţie în noiembrie 1959. Dinu Pillat, doctorul Voiculescu, Vladimir Streinu, care citiseră în cenaclu, au primit şi ei grele pedepse privative de libertate. Aşa s-a distrus elita unei comunităţi.

După o scurtă pauză, Barbu mă întrebă pe neaşteptate:

— Poţi să-ţi imaginezi că eu am aşteptat comunismul cu inima deschisă?

Am tresărit surprinsă.

— Mă pregăteam să fiu comunist din adolescenţă. Copiii strigau după mine pe stradă: „Barbei comunizei“. Eram singurul din apropiata vecinătate care ţinea cu ruşii. De altfel, chiar m-am întâlnit nas în nas cu ei, într-o noapte de iarnă, prin 1947, pe când mă întorceam de la un ceai, dat de cea mai frumoasă şi mai greu abordabilă fată din Cotroceni, pe numele ei, Maia.

— Urmează o scenă romantică? l-am întrebat curioasă pe Barbu.

— Nicidecum, se foi el. Adusesem cu mine la ceaiul acela patefonul şi discurile cu muzică de dans şi trebuia să mă întorc tot cu ele acasă. Era iarnă ţeapănă, băusem cu măsură, dar când am ieşit în gerul sticlos, la şase-şapte străzi de casă, mi s-au înmuiat brusc genunchii. Paradoxal, cele două obiecte mă ajutau să-mi ţin un şi aşa precar echilibru. Cădeam pe spate, pe gheţuş, mă ridicam, fără să dau drumul nici patefonului, nici discurilor. Câţiva paşi mai în spate, o ceată de soldaţi sovietici, beţi morţi, întâmpinau, cu sudălmi, cele mai mari greutăţi să stea în picioare: cădeau, se ridicau, din nou alunecau.

— Aveai cumva şi ceas la mână?

— Nu, dar asta putea fi la fel de rău, o circumstanţă agravantă. Pe când, încălţat în pantofi de seară, cu talpă subţire, simţeam până în inimă gerul, din urmă mă ajungea un iz de spirt, ca un halo de căldură. Tot căzând şi ridicându-se, ruşii m-au ajuns din urmă, ne-am încrucişat, ţinându-ne de aceeaşi parte a unui grilaj. Vremea stătuse pe loc, apoi ei au cotit. N-au fost, prin urmare, chiar aşa de primejdioşi cum îi preceda reputaţia[1].

— Eu cred că ai avut noroc. Îngerul tău păzitor n-a stat degeaba.

— Aşa cred şi eu. Pe vremea aceea nu-mi dădeam bine seama ce avea să ni se întâmple. Văzusem câteva filme sovietice care îmi plăcuseră foarte mult. Tata avea simpatii de stânga. Intrase în Partidul Naţional Ţărănesc, tocmai ca să nu mai fie urmărit de Siguranţă ca fiind comunist[2]. Inspirat de el, care fusese ateu în tinereţe, eram şi eu pe atunci „liber cugetător“.

— Bine, dar tatăl tău era foarte credincios, din câte ştiu, am ripostat.

— Şi-a regăsit drumul spre Dumnezeu în anii cei grei, când s-a şi împrietenit cu mitropolitul Tit Simedrea, un om extraordinar de luminos şi de credincios. Pe mine m-a readus la credinţă în mare măsură eşecul comunist, în care îmi pusesem speranţele. Am crezut că va salva lumea, că va aduce dreptatea, că va desfiinţa exploatarea, că omul se va putea împlini indiferent de condiţia sa socială, indiferent dacă se naşte modest sau îmbelşugat. Tata era un idealist şi îmi transmisese acest crez.

— Şi cum vi s-au spulberat iluziile?

— Când au început concedierile pe criterii politice, în 1948, tata şi prietenul său Vladimir Streinu au fost daţi afară din învăţământ. Încetul cu încetul, în cele şase camere au început să apară chiriaşi repartizaţi de la sfatul popular

şi am rămas în două camere, în holul de la parter şi în bibliotecă. Eu locuiam în bibliotecă şi părinţii mei în hol[3]. Tata scria în continuare la birou, pentru că eu eram plecat la slujbă, iar seara camera primea reuniunile literare despre care ţi-am vorbit. Apoi, în 1949, crezând că cei doi fraţi Cioculescu făceau parte din acelaşi grup considerat complotist, Securitatea i-a arestat pe unchiu-meu şi pe tata. De altfel, ne aşteptam cu toţii să fim ridicaţi de la o zi la alta. Când tata a fost arestat şi a ieşit noaptea, îmbrăcat în pardesiu ca să aibă la el o haină, neştiind că se va întoarce peste puţină vreme, mi-a strigat: „Cine pierde câştigă!“ Asta mi-a spus când a ieşit pe uşă sub escortă. Era un fel de a înfrunta soarta[4]. Adică şi dacă va muri să nu-l socotim o victimă. Aşa cum Mircea Vulcănescu le-a cerut tuturor în închisoare, pe patul de moarte, să nu-l răzbune.

— Ce s-a întâmplat după aceea?

— După arestarea tatei, casa noastră a fost transformată într-un centru de pândă şi timp de două săptămâni au stat securiştii şi miliţienii în casă, pentru a supraveghea telefoanele, dar şi pregătiţi să ridice pe oricine venea să sune şi să intre la noi. Eu am stat sechestrat ca şi mama, în casă. Arestarea unchiului meu m-a prins sub asediu. Aruncau vecinii pungi cu mâncare pe geam, pentru că nu ne puteam aproviziona în nici un fel. Securiştii primeau de la şefii lor nişte pachete mizerabile cu mezel, pâine neagră, brânză şi două măsline. În fiecare zi era arestat cineva, în fiecare zi aflai că a mai murit cineva. Din fericire, tata s-a întors acasă, la după mai puţin de două luni de anchetă[5].

— Bine, dar din ce trăiaţi atunci?

— Tata a făcut multă vreme anticariat, „pe picior“[6] – cumpăra şi vindea cărţi, dar, din păcate, multe erau chiar ale lui. El însă nu te încuraja să-i plângi pe umăr şi nu se văita niciodată. Deşi nu aveam cu ce face foc în sobe, iarna, nu ne-a îngăduit să ne plângem vreodată. Aveam un ficus în hol, mare cât un copac, care a murit îngheţat. Ca să ne putem cumpăra hrana, tata şi-a vândut colecţiile. Şi avea colecţii foarte bogate: de manuscrise, de autografe, de scrisori, de stampe. De pildă, văduva lui Caragiale i-a făcut cadou tatei întreaga arhivă Caragiale, pe care tata a cedat-o bucată cu bucată Bibliotecii Academiei Române. A primit pe manuscrisul piesei *O noapte furtunoasă* 1000 de lei, ceea ce reprezenta atunci o leafă bună, iar pentru noi – două luni de existenţă. Primise cadou[7] de la George Nenişor o icoană rusească din Şcoala Stroganoff, de pe la 1600, un triptic care se desfăcea, magnific, dăruit lui Titulescu de către ambasadorul sovietic, în clipa semnării celebrului tratat de reluare a relaţiilor diplomatice. Era o piesă rarisimă. Tata a vândut-o Muzeului Naţional de Artă. Am văzut-o expusă o singură dată. Mai avea două tablouri de Grigorescu, din perioada lui ultimă, când picta în culori stinse. Tata nu era prea sigur de originalitatea lor (deşi, mă gândesc, pe vremea aceea cine şi-ar fi pierdut timpul să falsifice!). Şi acestea au fost înstrăinate. Şi câte altele. Mai toate. Fără să fie spartan, tata avea o sănătate sufletească extraordinară, care îi dădea puterea să nu ia în tragic greutăţile vieţii.

— După cum bine ştii, şi tata, în aceeaşi perioadă, a fost concediat de la Litere, unde fusese asistentul profesorului Călinescu, bunica mea paternă era deja în domiciliu forţat, bunicul matern era în închisoare, numai mama îşi găsise o mică slujbă ca desenatoare tehnică şi apoi ca secretară la Liceul Sanitar. Am putut supravieţui mai mult din vânzarea bibliotecii bunicului meu.
— În anii ’50, continuă Barbu cu amărăciune, după închiderea micului anticariat din spatele Palatului telefoanelor, anticariat sponsorizat, cum se spune acum, de blândul domn Ioniţă, pe care Vladimir Streinu îl botezase *monsieur de la Jannotière*, au sosit la uşa din faţă a casei maldăre de cărţi, umede în majoritate, multe fără coperte, romane franţuzeşti, de dinaintea Primului Război Mondial, de autori căzuţi în uitare – li s-a amenajat o bibliotecă în antreu, o alta în holul casei, unde au intrat într-o salvatoare adormire. Apoi tata a găsit un post la Patriarhie, salariul era de 600 de lei pe lună, eu având 875 de lei ca normator. Îi trebuia însă avizul lui Constantinescu-Iaşi, care a declarat că nu era deocamdată momentul. Faţa bisericească i-a reprodus spusele lui Constantinescu-Iaşi, la care tata a replicat: „E un prost!“ Faţa bisericească a trebuit să pară uşor scandalizată şi a reacţionat: „Cum puteţi spune asta despre tovarăşul ministru?“ „Capul meu face doar 600 de lei pe lună?“ s-a revoltat tata[8].
— Cum a primit Şerban Cioculescu vestea morţii fratelui său?
— N-a spus nimic. Nu-i plăcea să se ştie ceea ce gândeşte şi mai cu seamă ceea ce simte. Avea lacrima uşoară, lăcrima uşor, era emotiv şi tocmai din pricina asta nu dorea să fie surprins în stări de vulnerabilitate. Dar a fost profund afectat.
— Şi tu ce-ai făcut? Ţi-ai putut termina facultatea?
— Bineînţeles că nu! După ce am fost dat afară de la Drept, în anii ’50, m-am înscris la unica formă de învăţământ ce-mi rămânea accesibilă: Şcoala de normatori – Sovromconstrucţii, nr. 6, cu sediul în Calea Dorobanţilor, în fosta casă a lui C.I.C. Brătianu.[9] Am lucrat la drumuri şi şosele, apoi ca normator mecanic într-o cooperativă ce făcea ligheane, cuie, şaibe. Mă ţineau câte un an, mă dădeau afară, apoi, în altă parte iar mă mai ţineau un an[10]. Pe urmă, mi-am găsit o slujbă de corector la Editura Ştiinţifică şi apoi la Editura pentru Literatură. În timpul liber stilizam pentru A.R.L.U.S.[7] texte neliterare, stufos traduse, de medicină, istorie, chiar doctrină[11].

7. A.R.L.U.S. – Asociaţia Română pentru strângerea legăturilor cu Uniunea Sovietică, activă între anii 1944 şi 1964 (n.ed.).

— Cum le stilizai?
— Dezmembram topica rusă din diverse texte, neliterare, pentru a le reda limbii române, într-o cât mai „lecturabilă“ formă. Am preferat să fiu corector decât normator, meserie pentru care aveam totuşi studii. O înnăscută aviditate pentru lectură, cu tendinţa de a deveni manie, se punea de acord cu ce putea oferi statul comunist unui duşman de clasă dezarmat,

dornic de a face parte din rândurile celor ce mănâncă[12]. După revoluţia din Ungaria, fiind concediat din redacţia Editurii pentru Literatură, am revenit la vocaţia de normator U.C.E.C.O.M.[8], ca referent tehnic II la Cooperativa Presajul, condusă de deputatul M.A.N., Răchită, care nu m-a apreciat la adevărata valoare, astfel încât am trecut de la normarea de perii, cuie şi ligheane la reparaţiile auto, într-o hardughie de pe Calea Griviţei, apoi undeva în spatele Casei Scânteii[13].

8. U.C.E.C.O.M. – Uniunea Centrală a Cooperativelor Meşteşugăreşti (n.ed.).

— Şi tata lucra în acea vreme pontator la o fabrică de praf de sânge până s-a îmbolnăvit rău de tuberculoză.
— Sufleteşte, rosti Barbu amar, comunismul mi-a mâncat viaţa. Nimeni nu mă va putea elibera de acest scrâşnet intim. Faptul că s-a putut trăi într-un asemenea regim lasă loc controversei.
— Ai putea să distingi caracteristicile „perioadei Gheorghiu-Dej“?
— Iniţial, primii comunişti înfăţişau o societate pestriţă. Cam o treime din ei erau propriu-zis nativi români. Erau, în fond, oameni veniţi de altundeva, de nicăieri, în majoritate agenţi sovietici, conspiratori, revoluţionari de meserie. Nu aveau nici un fel de studii sau de pregătire profesională, dar aveau în schimb pretenţia de a fi ascultaţi fără crâcnire şi de a se pricepe la toate. Au instituit starea de război, soră cu cea de asediu. Opozanţii comuniştilor erau arestaţi, nimiciţi, dar şi destui din propriile rânduri au fost pierzători de partidă. Cine se supunea necondiţionat era răsplătit, fidelitatea faţă de putere trecând de departe peste merit. [14]
— Şi cărţile au avut o soartă cumplită.
— În anii în care oamenii îşi pierd odată cu libertatea şi statutul, suferă în primul rând cultura, dictatorii se răzbună pe cărţi, izbucni Barbu. Bibliotecile au fost cu ură zvârlite de către tovarăşi în camioane, spre a fi incinerate, prin anii ’50-’60. Aşa s-a întâmplat, de pildă, cu magnifica bibliotecă acoperind un perete a lui E. Lovinescu, pe care o admirasem, cu rafturile ei sub sticlă, în puţinele şedinţe de cenaclu la care am luat parte, după decesul criticului. Conţinea numai cărţi în legătură argintie, cu cotorul de piele, tot în argint. Singurul volum salvat a fost găsit de tata la un anticariat de stat şi adus în biblioteca sa, unde mai departe odihneşte. Izgoniţi din case, oameni de carte şi-au luat adio de la biblioteci pe care nu le-au mai văzut. Vreau, de altminteri, să te informez că sunt ultimul martor şi al bibliotecii bunicului tău, poetul Ion Pillat. Tata, care în mai multe rânduri scrisese despre dânsul, m-a luat cu el, într-o vizită, în casa de pe strada Pia Brătianu nr. 9. Gazdă amabilă, scriitorul ne-a tratat cu ceai cu felii subţiri de lămâie. Din bibliotecă scosese o scrisoare primită de la Rainer Maria Rilke. Trebuie să fi fost prin 1942-’44. Tata avea să intre, mulţi ani mai târziu, în posesia a două volumaşe de versuri ale lui Rilke, cu dedicaţii către contesa maghiară care-l găzduise, în castelul ei din Musot.

— Mama îmi povestea că volumele din biblioteca de la Miorcani a bunicului meu fuseseră scoase afară şi arse pentru pârjolirea porcilor tăiaţi în bătătura casei. În biblioteca vilei de la Florica a familiei Brătianu, se făcuse grajd de cai şi de vite…
— De neuitat au fost şi anii ’80, îşi aminti în continuare Barbu, când însăşi Biblioteca Academiei R.S.R. a zăcut în frig, ierni de-a rândul, când în sectorul I se dădea agent termic câte trei ore pe noapte. Pe un scaun metalic, având în dreptul pieptului o masă metalică, aşteptam dinainte îngheţat jumătăţi de oră sosirile cărţilor cerute, sau în sala specială, manuscrise. Cu mănuşi, fular la gât, palton, ghete îmblănite. Şi pe când transcriam *Jurnalul parizian* al lui Iancu Alecsandri, trimisul diplomatic al domnitorului Cuza la Paris, aflând de la fratele poetului că, în ţară, vestea nouă era că i se furase acestuia calul alb, sau pe când transcriam cele 50 de poezii ale unui autor necunoscut de pe la jumătatea secolului al XIX-lea, simţeam cum degetele picioarelor îmi îngheţau pe dinăuntrul ghetei moltonate, devenind, muzical, de sticlă.
— Atunci, fiind profesoară, predam la minus trei grade într-o clasă îngheţată, în care studenţii rebegiţi stăteau cu paltoanele pe ei şi cu mâinile în mănuşi.
— Opresorii trăiau altfel decât noi, comentă Barbu încruntat. Nu se amestecau niciodată cu masele pentru că nu le convenea să vadă poporul cum o duceau ei, în cercul lor închis.
— Prin ce crezi că s-a deosebit „perioada Gheorghiu-Dej“ de „perioada Ceauşescu“?
— „Perioada Ceauşescu“ a fost epoca în care comuniştii şi-au văzut visul împlinit, înşfăcaseră toate posturile-cheie în stat. Cei mai moţaţi dintre ei ocupau locuinţe luxoase, cu piscine, cu vaste grădini, cu liziere, o duceau într-o vânătoare, aveau economatele lor. În timp ce oamenii de rând stăteau la cozi pentru a cumpăra gheare de pui şi urechi de porc, lor le veneau lăzile cu portocale, cu banane, cu sticle de băuturi scumpe. Ştiau foarte bine ce se întâmplă în ţară, nu se poate spune că nu au fost duplicitari. Dar au vrut să trăiască bine. Au fost, cu alte cuvinte, cinici. Sub Ceauşescu, comunismul „îşi făcea digestia“. Degenerase de la stilul năprasnic-apucător, de la rapiditatea cu care spolia. Era ca un şarpe boa care-şi făcea digestia având căprioara în stomac.
— Unde erai în decembrie 1989?
— Atunci pentru un minut s-a deschis cercul malefic, se însufleţi Barbu. Ilinca, fiica mea, stătuse toată noaptea în bătaia gloanţelor[15], la Intercontinental, cu grupul ei de prieteni. Eu am ajuns acolo a doua zi pe la zece dimineaţa – voiam de fapt să ajung la Biblioteca Centrală, unde trebuia să consult nişte reviste. Dar miliţienii mi-au interzis trecerea şi atunci, ca să-i păcălesc, am ocolit Universitatea şi m-am trezit vizavi de Intercontinental, unde, spre via mea surpriză, manifestaţia se reluase. M-am trezit într-un pâlc de copii care strigau cu voci plăpânde: „Şi noi suntem români“. Pentru întâia oară în viaţă instinctul de conservare m-a părăsit cu

desăvârşire şi am început să urlu – dar cu ce voce! – ridicând pumnii. Când am răguşit, m-am îndreptat către strada Luterană spre autobuz. Se trăgeau focuri de armă în aer, cred. În dreptul bisericii luterane, un alt grup, mai mic, de adolescenţi, striga cu foc: „Ti-mi-şoa-ra! Ti-mi-şoa-ra!“ şi din nou am intrat între ei, biruindu-mi răguşeala.
— Şi pe urmă ce-ai făcut?
— Foarte tulburat, m-am întors acasă, am mâncat un cartof fiert, apoi am plecat către Radiodifuziune, chemat de Alecu Paleologu, care pleca de acolo către Televiziune. Pe Bulevardul Eroilor, mari coloane muncitoreşti coborau dinspre Drumul Taberei scandând: „Olé, olé, Ceauşescu nu mai e!“ De pe margine, entuziasmat, mi-am ridicat în văzduh căciula de biber, salutându-i. „Bravo, tataie!“ mi-a răspuns o voce din mulţime, risipindu-mi spontan stânjenitoarea idee că voi fi silit să particip la noua orânduire a ţării.
— Cum era în Radio?
— O cumplită frăsuială la toate nivelurile clădirii. Venisem împreună cu Andrei Cornea şi cu Radu Bercea. Am cerut cu insistenţă accesul la microfon. Ni s-a îndeplinit dorinţa doar că am vorbit toţi trei, fiecare în altă încăpere, la câte un microfon deconectat. Pe urmă, mi-am adus aminte că-mi lăsasem paltonul la alt etaj. Am plecat să-l recuperez, fără multe speranţe, dar l-am găsit, tocmai când se anunţa că 200 de securişti înarmaţi se îndreaptă către Radiodifuziune. Total epuizat am încercat să ies din incintă. Intrarea era însă blocată de valuri de oameni care cereau să intre. Nu şi uşa cea mică, pe care am ieşit nesupărat de nimeni, pornind pe Ştirbei Vodă către casă. În curte, mă aştepta zburlit şi nemulţumit câinele meu, Tommy, a cărui oră de plimbare trecuse de multişor. I-am pus lesa şi am ieşit cu el prin faţa casei, hotărât să nu dau colţul străzii.
— Nu era periculos?
— Ba da, însă Tommy avea chef să se preumble pe bulevard, unde avea nişte relaţii speciale. Dorinţa lui a prevalat, cu un oarecare compromis: scurtarea plimbării. Când în fine, am reintrat pe poartă, din stradă s-au auzit ţipete risipite: „securistul! securistul!“ Cineva a tras mai multe focuri de armă, din fugă. Simţind iminenţa unor necesităţi de ultim moment, Tommy voia îndărăt pe stradă, eu nu mai aveam puteri. Mă gândeam că, dacă fugarul, zvâcnit din podul unei case din colţ, şi-a închipuit că mă va speria, îşi pierduse vremea de pomană. Eram speriat de mult. Deasupra intrării din faţă a casei apăruse o gaură cât un ou, în zid. Puţin şi spărgea lampa. Fugarul trăsese în aer[16].
— Ai scăpat ca prin urechile acului! m-am înfiorat. Şi cum te-ai apucat pe urmă să faci politică?
— Eram, după Revoluţie, proaspăt pensionar[17], oftam după odihnă şi saţ, după reflecţie şi contemplaţie, ideea de a mă arunca în politică nu m-a stăpânit nici o clipă. Dar m-au revoltat cele ce se petreceau sub ochii mei, ce zic, ai naţiunii, ba chiar ai Europei – vorba lui nenea Iancu. Era inimaginabil şi totuşi chiar aşa se întâmpla. Am început să scriu.
— Ştiu că citeam cu înfrigurare rubrica ta de la *Dreptatea.*

— Mă înscrisesem în rândurile Tineretului Naţional Ţărănesc încă din 1946, când eram în ultima clasă de liceu. Atunci am dus la *Dreptatea* primul şi ultimul meu articol, în care polemizam cu Gheorghe Apostol. Când am intrat în curtea redacţiei, tipografii m-au bătut cu pietre şi am fugit. Dacă articolul apărea, cu siguranţă că m-ar fi băgat la puşcărie. În 1990 am primit un telefon de la nişte necunoscuţi care m-au întrebat dacă nu vreau să vin în nu ştiu ce clădire, unde se reînfiinţează P.N.Ţ. Nu m-am dus. Dar într-o zi, Ilie Păunescu ne-a convocat, pe mine şi pe Petre Stoica, şi ne-a întrebat dacă nu suntem dispuşi să scoatem împreună *Dreptatea*. Pentru o vreme am fost redactor-şef. Mi s-a încredinţat editorialul. Scriam zilnic, mai făceam şi revista presei şi pe cea a presei literare şi mai colaboram şi la alte pagini; timp de aproape trei ani am scris între unul şi trei articole zilnic. A fost pentru mine un antrenament extraordinar, asemănător celui al unui sportiv de performanţă. Din păcate, ziarul n-a avut o viaţă prea lungă. N-avea difuzare. De pildă, la Gara de Nord, dacă un vânzător voia să-l pună pe tejghea era ameninţat că va fi înjunghiat de către cel care conducea mafia difuzorilor de presă din gară.[18]

— Crezi că mentalitatea comunistă a rămas de domeniul trecutului?

— Nici gând! exclamă Barbu. Supravieţuirea ei se vede mai ales în entuziasmul cu care vechile cadre au îmbrăţişat noul regim, de liberalism sălbatic numit[19]. Duc dorul comunismului cei care nu suportă regimul atotputerniciei banului, al împărţirii timpului nu în ore, ci în roni. Comunismul a luptat cu criteriul selecţiei naturale şi a pierdut. Nu-i condamn pe nostalgicii lui, dar nici nu-i deplâng, cum aş compătimi un estropiat.

— Poate că oamenii de cultură ar trebui să se implice mai mult, i-am sugerat.

— Care e rolul intelectualului[20] acum? izbucni Barbu cu năduf. El e când invitat să participe civic la viaţă, când poftit, mai pe scurt, să-şi vadă de treburile lui. Apolitismul a luat naştere în această păcătoasă societate în care omul numit de bine zbiară măgăreşte că el politică nu face, că nu aparţine nici unui partid politic. Acelaşi specimen mai apoi constată cu uluire cum politica devine un cuibar de afacerişti veroşi, de împătimiţi ai înavuţirii, de puşcăriaşi deghizaţi în parlamentari.

— În volumul *Zădărnicii*, în care ai adunat grosul activităţii tale gazetăreşti între anii 1990–2007, te dovedeşti a fi nu doar un observator al evenimentelor, ci şi un neobosit comentator al perioadei când mijea tranziţia, C.P.U.N.-ul, F.S.N.-ul etc. Nu cred că ai stofă de jurnalist apolitic.

— În cartea de care pomeneşti, mă refer adesea la nostalgicii mari profitori[21]. Ai desluşit de bună seamă mai multe reacţii alergice la adresa cioclilor unei democraţii născânde, mai departe repartizaţi în posturile cheie ale statului. Observ că mi-am pierdut umorul în anii de după ’89. Nu ştiu de ce. Nu am mai putut să iau viaţa în uşor. Am depăşit cu bine perioada grea a totalitarismului pentru că găseam puterea să fac haz de necaz. Dar în ciocnirile de fiecare zi, care au urmat, mi-am dat seama că

ceva din comunism mi s-a injectat adânc în vene şi a rămas acolo ca un venin. Îmi caut umorul pierdut. Nu pot oferi deocamdată decât melancolie[22].

„Pe scara de incendiu“[9]

9. Termen preluat din eseul „Recviem pentru Valentin“, în vol II, *Lecturi de vară, lecturi de iarnă*, ed. cit.: „În literatură am intrat amândoi pe scara de incendiu, aceea care nu are trepte la sol, dar care se termină sus în faţa unei uşi metalice bine cetluite“, p. 341 (n.ed.).

— Ai să vezi de ce am intrat în literatură nu pe poarta principală, ci pe scara de incendiu, mă atrase Barbu într-o nouă istorisire. Ca mic burghez, în comunism, am fost un paria. Prin deceniul cinci, de multă vreme în afara câmpului muncii, trăgeam nădejdea de a fi angajat la Biblioteca Academiei R.S.R., unde era liber un loc de cărător de cărţi. Cel mai mic post, dar un post totuşi, care te scotea din şomaj – în epocă echivalat cu vagabondajul. Director al Bibliotecii era bunul prieten al tatei, profesorul Tudor Vianu, căruia i-am şi înaintat o cerere însoţită de nelipsita autobiografie. Curând apoi, Vianu i-a comunicat tatei că tovarăşul Tufă, de la serviciul de cadre, a refuzat numirea pe motivul că şi aşa în schema Bibliotecii figurau prea multe persoane de origine burgheză.
— Şi ce-ai făcut?
— Prin 1962, la recomandarea lui Demostene Botez, care era foarte ataşat de tata, Eugen Barbu m-a primit în redacţia revistei bilunare *Luceafărul* – moştenitoarea *Tânărului scriitor* –, al cărei director era. Am trăit o secundă euforia de a ieşi din bolgia slujbelor de atelier ca referent tehnic II – în care căzusem după revoluţia din Ungaria. Încadrat ca redactor cu jumătate de normă, iar în realitate corector cap limpede[1], într-un lot cu Sânziana Pop şi Ion Gheorghe, speram la o viaţă omenească, sub amicala ocrotire a unei vechi cunoştinţe, căreia, de altfel, intenţionam să-i demonstrez că făcuse în persoana mea o alegere excelentă.
— Căpătaseşi experienţă de corector între timp.
— Aveam o practică de 7 ani buni, o capacitate de muncă pe care mă puteam bizui. Şi, mai ales, dispuneam de un loc în redacţia unei reviste literare, la care puteam, în fine, colabora. Nu mă aşteptam la efuziuni din partea lui Eugen Barbu, ci doar la o discretă protecţie, căci, în ceea ce priveşte situaţia politică, n-aveam nici una. Dintru început, Barbu nu-mi dădu nici un semnal de recunoaştere, ceea ce, într-o măsură, era şi în vederile mele. De altfel, observasem numaidecât că directorul păstra o riguroasă distanţă de fugă faţă de întregul colectiv redacţional, pe care-l trata de sus şi cu mefienţă.
— Cum arăta Eugen Barbu pe atunci?
— Omul se îngrăşase, pleoapele îi acopereau acum aproape cu totul ochii bridaţi, din care se mai vedea o linie, suspectând nereguli, capcane, comisura buzelor, totdeauna coborâtă, arăta nemulţumire, amărăciune, ciudă, contrastând cu remarcabilele suite de succese care ar fi trebuit să-l facă fericit, după ce-l îmbogăţiseră. Avea maşină cu şofer, cumpărase o vilă la Poiana Ţapului, anticarul Sterescu bătea capitala în căutare de cărţi scumpe, rare, pentru cel care devenise maestru. Aducea cu un personaj al

lui Voltaire – Cacombo? –, despre care un altul spunea cu spăimos respect: „Ce om superior, nimic nu-i place“.
— Cum se purta cu cei din redacţie?
— Nimic nu părea să-i fie pe plac, nici conţinutul revistei, care începuse să apară săptămânal, nici aspectul grafic, deplângea lipsa de proze, de reportaje şi de interviuri, supraoferta de versuri. Ar fi vrut „materiale“ geniale şi în egală măsură pe linie, pe care secretarul general de redacţie, Petru Vintilă, tot pe atât scriitor, cât şi pictor, nu le îndruma către *Luceafărul*. Secretarului tehnic, Mitică Moldoveanu, îi cerea vignete care să dea un stil publicaţiei, iar acesta găsea, prin sertarele tipografiei Casei Scânteii, gunoaie uitate de alte publicaţii. Grafica revistei revenea celor doi începători bănuiţi a avea talent, Mihu Vulcănescu şi Eugen Mihăescu – ei aprovizionau cu desene şi schiţe prozele, adesea la comenzi de ultim moment. Pâre urcând către director, cum că Mihăescu se inspiră apăsat din reviste poloneze, acestea în plină ebuliţie calitativă, cu oferta de a prezenta probe, au fost trecute cu vederea. Mi-a trebuit o bucată de vreme să înţeleg din care motive plagiatul nu-l deranja pe Barbu. În timp, sectorul slab al publicaţiei, reportajul, fu întărit prin angajarea a doi profesionişti ai genului, Ştefan Bănulescu şi Ilie Purcaru.
— Dar tu nu erai solicitat să scrii?
— La mine nu se recurgea pentru nici o colaborare. În încheierea unui număr, în ultimul moment, se observă lipsa unui necesar articol despre Jean-Jacques Rousseau, cu prilejul unei aniversări U.N.E.S.C.O. Onoarea îmi reveni mie – a doua zi dimineaţă, pentru „materialul“ predat secretarului general de redacţie, care-l citi cu sete „Ce frumos este!“ îmi spuse, strângându-mi mâna. „Nu te public.“
— Nu pricep!
— La moartea lui Demostene Botez, care ţinea mult la tata, conducerea *Vieţii Româneşti* fu încredinţată lui Şerban Cioculescu, în nădejdea resurecţiei publicaţiei, urmă Barbu. În redacţia *Luceafărului* momentul a fost de mare bucurie, nu ştiu ce combinaţii se credea că vor fi puse la cale între cele două reviste de un atât de diferit profil, dar care-şi avea fiecare Cioculescu-ul său – e drept pe câte alte trepte. Nici un eveniment deosebit neintervenind, o posibilă aşteptare fiind înşelată, deschizând foile *Luceafărului* aşa cum tocmai intra sub tipar, am descoperit şi caricatura de serviciu, semnată de Neagu. Îl reprezenta pe tata, cu mâna pe capul unui copilaş ce-i semăna întru totul – Neagu nu-mi cunoştea mutra – iar legenda suna aşa: „Acum, are tata revistă, la care să te publice“. Era o amabilitate la adresa mea, ca să nu zic, Doamne fereşte, un tipic gest colegial care nu s-ar fi putut produce fără autorizaţia directorului – iar mai apropiat de adevăr, la directa-i iniţiativă. Căci nu degeaba îl numiseră director.
— Nu exista pe atunci dreptul la replică?
— Oricum mie nu mi l-ar fi dat, însă destinul mai îngăduia şi câte o revanşă – fie şi modestă. Cap limpede la un număr al revistei, respectiv responsabil de acurateţea textelor din tot cuprinsul ei – e vorba de greşelile tipografice

–, pe întâia pagină remarcasem sub ilustraţia de rigoare, numele artistului: Breugel, şi rectificasem, Bruegel. La şedinţa ce avea loc după apariţia numărului, când se judeca în colectiv reuşita, creşterea faţă de recolta anterioară, stagnarea, ba chiar şi lipsurile numărului în chestiune, sub toate aspectele, inclusiv al valorii literare a textelor din cuprins, Eugen Barbu întrebă cine a fost cap limpede, află că am fost eu, apoi cu o vizibilă satisfacţie vorbi despre lipsa de cultură, în general, a celor sau a celui care nu ştiuse măcar numele unui pictor de celebritatea celui de pe coperta revistei, pocindu-l, de la Breugel la Bruegel. Cu respect i se aduse la cunoştinţă că numele sub care semna pictorul era Bruegel, şi că, în redacţie, se făcuse necesara modificare. Ins care se cultiva din mers, după 40 de ani – vezi comicele erori de transcripţie de nume şi date din *Jurnalul principelui*, directorul ţinea întâi de toate să fie considerat un erudit.
— Cât ai mai lucrat la revistă?
— Am plecat de la *Luceafărul* în toamna anului 1965, Gica Iuteş, din redacţie, ar fi zis cu regret: „S-a dus enciclopedia ambulantă“.
— N-ai avut noroc să te lansezi în revista lui Eugen Barbu.
— Nici vremurile nu mi-au fost prielnice, spuse prietenul meu cu umor. Dacă primul meu volum de poeme, *Steaua Păstorului*, n-a văzut niciodată lumina tiparului, din cel de-al doilea volum, *Merişorul*, scris prin anii ’53-’54, am publicat un grupaj în *Viaţa Românească* prin 2005 – dacă nu mă înşel. Distanţa dintre ani arată numai ce repede trece vremea.
— Ai apărut târziu în revistele de cultură.
— Mai întâi, am publicat o poezie dedicată zborului lui Gagarin, pe o pagină întreagă în *Gazeta literară*. Aventura spaţială m-a entuziasmat, mi-a dat o stare de beţie, mi s-a părut ceva nemaipomenit. Am scris poemul fără nici o urmă de sentiment de cedare josnică sau ipocrizie. Mioara Cremene, care era în redacţie, mi l-a publicat aşa cum i l-am dat. Apoi mi-au mai apărut câteva poezii. Când am făcut volumul *Cerc deschis*, care cuprindea şi un ciclu de pe vremea *Merişorului*, redactoarea cărţii mi-a spus: „Bine, dar astea par scrise acum 20 de ani, nu sunt deloc de actualitate!“
— După ce mi-a apărut prima poezie în *Luceafărul*, la poşta redacţiei, în 1965, m-am dus spre finele anului cu un grupaj de poezii de toamnă, era prin octombrie sau noiembrie. Citindu-le, Violeta Zamfirescu, din redacţie, mi-a dat acelaşi răspuns: „Versurile astea nu sunt de actualitate“. „Bine, dar e toamnă, am protestat“, la care ea a ridicat din umeri şi mi le-a înapoiat cu un zâmbet de scuză.
— Volumul de care îţi vorbeam, reluă Barbu firul povestirii, a apărut în 1966, după ce a dospit în redacţia Editurii pentru Literatură 2 ani buni. Redactoarea, Elis Buşneag, îmi reitera în diverse ocazii că depune eforturi pentru publicarea volumului şi că speranţa nu trebuie pierdută. Într-o zi, nitam-nisam, Vasile Nicolescu mi-a dat să citesc referatul redactoarei – secret, firește. Era, de sus până jos, complet negativ. „Cum a putut tovarăşul Nicolescu să comită un asemenea gest necolegial?“ – mi se plânse redactoarea, revoltată. Pentru ca tot adevărul să fie spus, în urma unor

rodnice tratative, în volum a intrat şi o poezie în care figura cuvântul „partid“. În toate celelalte volume n-am mai întâlnit nici o rezistenţă, cu excepţia scăderii de tiraje, de la volum la volum, indice mai degrabă al tainicei degradări a înseşi economiei statului. *Cerc deschis* apăruse în 1760 de exemplare, dintre care broşate – 1380, iar legate – 380. *Media luna*, din 1970, având-o redactoare tot pe Elis Buşneag, nu mai prezenta în cartuş tirajul, iar *Poemii*, din 1974, a fost editat în 500 de exemplare. Începând din l978 nu am mai putut publica nici o carte; la mine au funcţionat Tezele din iulie. A căzut ghilotina.

— Cărei generaţii de poeţi crezi că-i aparţii?

— Socotesc că aparţin „generaţiei pierdute“, împreună cu Geo Dumitrescu, Tonegaru, Ion Caraion, Mihai Grama, deşi ei aveau 25 de ani, iar eu eram cel mai tânăr, aveam 17, eram încă în liceu. M-aş fi putut încadra în generaţia scriitorilor afirmaţi în 1965, dar eram mai tânăr cu mult decât poeţii moşteniţi de la vechiul regim, de felul lui Radu Boureanu, de pildă, şi mai vârstnic destul spre a nu găsi un locaş în pleiada Nichita Stănescu – Marin Sorescu – Adrian Păunescu.

— Cum ai caracteriza pe poeţii care s-au lansat în ’65?

— Ceea ce a consacrat generaţia ’65 a fost în mare parte remarcabila ei prolificitate, masculină şi feminină, pariul, totdeauna câştigat, al unui volum de versuri în fiecare an şi, pe cât posibil, susţinut de un consistent premiu. Dacă aş afirma că ceilalţi – Ahoe, Dinu Abăluţă, nu mai spun Dimov, subsemnatul – eram publicaţi cu economie – ca să nu se spună că domeniul este rezervat unor semnături privilegiate – poate aş exagera, şi de aceea nici nu o fac. Cum însă poeţii mult publicaţi erau şi redactorii revistelor literare, era de neînţeles ca între ei să nu se producă relaţii de troc.

— Cum ar fi trebuit să procedezi?

— Pe mine, ceea ce mă exaspera, în acei ani de acces la presă, era faptul că, pretinzând a mi se publica nu numai poeme izolate, sau în pagină, între altele ale unor autori pe care nu-i stimam, ci grupaje, mi se răspundea că totul depinde de mine: să aduc grupajele. Mă gândeam că două pagini din *Gazeta literară* ar fi fost cam mult – şi aduceam un grupaj de cinci poezii, dintre care două sonete. Grupajul era primit cu entuziasm – era stilul redacţiilor –, dar mi se comunica, după un timp nu tocmai scurt, că din motive de supraîncărcare de materiale redacţionale mi se vor publica doar patru din cele cinci poezii. Acceptam, grupajul întârzia să apară, problema era că nu se găsea spaţiu decât pentru trei poezii. Şi, în fine, grupajul apărea – cu strict două poezii – unde, poate, grupaj de una singură nu se obişnuia. Pentru o mai simţită prezenţă în reviste ar fi fost necesar, înainte de toate, să fiu acolo, şi anume, cât mai des posibil. Chiar pe vremea când lucram la *Luceafărul*, şi deci aş fi putut foarte des coborî un rând de trepte, la *România literară*, ideea îmi repugna.

— Nici eu nu mă socotesc a aparţine unei generaţii bine definite. Am debutat în 1970, dar scriind în singurătate şi ocolind din timiditate cenaclurile vremii şi turneele culturale, am fost o poetă atipică. Admiram

versurile lui Dan Verona, Daniel Turcea, ale Lilianei Ursu, iar din generaţia ’65, poezia Anei Blandiana, a Constanţei Buzea, a lui Marin Sorescu, Nichita, lirica lui Leonid Dimov, a lui Petre Stoica…
— Apropo de turneele culturale, interveni Barbu, eu unul am răspuns uneori invitaţiilor de a face parte din echipe de scriitori care, transportaţi cu autocarul, urmau să dea recitaluri în diverse comune din ţară. Era vorba să fie câştigaţi noi lectori, aflători pe la vetrele lor, în latentă stare. De pildă, odată, într-o comună din jurul Bucureştilor, într-o sală încălzită, iarna, am găsit, pe toate scaunele şi băncile, din timp aşezaţi, copiii de la şcolile elementare, cu corpul lor didactic, iar pe margini câteva babe, atrase de dulcea temperatură a încăperii. Poeţii citeau ceea ce de acasă pregătiseră, din ceea ce considerau că aveau mai bun, fără să ţină cont de nivelul cultural al publicului, astfel încât cel mai adesea textele erau ininteligibile auditoriului, fapt care nu părea să-i stânjenească pe confraţii mei. Citind eu nişte poezioare pe mintea copiilor, sala se trezi din apatie. Am primit aplauze puternice, spre deosebire de cel ce mi-a succedat. Atunci politrucul grupului, sărind ca ars, pretinse sălii şi vii aplauze celui mofluz. Publicul se supuse şi ordinea fu restabilită.
— Am auzit că asemenea recitaluri erau urmate de mese festive.
— La cină, în farfuriile adânci se turna inevitabila ciorbă de văcuţă – în altă versiune ciorbiţă de vacă, urmau mititeii udaţi cu vin de regiune. Aşezaţi între tinere învăţătoare, îmbujorate de eveniment, oaspeţii trăiau speranţe noi cu împlinire la faţa locului. Starea de euforie se instala, totuşi, abia la întoarcerea în oraş, în izbăvitoarea călătorie de două-trei ceasuri, de-a lungul căreia se cântau în cor înălţătoare cântece ardeleneşti. Ţin minte că eu m-am produs cu romanţa „Pe umeri pletele-i curg râu“. În starea de înfrăţire în care se aflau, scriitorii cu experienţă au tolerat atunci cu generozitate prezenţa, în mijlocul lor, a unui neofit.
— Laşi în urma ta epigoni? l-am provocat pe Barbu, la sfârşitul conversaţiei.
— N-am fost la modă, deci mi-am cruţat posibilitatea de a avea succesori, replică el ironic. Presupun că vor fi atât de originali, încât numai un critic foarte sagace va descoperi filiaţia. Valul nici unui grup nu m-a suit pe creste, dar nici nu m-a amestecat printre meduze moarte, pe nisip.

La Institutul Călinescu

— Mi-ai spus că îl cunoscuseşi pe profesorul Călinescu în vremea studenţiei, când îi audiai cursurile.

— Am primit şi un dar de la el, mai târziu, anume unul din cele 5 exemplare dactilografiate, cu o poezie autografă, pe prima foaie, din *Lauda lucrurilor*. Ca răspuns la un manuscris de versuri încredinţat criticului, intitulat *Cântece de pe malul apei*. În acel tiraj de cinci exemplare din *Lauda lucrurilor*, în una din poezii, Fecioara Maria aprindea, cu un gest, stelele pe cer. În versiunea tipărită, le aprindea inginera Maria[1].

— Poate că în el era o ambivalenţă, mi-am dat cu părerea.

— Era un ins dual. De pildă, a izbutit să angajeze la Institut câţiva foşti condamnaţi politici, precum Vladimir Streinu, Ovidiu Papadima, Dinu Pillat – şi, cu contract, pe Şerban Cioculescu! Acasă, în grădină, ridicase o troiţă cu Sfântul Gheorghe ucigând balaurul. În particular – şi am fost martor – îl învinuia pe Gheorghiu-Dej că-i uzurpa locul, la conducerea ţării. Ioanide se visa despot, din speţa celor luminaţi.[2]

— Cum ai ajuns la Institut?

— Întâmplarea a făcut ca tata să-l vadă într-o zi pe Teodor Vârgolici pe stradă. Acesta l-a întrebat dacă nu m-ar interesa să intru pe postul de secretar tehnic al *Revistei de istorie şi teorie literară*, post pe care el tocmai dorea să-l părăsească. Tata a uitat complet să-mi vorbească despre această ofertă, dar, din fericire, după o vreme, s-a nimerit să-l întâlnesc eu pe Vârgolici, care mi-a reproşat întârzierea răspunsului solicitat. Cum mă săturasem să fac numai corectură la *Luceafărul*, am plecat de acolo numaidecât şi în toamna anului 1965 am devenit secretarul tehnic al revistei Institutului, lucrând acolo vreme de 4-5 ani. Am fost avansat pe post de cercetător abia în timpul directoratului doamnei Zoe Dumitrescu-Buşulenga.

— Înseamnă că ai fost angajat după moartea profesorului.

— Vezi, câtă vreme fusese director al Institutului, G. Călinescu pretindea, la termene, fişele fiecărui cercetător, le cântărea în mână, spre a constata dacă sunt destul de grele, ca volum, studia scrisul de pe ele – scrisul mare ascundea frauda. Cum ilustrul profesor s-a săvârşit din viaţă în martie 1965, iar eu am intrat în Institut în toamna aceluiaşi an, n-am apucat să-i cunosc muşmăluiala – numai spre paguba mea. Deşi am fost aproape un sfert de veac cercetător ştiinţific, n-am fost un om de fişe, n-am recurs la ele decât în cazuri de strictă necesitate, implicând bibliografii, note de subsol etc.

— Cum era atmosfera la Institut? Era mai bine decât la *Luceafărul*?

— Nu suferă comparaţie. Acolo eram în lumea mea. Eram coleg cu Dinu, tatăl tău, cu Vladimir Streinu, prietenul nostru de o viaţă. În 1966, într-o pleiadă de şefe de promoţie, şi-a făcut apariţia la Institut Simona…

— Cine i-a succedat lui Călinescu la conducere?

— După decesul profesorului, Institutul a funcţionat mai mulţi ani sub conducerea unui adjunct – Mihai Novicov, care mai deţinea şi o catedră

universitară de literatură rusă. Dar care era în cădere politică, odată cu acea nouă orientare a partidului de desprindere de sovietici. Pe lunecoasele trepte ale căderii, cel ce fusese prin 1945 şi anii următori un fel de guvernator al Moldovei devenise un coleg raţional, nu lipsit de unele calităţi, de pe urma cărora în Institut domnea o atmosferă destul de liberă. Amuza vocabularul său: spunea „exhuastiv“, în loc de „exhaustiv“, „halucinuţii“ pentru „halucinaţii“, avea un studiu intitulat „Palpituţii“. Locul întemeietorului îl luase Vladimir Streinu, a cărui charismă îl fermecase pe Mişa Novicov. Acesta nu obosea să se mire cum, de îndată ce deschidea stiloul şi se aşternea la scris, Streinu, fără o ştersătură, producea un text în perfectă ultimă formă, într-o oricât de complicată problemă.
— Eu am cunoscut-o pe soţia lui, Florica Novicov, care prin anii ’60 conducea cercul de creaţie literară de la Palatul Pionierilor, i-am povestit atunci lui Barbu. În revista cercului, intitulată *Mlădiţe literare*, mi-am văzut bătute la maşină primele poezii, citite acolo. Era o doamnă brună, cu ochii blânzi şi vorba domoală cu inflexiuni basarabene şi nu pot să uit căldura şi bunătatea cu care mă înconjura la acel mic cenaclu, în perioada, poate cea mai grea a vieţii mele, când tata era la închisoare. Dar, spune-mi, cum te împăcai cu Mişa Novicov?
— Mă înţelegeam bine cu el, nu-mi făcea, în calitatea mea de secretar tehnic de redacţie al *Revistei de istorie şi teorie literară*, nici o poliţie. Pe când în presa sovietică din Republica Moldova apăreau articole în care părintele său era tratat ca unul care cumpăra imobile naţionalizate, Novicov amintea că tatăl său culegea folclor românesc în Basarabia – de altminteri, după mamă, avea sânge de nobili polonezi. Atunci se temea chiar să nu fie băgat la închisoare, detestat cum era de către Ceauşescu. În ilegalitate, cu mulţi ani mai înainte, dăduse două palme tânărului care trăsese pentru sine nişte fonduri ale partidului. Iar Ceauşescu se bucura, cum se ştie, de o fantastică memorie.
— Cum erau şedinţele de la Institut?
— Ceasurile cele mai agreabile se petreceau în marea sală centrală, când câte un coleg din una din secţii citea o lucrare în faţa secţiilor reunite, lectură urmată de discuţii câteodată mai interesante decât lucrarea însăşi şi cu reacţii dintre cele mai neaşteptate. Într-o asemenea şedinţă, venind vorba de lirica lui Ion Barbu, de felul în care a influenţat el lirica românească ce i-a succedat, elenistul Radu Hâncu se ridică şi spuse, cu hotărâre în glas, că el nu-l poate considera mare poet pe un ins imoral! Asta pe când punctul de vedere al lui Dinu Pillat se afirma într-un întreg volum exhaurient.
— Dar şedinţele de ateism?
— Acestea nu se mai desfăşurau în terminologia structuralismului triumfător şi nici a uneia dintre specialităţile noastre. Se ţineau în toate instituţiile şi întreprinderile statului socialist, după un tipic ce se sforţa să răspundă gradului de cultură al respectivilor salariaţi, spre a nu-i inhiba pe cei cu minimă instrucţie şi a nu fi de râsul celor cu studii superioare. Linia

de atac era Biblia. Pentru cei mai mulţi dintre membrii Institutului, atmosfera era penibilă, căci se aştepta ca mai ales cei nu prea bine văzuţi politic să nu piardă ocazia să-şi manifeste fidelitatea, luând cuvântul. Drept care cei doi-trei colegi harnici în activitatea politică a Institutului se abţineau să intervină, şi tăcerea devenea apăsătoare. Ea era în fine ruptă de glasul ferm al lui Dinu Pillat: „Degeaba, pe Dumnezeu nu-l poate scoate nimeni din inimile oamenilor!“ O şi mai pâsloasă tăcere se aşternu, încât, simţindu-l primejduit pe Dinu şi vrând să scot colectivul din impas, am intervenit: „Aşa este, dragă Dinule, dar îţi atrag atenţia că dintre cei care cred în Dumnezeu cei mai mulţi o fac din frică, nu din dragoste“. Dinu îmi aruncă o privire plină de reproşuri – am înţeles că nu luase intervenţia mea ca pe un ajutor, ci ca pe o trădare. Multă vreme mai târziu, însă mi-a mărturisit: „Ştii, mi-am întrebat toţi prietenii dacă sunt credincioşi din dragoste pentru Dumnezeu sau din frică. Cei mai mulţi mi-au spus că din frică“.

— Cum reacţiona Novicov la intervenţiile tatei?

— După şedinţa de ateism, Novicov mă luase deoparte: „Crezi că Dinu crede într-adevăr în Dumnezeu? Eu am îndoieli!“ „Şi pe ce se bazează ele?“ „Pe faptul“, îmi răspunse bătrânul comunist, „că e prea inteligent ca să creadă!“ „Dar atunci de ce ar fi luat cuvântul şi tocmai în plen?“ „Ca să-mi facă mie necazuri“ – a fost răspunsul. În secret ţinea la Dinu.

— Prin 1975 au început restructurările şi atunci a fost scos şi tata.

— Anii de Institut au fost pentru mine şi o încercare a caracterului, într-un mediu de conflicte surde, catifelate, unde cel ce era pregătit pentru sacrificiu nu afla nimic până în clipa când i se înmâna plicul. Celui izgonit din „paradis“ i se oferea întotdeauna un transfer. Amicul meu, Francesco Antonio Giotta, ins original, mult dotat, fu astfel îndreptat spre Institutul de Lingvistică; Anca Rizescu, şi ea originală, dar numai din cauza unei boli nervoase, ajunse la Institutul de Folclor. O decizie mai de sus venită nu mai permitea foştilor deţinuţi politici (nereabilitaţi juridic) să funcţioneze în domeniul cultural. Dinu Pillat i-a căzut victimă.

— Tata a fost transferat şi prin retrogradare a ajuns pe un post de documentarist la Biblioteca Centrală Universitară, în toamnă. La începutul lui decembrie murea.

— La înmormântarea lui, îşi aminti Barbu, Novicov a intrat în biserica Visarion şi a asistat la întreaga slujbă, cu capul descoperit, ca noi toţi, ceea ce nu-mi pare să i se mai fi întâmplat. Nu ştiu, dar mă poţi lămuri dacă la ceremonie a luat parte şi directoarea Institutului care l-a înlăturat pe Dinu?

— Da, a fost. Era în mare doliu, îmbrăcată toată în negru şi i-a spus mamei, scuzându-se parcă: „Nu ştiam că era atât de bolnav“.

— Şi eu, ca să scap de teama îndepărtării din Institut[3], a trebuit să fac, la sfatul energic al lui Pompiliu Marcea, în 1976, cererea de intrare în partid. Am devenit membru, nu mi s-a dat nici o sarcină, însă, în urma compromisului, nu mi-am pierdut serviciul. Apoi, la puţină vreme după dispariţia lui Dinu, rosti Barbu cu tristeţe, Institutul şi-a pierdut, pe etape,

splendidul mobilier Empire – cu acelaşi birou ca al generalului De Gaulle, oglinda unicat, în cristale, ajunsă şi rămasă în casa cine ştie cărui mare grangur de partid – apoi casa însăşi, demolată în cadrul unui program urbanistic mai larg, devenind, prin schimbări succesive de sedii, un vagabond. Astăzi, funcţionează într-un bloc, undeva în spatele Casei Poporului, cu scări de marmură – nu i-am făcut onoarea de a-l vizita. Se pare că pierderea n-a fost prea mare pentru noii săi mentori – nici eu n-am fost invitat la sărbătorirea unui număr rotund de ani de la înfiinţarea Institutului, unde nu lucrasem decât 23 de ani. Partea cu adevărat tristă este că nici aceia, nici eu n-am pierdut nimic.

Biblioteci şi ispite

— Colega mea de an, la Facultatea de Drept, Ligia Ania – sprâncene negre, ochi albaştri cicoare, specie necruţătoare –, prezentă la o lansare de carte a prozatorului Eusebiu Camilar, îi aruncase o privire azurie, care avusese ca urmare o invitaţie acasă la autor, spre o mai dezvoltată conversaţie. Insistase să o conduc şi avusesem slăbiciunea să accept, deschise Barbu noul subiect. Scriitorul locuia într-un bloc central, când, deschizând uşa, a zărit în locul unei vizitatoare o pereche, a avut o mică strâmbătură, dar ne-a poftit înăuntru. Gazdă afabilă, Eusebiu Camilar ne-a condus în încăperea unde crea, la un vast birou stil, cu spatele apărat de o nu mai puţin vastă bibliotecă cu volume, în clasica legătură verde a cărţilor de materie juridică. „Aparţin unui prieten care mi le-a lăsat în păstrare, mă lămuri gazda – în caz că te interesează vreo carte, ţi-o pot împrumuta.“ I-am replicat, cu egală deferenţă, că nu pot risca să rătăcesc o carte, punându-l pe cel care mi-o înmânase într-o foarte delicată situaţie faţă de proprietar. Jenat, mi-a dat dreptate. Către sfârşitul întrevederii, ne-a condus şi în odaia de care se temea Ligia. Acolo, pe peretele de răsărit, trona, singur, portretul din tinereţe al lui Eminescu, convenţional realizat de pictorul Grant, iar dedesubt o candelă aprinsă. „Aici, la această icoană, mă rog în fiecare seară“, ne mărturisi dânsul, într-un final scăldat în spiritualitate. La plecare ni s-a făcut invitaţia să revenim oricând am dori.

— Şi te-ai mai dus la el?

— Nici până astăzi nu înţeleg de ce nu am dat urmare sincerei lui invitaţii, rosti pe un ton smerit Barbu.

— Mai bine ai recunoaşte că ţi-a displăcut paznicul acelei biblioteci al cărei proprietar probabil fusese izgonit în cine ştie ce hojmelie.

Barbu zâmbi fără să-mi răspundă.

— Aş continua cu o digresiune, spuse el, aşezându-se mai comod în fotoliu. Am să-ţi vorbesc despre interiorul unei case de aristocrat, cu biblioteca urcând în tavan şi ticsită de volume legate în piele, în aceeaşi cărămizie culoare – cotoarele scrise cu litere aurite. Cam aşa arăta biblioteca de la Turnu Severin a bunicului meu patern. În timpul ocupaţiei germane, în Primul Război Mondial, casa, părăsită, fusese rechiziţionată de nemţi. Supăraţi să vadă numai cărţi în limba franceză, ei rupseseră legăturile, spre a pune cărţile pe foc. La întoarcere, bunicul a găsit încăperea plină de cotoarele cărţilor arse.

— Nu doar comuniştii se războiau cu bibliotecile, am remarcat.

— În 1941, sări Barbu într-o altă amintire, l-am întovărăşit pe tata într-o călătorie la Turnu Severin. Părintele meu, oriunde s-ar fi aflat, umbla după rarităţi bibliofile. Aşa a dibuit el într-un anticariat modest o carte de epocă, purtând semnătura lui Voltaire. A cumpărat-o imediat. Cum mergea încântat cu volumul sub braţ prin centrul oraşului, a văzut vitrina de cristal a unui mare restaurant pe care scria cu litere de aur: „Paharul de şampanie – un

leu“. Mi-a spus că locul rămăsese neschimbat din vremea de dinaintea Primului Război Mondial.
— La cine aţi stat atunci în Turnu Severin?
— Ne-a găzduit un prieten al tatei, doctorul, romancierul şi sociologul Ion Biberi. Stăpânea o magnifică bibliotecă de cărţi în limba franceză, iar pe birou teancuri de reviste de acolo, unele luxoase, de tendinţă suprarealistă, cu fotomontaje care m-au lăsat visător, printre care bucăţi de nuduri feminine puse brambura cap la cap. Casa, biblioteca au fost distruse de unul din bombardamentele americane. În Bucureşti, îşi făcuse o nouă şi tot atât de bogată bibliotecă. Mulţi ani mai târziu, pe neaşteptate, telefonul a sunat şi, la celălalt capăt al firului, Ion Biberi mă vestea că se va sinucide. Octogenar, orb, nu mai suferea să trăiască. Am sărit într-un taxi, am ajuns la luxoasa lui locuinţă de pe lângă mănăstirea Caşin, am stat de vorbă, l-am liniştit. În mari biblioteci, pe mese, scaune, maldăre de cărţi, în mai multe limbi, arătau o oarecare dezordine şi o încercare de a găsi o soluţie la invazia de volume, operaţie care, nevăzător fiind, nu-i aparţinuse. Am realizat durerea celui ce-şi făcuse în timp un parapet din cărţi, iar acum nu le mai putea citi. Într-o grămadă, am văzut şi un roman gotic englezesc, în Livre de poche*;* cum tocmai pregăteam prefaţa la *Dracula* al lui Bram Stoker, carte pe care, dimpreună cu Ileana Verzea, o tradusesem – juma’ juma’ –, m-ar fi interesat. M-am gândit o clipă să o cer cu împrumut, dar încă mai repede am renunţat.
— Te temeai să nu te refuze? m-am mirat. Ce ar fi contat o carte în minus pentru un nevăzător? Deşi, dacă ne luăm după cartea lui Umberto Eco *Numele trandafirului*, ne putem schimba părerea.
— Sigur, fiecare bibliotecă are stăpânul ei – unul de geniu a fost Borges, căruia biblioteca i-a scris în secret multe din poveşti. Un altul ar fi putut fi la fel de bine Anatole France – el are o schiţă cu un neobosit scriptor de fişe adăpostite în rafturi tot mai înalte, care, într-o nefastă zi, se prăbuşesc peste el, sufocându-l. Asemenea catastrofă se poate produce şi în viaţă, aceasta având obiceiul de a imita, cu mai mult sau mai puţin succes, ficţiunea. Mă aflam în mansarda casei din vecinătate, a bunului, regretatului meu prieten Radu-Sergiu Teodorescu, Puiu pentru mine. Făcea parte din galeria prietenilor mei foarte apropiaţi – Constant Tonegaru, Valentin Berbecaru, Pavel Chihaia. Proprietar al unei falnice vile florentine, cum se construiau în epocă, Puiu salvase demisolul, pentru părinţii săi, şi mansarda pentru sine. În acea dulce seară de 4 martie 1977, Puiu stătea întins în patul de la al cărui căpătâi urca până la tavan o mare bibliotecă, ticsită de volume grele. Lângă o mescioară – odaia nu era prea încăpătoare –, pe care se afla o scrumieră, stăteam eu, într-un confortabil fotoliu de piele – din vechea zestre mobiliară a casei. Aprindeam tocmai un Kent, aşteptând uşorul gust de ciocolată al primului fum tras, când o explozie uriaşă se produse, zguduind robustul imobil, o cetate în masiva-i arhitectură pătrată. Cum zguduitura nu contenea, însoţită de o uruitură insuportabilă, înţeleserăm că avea loc un cutremur devastator. L-am tras de mâini pe Puiu,

care dădea semne că vrea să rămână întins în pat, şi am ieşit amândoi într-o săliţă ce dădea spre scară. La finele seismului, când am reintrat în odaie, am găsit greaua bibliotecă prăbuşită peste pat. Cu probabilitate, l-ar fi strivit pe cel din pat. Puiu a susţinut mai apoi că i-am salvat viaţa. Am, undeva, o îndoială: înainte de a ieşi din cameră, Puiu stinsese lampa de petrol la care se încălzea, răsturnată pe parchet. Zic deci că s-ar fi ridicat oricum din pat.

— Bine că a fost prevăzător. Puteau să ardă şi cărţile.

— Mai zilele trecute, la televizor, se îngândură Barbu, Romulus Vulpescu tocmai căina soarta bibliotecii sale, de 25 000 de volume, după trecerea sa în nefiinţă. Nu pot spune că am compătimit, aşa cum, pe când îl rugam pe Ion Biberi să renunţe la ideea sinuciderii, nu realizam adâncimea dramei omului care nu mai putea citi. Acum, când citesc cu lupa, ţinând un ochi închis, am un plus de înţelegere pentru posesorii de cărţi. Pentru cei de care ţi-am vorbit ca şi pentru mine, biblioteca a fost un parapet existenţial.

Călătorii

— Călătoriile lungi, rosti Barbu visător, le-am făcut de-a lungul apelor, cum au procedat cei mai îndepărtaţi strămoşi, de profesiune culegători şi tot spre a culege, însă impresii. A nu le fi trecut pe fiecare, la vremea lor, într-un carneţel reprezintă o pierdere – dar numai pentru mine. La toate vârstele am bătut cheiurile Dâmboviţei, pe când, bunăoară, arăta ca în litografiile începutului de veac XIX, cu riverani scăldându-se într-însa, care în pielea goală, care în cămeşoaie. Pe Splaiul Independenţei am făcut cea mai lungă călătorie sentimentală din tinereţea mea, simţindu-mă pe alte tărâmuri. Am asistat Dunărea la vărsarea în mare, dar şi la intrarea prin Porţile de Fier.

— Presupun că ai călătorit şi în străinătate?

— Trag aer în piept şi expir, inspir din nou pentru a înşirui pe un singur suflu peregrinările mele pe cursurile de fluviu şi râuri: Sava, Drava, Daugava, Vâltava, Spreea chiar, cea dragă lui Mateiu, am fotografiat nemişcatele ciori călătoare pe sloiuri, pe apa Moscovei, am dat ocol lacului Balaton şi m-am odihnit pe malul lacului Ohrid, în ale cărui limpezimi se vedeau păstrăvi gigantici.

— Şi ce oraşe ai străbătut?

— Am vizitat Parisul, în mai multe rânduri, Berlinul (de Est!), Moscova, Riga, Praga, Bratislava, Veneţia, Verona, Bologna, Milano, Budapesta, Belgrad, Sofia. Trag din nou aer în piept: Tel Aviv, Ierusalim, Cezareea, Ierihon.

— Povesteşte-mi despre călătoria ta cu Simona în luna de miere, l-am rugat pe Barbu mai departe.

— La începutul lunii de miere cu Simona, după un istovitor drum prin Ungaria şi Iugoslavia, am coborât din autocar, la Veneţia, într-o carantină de un ceas. Îndrăznind numai un pas pe solul încă interzis, am fi putut întinde mâna către grandioase felii de pepene, chemătoare de sub jeturi de apă. Dar cu o clipă înainte de a ne înfige dinţii în paradiziaca pradă, un stol de columbe agresive – ne aflam, nu-i aşa, în Italia – ne-au înconjurat, cu puternice bătăi de aripi, ca în filmul lui Hitchcock. Pofteau la seminţele negre, pe care le înghiţeau de parcă ar fi fost înfometate de la facerea lumii. Apoi am fost cu Simona la Verona, Bologna, Milano.

— Ce călătorie ţi-a mai rămas în suflet?

— Cred că cea din Israel. În Tel Aviv, seara, în Tahana Merkazit, piaţă şi staţie de autobuze către localităţile învecinate, înainte de a urca în cel ce ducea la Ashdod, pe calea, acum asfaltată, unde cândva se întâlneau Samson cu Dalila, m-am delectat cu cea dintâi falafie, ce pretindea câte o duşcă din berea marca Stern. Cum, în autobuz, după o vreme, mă tot uitam pe geam, pe care, în noapte, nu vedeam nimic, temător să nu pierd staţia de coborâre, o voce domoală răsună din spate: „Mai aveţi încă două staţii!“ Eram cunoscut în Ashdod, ca musafir al poetului – mare activist sindical – Leon Broder, unanim stimat şi altfel cu suflet de copil.

— Ai fost acolo într-un schimb cultural, după câte înţeleg.

— Exact. Ţin minte că în ziua în care Leon Broder m-a dus la Tel Aviv, să mă prezinte scriitorilor evrei de limbă română, la sediul lor, ploua cu găleata. Drept în picioare, sub ropotul de picături, Şaul Carmel, preşedintele Uniunii, mă aştepta, la un pas de uşa care l-ar fi adăpostit.
— Ai pus piciorul cumva în apa Iordanului?
— Am stat pe ţărm, dar n-am îndrăznit să mă descalţ şi să intru în unde. Sar acum la altceva. În suk, la o tejghea, văzusem o casetă cu muzică grecească, interpretată de Nana Mouskouri – am întrebat dacă puteam să o achiziţionez a doua zi. „*Si Dieu le veut*“ îmi replicase vânzătoarea arăboaică.
— Ai fost şi în Ierusalim?
— De bună seamă. Acolo, când am ajuns, m-a uimit mulţimea brazilor, asemănători cu cei de la Sinaia. Mi s-a spus că erau dintr-un soi adus de la noi din ţară, special fiindcă prindea rădăcini pe stânci şi-şi făcea apoi singur loc pentru dăinuire.
— Sunt şi biserici româneşti acolo…
— Chiar multe, exclamă Barbu. În cartierul Mea Sharim, al evreilor pravoslavnici, unde se afla biserica românească, primitoare de pelerini, vedeam trecând cu pas rar oameni pentru care timpul curgea altfel decât pentru noi. În timp ce pelerinii aveau la dispoziţie o încăpere comună, mie mi se dădu, de către părintele Vasile, o cămăruţă în care tocmai dormise un mitropolit – ca să ştii! Din curtea bisericii, împreună cu un grup de călugări de la Piatra Neamţ, cărora li se pusese la dispoziţie un automobil, am pornit mai întâi către Ierihon, unde speram să văd şantierul arheologic al celui mai vechi oraş de pe pământ. Dar mai înainte am poposit la o căsuţă de felul celor ţărăneşti de la noi, cu prispă şi livadă. Locuiau aici două măicuţe venite din Moldova de un potop de ani; ele ne poftiră la o cafeluţă oferită în minuscule ceşti, părea că suntem undeva pe la ţară, singurul element enigmatic ce te ducea cu gândul la vis erau nişte fructe exotice, ca nişte grepuri, ce atârnau de ramuri scunde.
— Şi pe unde aţi mai fost?
— De acolo, vizitând nu ruinele, ci o biserică grecească, la al cărei gard întâlneai însuşi dudul lui Zahei, după spusa preoţilor, am luat, cu maşina, drumul deşertului, cu viteza întâi, peste pietrişul mestecat de roţi care mai sărea în parbriz. Deşertul nu avea nici o asemănare cu cel saharian, era un nemişcat şi nesfârşit mărăciniş pe care-l străbăturăm către cele două mănăstiri din munte, cea a ispitirii Domnului nostru Iisus Christos şi cea a Sfântului Gheorghe din Hozev. La înălţime, avea un perete chiar în pieptul muntelui, lungindu-se către un capăt de drum. Băturăm cu energie în poarta de lemn, până să auzim, dinăuntru, o voce întrebând: „Şine-i acolo?“ Era fratele Dimitrie, moldovean nonagenar, iar din multele chilii în linie dreaptă se mai iviră doi-trei din puţinii călugări – păreau şi mai puţini în vastitatea mănăstirii. Ei ne arătară piatra pe care se rugase, timp de 40 de zile, Mântuitorul, înainte de a ieşi spre a-l întâmpina pe Necuratul, ce, arătând spre orizonturi, îl ispitea cu puterea lumească. Într-adevăr, din acel loc înalt

se vedea până foarte departe, ca peste o ţară. Sărutară călugării noştri piatra, îi urmai, un călugăr gazdă veni să-mi arate craniul Sfintei Barbara, în mănăstire păstrat. Nu mă întrebase care mi-era numele, nu ştia că la icoana ei mă închinam acasă, că Barbu numindu-mă, îi ceream protecţia. Pe muntele din faţă se ridica, în munte zidită, mănăstirea Sfântului Gheorghe Hozevitul. Sosirea noastră fu vestită prin bătăi de clopot, ce umplură valea. În mijlocul vastei încăperi zăreai o fântână săpată în piatră la mari adâncimi. Stareţul ne omeni cu câte o minusculă bucată de rahat şi un păhărel dintr-o băutură făcută de călugări. Din discuţia ce urmă am aflat că monahii din Neamţ veniseră până aici spre a ne informa de monahul Ioan, român macedonean, stins din viaţă cu mulţi ani în urmă şi găsit, la deshumare neatins, ca în ziua înmormântării. Cum monahul dusese o viaţă de mare curăţenie sufletească şi smerenie, întrebarea era dacă la mijloc nu era un miracol, dacă Ioan nu avea cumva semnele sfinţeniei. Stareţul spuse însă că în climatul arid al zonei se petrecuseră mai multe asemenea cazuri. Dintr-un ungher ne ţinteau ochii larg deschişi ai unor monahi ce stăteau mai la o parte – erau cei ce ţineau legământul tăcerii. Unul dintre dânşii nu mai rostise o vorbă de 20 de ani. Bătură din nou clopotele, la plecarea noastră. Pe când coboram scările către vale, mai întoarserăm privirile către mănăstirea din munte; deasupra-i, în peretele de calcar, erau găurile unde sălăşluiau eremiţii. Călugării de la mănăstirea Neamţ îşi manifestară opinia că rezerva stareţului grec faţă de minunata păstrare a trupului monahului Ioan se datora poate puţinei simpatii de care se bucură macedonenii în rândurile elenilor. La o ultimă ochire asupra peisajului observarăm, încă mai sus, chiar pe creasta de deasupra mănăstirii Ispitirii o clădire impunătoare, ca o cazarmă, ce părea pustie. Îşi avea istoria ei. Statul sovietic construise cândva acolo locaşul unei mănăstiri pentru călugării ruşi ce-şi doreau să-şi petreacă viaţa de rugăciuni în Ţara Sfântă. N-apucaseră să sosească, oficialităţile israeliene le interziseseră instalarea, sub suspiciunea că ar fi fost vorba de o masivă infiltraţie de spioni.

— O fi fost adevărat?

— Eu unul nu cred, declară Barbu.

— Te-ai gândit să scrii vreodată o carte de călătorii, povestind despre toate ţările prin care ai fost?

— Cartea cuprinzând amănunţita trecere în revistă a fiecărui muzeu, monument istoric, relatări ale întâlnirilor cu de seamă personalităţi ale locului, bucuroase a mă găzdui, va rămâne deocamdată în proiect. Voi povesti acolo nopţile de la Dubulti, în Letonia, în casa de cultură a orăşelului baltic unde altădată îşi petreceau iernile blânde aristocraţii Sankt-Petersburgului. Nu voi vorbi însă de ce-am păţit la Riga, când, despărţindu-mă de grupul nostru – Alexandru Piru, Horia Zilieru, Ion Horea, Frenz Liebhard –, m-am rătăcit pe străzi. Mă întrebam ce-am să mă fac, în imposibilitatea de a comunica, fie cât de sumar, cu vorbitorii de limbă rusă / letonă. Şi, pe când panica îmi creştea tot mai tare, am dat nas în nas cu

grupul care mergea la pas. Cunoşti fericirea când ieşi din impas. Dar ce spaimă trăsesem! Îmi pierise şi glasul.
— Dă-mi un final de capitol mai poetic, l-am îndemnat pe Barbu, care nu se putea smulge încă din şocul momentului rememorat.
Treptat cutele îi dispărură de pe frunte, iar faţa i se lumină din nou.
— Pe fâşia de pământ dintre Daugava cea viu curgătoare şi potolita Mare Baltică, am stat cu coatele proptite de balconul din lemn de pin, trăgând pe nări fuioare din cerul marin şi cu privirile în jos, către bucăţile de sol deszăpezite, dezvelind ierburi nearse de ger. Venea un parfum de pe mare, cu iz de trandafiri, inexplicabil, dar insistent revenitor. Mi s-a spus că întovărăşeşte momentul când, în adâncuri, se alcătuieşte chihlimbarul.

Memorialistica –
„o insectă prinsă în chihlimbar“

— Mai avem puţine popasuri înainte de încheierea cărţii noastre şi încă nu mi-ai spus dacă depănarea amintirilor te ajută până la urmă să-ţi pui ordine în cele trăite, la ceasul bilanţului existenţial? l-am întrebat pe Barbu, care se întorsese pentru o clipă spre fereastră şi privea pe geam licăririle asfinţitului.

— Ocolind răspunsul direct, îţi voi spune că exist, deci cuget, aşadar refuz să admit că aş putea să nu fiu cel cu care stai de vorbă, ci visul de o miime de secunde al unei efemeride ce se lipeşte de luciul apei.

— Acum s-a exprimat numai poetul, am replicat, dar nu-ţi face iluzii că scapi cu una cu două.

— Când m-am hotărât să-mi intitulez exerciţiile de memorialistică *Amintirile unui uituc*, ce urmează să-mi apară la o editură din Târgovişte, îmi explică Barbu, am contat pe virtuţile balsamice ale acestui cusur. Numai că, revăzându-mi viaţa, am fost copleşit de avalanşe de amintiri. Mi-am dat seama de suportul subiectiv al întregii întreprinderi, nu doar meditând la ce se poate spune şi ce nu. M-am luptat şi cu labilitatea spaţiului narativ: un deta-liu cere o întreagă poveste, un eveniment – doar câteva cuvinte. Aşa că m-am bucurat de formula pe care mi-ai propus-o. Ţi-am răspuns la întrebări nerostite, pe care tu le-ai ticluit numai la urmă. E ceva neobişnuit pentru un dialog, dar văd că merge.

— Ce ţintă are cel ce-şi toarce firul vieţii?

— De obicei, începu Barbu pe un ton acrişor, a-ţi aduna memoriile într-o carte se interpretează ca o măsură de prevedere împotriva totalei uitări ce-l paşte pe bietul om după ce, instalat cu mâinile pe piept, într-un sicriu tapisat cu mătase albă, e coborât în criptă, unde e închis etanş. Pentru mai mulţi ani decât cei ai vieţii. Virtual, pentru eternitate. Dacă n-ai conceptul acesteia, vocaţia, în fine, de mort exemplar, nu e cazul să-ţi faci complexe.

— Cui se adresează de fapt memorialistul?

— Pretextul scrierii de memorii atestă intenţia făptuitorului de a pune la dispoziţia ignorantului supravieţuitor o amănunţită descriere a unor timpuri apuse, de mare şi necunoscut farmec – sigur, nu şi lipsit de suferinţe. Umpli mintea cititorului cu personaje, evenimente de care el n-are habar, mai adaugi impresii despre cai, câini, pisici etc.

— Şi câştigul personal al celui care se dezvăluie astfel?

— Se pretinde memorialistului verb, memorie neînecată în imaginaţie, un grăunte de onestitate, iar, dacă întreprinderea lui reuşeşte, el împinge neantul mai la marginea galaxiei. Sau face o breşă. Ori lasă o dâră. Atunci memorialistul trece în vitrina fosilelor, asemenea insectei prinse în chihlimbar, cu un milion de ani în urmă. Ai idee cum vor gusta aceste ale noastre gingaşe schimburi de replici, prin care ne portretizăm în faţa eternităţii, cititorii de peste un milion de ani? Vor avea, datorită avansului tehnic, acces la ele prin simplul apel mintal, printr-o clipire de geană,

intermediată de un operator interplanetar? Şi nu va fi vorba doar de lectorul român! Aşa cum pe ecranul televizoru-lui ni se desfăşoară viaţa de zi cu zi a unui sătuc berber, cu mutarea camerei de luat vederi de la atelierul de ţesut covoare la suc, la taifasul babelor în amurg, în absoluta nemişcare a cocotierilor, un june berber, citind, pe vine, la umbra cămilei, opera noastră e cu totul plauzibil. Şi n-ar fi de mirare dacă, fin analist, berberul va remarca obstinaţia cu care am fentat o întrebare esenţială.
— E poate de luat în calcul şi jocul perspectivei, care dă înainte şi înapoi timpul, lăsându-ţi libertate de mişcare când vrei să pui în scenă propria ta viaţă, i-am sugerat.
— În căutarea timpului consumat, răspunse Barbu, năpădit de melancolie, vârstnicul domn îşi adună (cât mai are) forţele, înainte de căderea serii pe câmpul de luptă. Junele, în întâmpinarea viitorului ascuns, trimite în recunoaştere patrule, mai multe sau mai puţine, după cât de preocupat este de sine. Ştiut fiind că evenimentele din viitor le afectează fatal pe cele din trecut, aninându-le în ghearele unui prezent confuz, în contracţii şi revulsii, sarcina memorialistului îmbracă stiharul sacralităţii.
— Pentru că are ceva esenţial de transmis celorlalţi.
— O cât de măruntă îndoială asupra capacităţii sale de a realcătui o epocă, asupra îndreptăţirii sale de a o judeca, în secvenţe convingătoare, prăbuşeşte totul – iar simpla conştiinţă a gingaşei sale situaţii îi poate tăia aripile din umeri. Dacă memorialistului i s-ar pretinde doar să povestească, ar purcede – dar i se cere să se şi pronunţe. Şi nu altfel, ci în termeni de bun sau rău.
— Cum explici tendinţa povestitorului de a-şi idealiza trecutul?
— Transfigurarea trecutului[1] se datorează în cea mai mare parte nesiguranţei că nu toate probele dăinuirii sale cândva vor fi luate în consideraţie. Iar faptul coexistenţei trecutului cu prezentul generează îndoieli. Cert, verificabil, rămâne viitorul, anume acela pe care nu-l vom prinde.
— Poţi oare să te expui pe de-a-ntregul în ceea ce scrii?
— În primul rând, te pui bine cu tine însuţi, te judeci cu îngăduinţă, dar te ţii mereu sub observaţie. Te iubeşti cu moderaţie şi, pe cât se poate, în secret, ca să nu devii nesuferit celorlalţi. Aşa că ponderea a ceea ce nu se spune în comparaţie cu ceea ce se dezvăluie rămâne arma secretă a oricărui memorialist sau măcar trapa prin care se salvează, declară Barbu enigmatic. În public, printre distinşi bărbaţi şi mirabile doamne, fermecătorul *causeur*[2] culege aplauze, dar primeşte şi un ultimatum să-şi scrie amintirile, căci are un bagaj fantastic – mai bine de jumătate preluate din istorisirile tatălui său.
— Hai să vedem cum îţi construieşti motivaţia, l-am îndemnat, împinsă de curiozitate.
— Dorinţa de a mă povesti este enormă, monstruoasă aş zice, râse Barbu, binedispus. Există riscul de a nu mă mai putea opri. Abisuri de neîmpliniri, de erori, de dezastre consemnate sau rămase secrete duc spre necuprins o

laică spovedanie având ca obiect strict limita: mărturia la bară a unui român posesor al unui anumit merit. Acela de a fi trăit de-a lungul a trei distincte orânduieli – cea naţională a României interbelice, cea comunistă, întinsă pe patru decenii, şi cea postrevoluţionară, a cărei tranziţie nu se mai termină, plus avantajul de a fi avut anume suficient timp în fiecare din ele ca să le cunoască în toată maşinăria lor. La care se adaugă un război mondial, două cutremure devastatoare, o rebeliune şi mai bine de şapte decenii petrecute în Bucureşti, în casa de pe strada doctor Turnescu nr. 5.

— Hai atunci să sfârşim capitolul cu o privelişte asupra începuturilor tale, i-am sugerat.

— Lumea în care am deschis ochii, iar apoi m-am format, rosti Barbu domol, era populată de Popeşti, Ioneşti, Georgeşti, de compacta falangă a *eşti*-lor. *C'est du vrai Popescu* se spunea despre câte un fericit posesor al acestui patrimoniu. Era mai bine să te cheme, tot în *escu*, Sfinţescu, Zamfirescu sau Ghidionescu. Numele Zamfirescu, cu caractere de aur, figura pe cutiile cu cea mai fină ciocolatină românească. Într-o piesă de teatru, Camil Petrescu celebra calitatea lui Popescu de a susţine temeliile patriei, prin dotările lui de muncitor sobru, leal, dezinteresat. Însă a te chema Ionescu era totuna cu a nu te numi, într-un fel, nicicum. Mi-l amintesc, astfel, pe tânărul suplinitor la Catedra de limba franceză, semănând, în imaginaţia mea, cu François Villon. Făcuse şi gazetărie, publicase o carte, apoi plecase în Franţa, unde se pare că a devenit celebru. Destinul postum al altui Ionescu, cronicar dramatic, cu volume aducătoare de cronici, cuviincioase altfel – parcă îl văd pe insul tot mărunţel, intrând în cea mai mică locuinţă de pe strada dr. Capşa –, a fost altfel de trist. S-a pierdut în anonimat…

— Ce categorie urma după cea a *eşti*-lor?

— Restrânsul grup al celor cu terminala în *eanu*, designând o iniţială proprietate: Pogoneanu, Slătineanu, Crăinceanu – care-i individualiza, în raza geografică. Subsumat, nu puteai fi Slătineanu, dacă Slatina nu ţi-ar fi aparţinut, ţie sau familiei, cândva. Simţind lipsa, diferenţa, un Ionescu devenea, de la Brad sau Siseşti, un Popescu – Telega, un Georgescu – Cocoş.

— Dar dacă te numeai de pildă Ion Ion sau Ilie Gheorghe, ori Vasile Radu?

— Atunci trudeai pe o scară descendentă. Spre deosebire de cei în *escu*, nu-ţi mai puteai adăuga un al treilea desinent. Adânca răsturnare de brazde a comunismului a decimat rândurile *eşti*-lor, mica burghezie fiind oaia neagră a luptei de clasă. S-a descurcat mai bine câte un *eanu*, zis Bălăceanu-Stolnici, şi chiar câte un prinţ – e drept, roşu.

— Ce caracteriza, în opinia ta, mentalitatea epocii interbelice?

— Foarte general, aş spune că, judecând după o constantă, omul perioadei interbelice era condus în existenţă de obsesia onorabilităţii, aceea care-l menţinea pe o treaptă socială şi-i uşura, eventual, suişul. O anumită normalitate judeca omul după calităţile lui profesionale, în cadrul cărora onestitatea era de la sine înţeleasă. Se vorbea mult despre onoare, în viziunea sa Caragiale nu pierduse prilejul să o ia în derâdere, încă mai din

timp. Cert este că se dădea o mare însemnătate modului în care erai privit în societate.
— Se reflecta oare în literatura vremii această normalitate?
— Nu tocmai. Ca şi la începuturile ei, literatura se dedica mai cu seamă tipului de inadaptabil, de învins – în romane, paşnicul Bucureşti interbelic era înfăţişat ca oraş al prăbuşirilor. Insul singuratic, rupt de lume, contrasta cu acela bine ancorat în propria-i familie, ca atare neinteresant, cazuistic vorbind. Familia era puternică, prezentă, cuprinzătoare, mari familii contribuiseră la ridicarea stărilor, şi o făceau mai departe: Goleşti, Văcăreşti, Brătieni, Pillateşti, Ciorăneşti, în tandem cu cele aristocratice mai departe puitoare, Sturdzeşti, Ghiculeşti, proliferanţii Cantacuzini. Trecerea de la vechiul regim la cel al României integrate tulburase ape – care apoi se limpeziseră.
— Dar tinerii din generaţia lui Mircea Eliade, Emil Cioran, Mihail Sebastian nu erau chiar mulţumiţi de lumea în care trăiau, am protestat.
— E adevărat că ei execrau politicianismul societăţii în genere şi voiau să practice un alt mod de implicare socială şi au făcut-o greşit prin legionarism – aveau ideea că, în fond, viaţa omului contează până la vârsta de 30 de ani şi că, dacă până la 30 de ani nu s-au împlinit, cunoşteau ratarea. Aceşti tineri optaseră pentru extremismul de dreapta socotind că viaţa politică a României era putredă şi de aceea se impuneau măsuri radicale de purificare socială. Iar ei trebuiau să ajungă să conducă această ţară până la vârsta de 30 de ani. În acelaşi timp, exista un fel de preexistenţialism, o febricitare – în Italia venind prin Papini, în Franţa prin dadaism, în Germania prin expresionism, prin toate aceste curente care pretindeau o înnoire nu numai în arte.
— Nu te-a atras mişcarea legionară?
— Pe mine mă punea în gardă radicalismul mişcării, căci intuisem încă din adolescenţă tristeţea şi riscurile traiului într-o nişă. Mai din timp, deşi la doi paşi, în Cotroceni, nu am vrut să mă duc să-i văd pe legionarii împuşcaţi, întinşi pe iarbă, după ce-l asasinaseră pe prim-ministrul Armand Călinescu. Dacă gestul lor fusese criminal, execuţia fără proces şi verdict judiciar mi-a părut de cel mai rău augur. Violenţa născuse o violenţă şi mai mare.
— Se pare că revolta tinerilor care doreau să smulgă din rădăcini instituţiile statului îşi avea cumva originea în aversiunea împotriva propriilor familii, cel puţin aşa şi-a explicat-o tata în romanul *Aşteptând ceasul de apoi.*
— Eu, declară zâmbind Barbu, am avut şansa să mă nasc într-o familie în care iubirea şi armonia au fost scut de apărare împotriva tuturor vicisitudinilor. Mama mea, profesoară ca şi tata, a renunţat la catedră ca să mă crească şi ca să ţină, cum se spunea, casa, cu o cuceritoare naturaleţe, lipsită de orice egoism. Să-i asigure tatei mediul ideal de lucru, luând asupră-şi sarcinile menajului cu un soţ care a iubit-o ca în prima zi, dar care nu şi-a cumpărat singur niciodată o haină, o pereche de pantofi, o pălărie, care n-a bătut un cui în perete, n-a mutat un scaun, ci s-a ocupat numai de

ceea ce s-a priceput mai bine, în deplinul acord al mamei şi lăsându-mi libertatea să-i urmez sau nu exemplul.

Prieteni şi umbre

— Lucrul care mă doare cel mai mult este că aproape toţi prietenii mei au pierit, murmură Barbu. Din păcate, mulţi erau mai voinici, mai tonici, mai sportivi decât mine. E o mândrie, dar şi o tristeţe[1].

— Eu ştiu cel puţin doi dintre ei care se bucură de longevitate: Pavel Chihaia şi Dinu Komorovski.

— Da, da, se lumină Barbu, n-am rămas chiar singurul din generaţia mea, cu toate că s-a scris despre mine că aş fi ultimul mohican.

— Vorbeşte-mi despre Pavel Chihaia, care a fost şi un apropiat al tatei.

— În tinereţe, se porni Barbu, Pavel era cumpătat în toate ale vieţii de zi cu zi şi trăia cu ardere întrebările artei – cu pătrundere, pe cele ale societăţii. De la 12 ani visase să devină scriitor şi de foarte tânăr primea Premiul Fundaţiilor Regale pentru piesa de teatru *La farmecul nopţii.* Publica la o altă editură de prestigiu romanul *Blocada,* înscriindu-se în şirul de mari nume ale nefericitei „generaţii pierdute“. Îmi aduc aminte de o plimbare când Pavel, urmat de un prieten vechi şi de mine, străbătea o liniştită pădure de fag, întrebându-ne, la un popas, dacă n-ar fi bine să ne aşezăm acolo pentru un timp nedeterminat, în afara cotidienei larme[2].

— Pavel Chihaia a fost un timp coleg cu mama la Institutul de Istoria Artei, mi-am amintit.

— Aşa e, continuă Barbu. În 1960, fostul său profesor la Universitate, Gheorghe Oprescu, i-a încredinţat un post în domeniul artei medievale, convertindu-i vocaţia scriitoricească într-una ştiinţifică. În acei ani, pleca cu lopata, ca să sape la zidurile bisericii domneşti din Curtea de Argeş şi studia cu atenţie paftaua domnitorului numit în tradiţie Radu Negru. Pe când urca pieptiş costişele buzoiene spre a cunoaşte îndeaproape locaşurile isihaştilor noştri, într-însul se ducea negreşit acea dezbatere între luptă şi asceză care avea să i se pară a fi caracteristica sufletească a poporului român însuşi.

— S-a stabilit după o vreme în Germania.

— Plecând în exil, cu conştiinţa că părăsea nu o ţară, ci o închisoare, Pavel Chihaia şi-a reluat activitatea de scriitor, implicându-se cu fervoare în colocviile şi manifestările culturale străine, fără a pierde legătura cu România. Îi auzeam vocea la Radio Europa Liberă, desfăşurându-ne în faţa ochilor minţii reprezentative expoziţii de artă plastică, aşa cum, foarte tânăr, scria despre arta lui Cézanne.

— În ultima vreme a revenit adesea în ţară, unde şi-a lansat mai multe cărţi, am intervenit. Îi revăd cu nostalgie pe Pavel şi pe soţia lui, frumoasa Mussy, bucurându-mă să constat că anii nu i-au veştejit, ci le-au îmblânzit trăsăturile, aurindu-le chipurile.

— L-aş asemăna pe Pavel cu acel rege orb al Boemiei, de viţă franceză, care, la vârsta de 99 de ani, fu chemat pe câmpul de luptă, în Războiul de 100 de ani. El sosi fără tăgadă şi, în lupta în care doi servanţi îi ţineau armele în mâini, căzu. Pe scutul său stătea scrisă deviza *Ich din* (eu slujesc),

care plăcu atât de mult regelui englez, învingător, încât o adăugă armoariilor sale[3].
— Şi Dinu Komorovski părea un personaj descins dintr-o carte. L-am cunoscut în perioada când lucra, ca şi mama, la Biblioteca Academiei.
— A fost colegul meu de bancă din ultimele patru clase de liceu. Descinzând dintr-o familie poloneză, Dinu nu ştia o boabă din această limbă. Fusese un elev extraordinar de dotat atât pentru matematici, cât şi pentru literatură şi filozofie. Cu el jucam şah în bancă, la ora de istorie, şi el mă bătea totdeauna. Odată însă era gata să câştig. Prins cu totul de joc, n-am băgat de seamă că în clasă se făcuse treptat linişte şi se auzea doar mutarea pieselor noastre pe tabla de şah. Când să strig triumfător: „Şah!“ profesorul şi-a lăsat mâna grea pe umărul meu, replicând: „Mat!“ şi, cu o voce de neuitat, a zis: „Să-mi spui mie «Cuţu» dacă te mai trec la istorie!“ Dar, fiind un om blând, nu mi-a purtat ranchiună şi n-am rămas corijent.
— Cu talentele şi seriozitatea sa de erudit, Dinu Komorovski ar fi putut ajunge departe. Ca şi ţie, şi lui vremurile i-au fost potrivnice…
— A fost scurtă vreme angajat la Ministerul de Externe, unde nu i-a priit. Apoi, prin anii ’60 a ajuns funcţionar la Biblioteca Academiei. N-a scris decât o carte de biblioteconomie, dar nu singur, ci în colaborare cu alţii. Mă invita des la el acasă şi ascultam împreună muzică clasică. Venea cu o tăviţă pe care aducea două sticluţe cu lichior, unul era din floare de portocal, celălalt era de mentă. „Din care vrei să-ţi torn?“ mă întreba afabil şi, când îi răspundeam pofticios: „Din amândouă“, zâmbetul îi pierea de pe buze. „Nu se poate, replica. Trebuie să iei fie dintr-unul, fie dintr-altul.“ Dacă insistam, se îmbufna cu totul. Cum în acea vreme treceam prin grele momente, având repetate înfăţişări la Tribunal, pentru divorţul de Pia, Dinu mă consola spunându-mi că el nu se înţelegea cu soţia lui de peste 20 de ani, dar nu-i păsa.
— Nelly Komorovski, soţia lui, mi-a fost profesoară în facultate. Preda literatura europeană a secolului al XIX-lea, iar romanul ei preferat era *Doamna Bovary.* Nu pot uita silueta ei zveltă, înaltă, ochii imenşi de un albastru bătând în violet, părul de culoarea aurului vechi, ridicat într-un coc bogat, ce-i umbrea ceafa, mâinile cu degete lungi care gesticulau teatral, glasul catifelat muzical. Mai târziu, când eu însămi am devenit profesoară de engleză, am avut-o ca studentă pe fiica lor, Ileana.
— Au fost odată la noi când vă invitasem şi pe voi, îşi aduse aminte Barbu. Dar să-ţi spun ce s-a întâmplat mai departe cu prietenul nostru. Intrat la Institutul de Pedagogie, Dinu a fost atras, după un timp, de „mişcarea transcendentală“, căzând în capcana Securităţii, ca atâţia intelectuali de vază, care au fost ulterior pedepsiţi prin retrogradare. După desfiinţarea punitivă a Institutului de Pedagogie, Dinu a fost trimis la o fabrică în afara oraşului, unde i s-a dat o pilă cu care trebuia să îndepărteze rugina de pe fiarele vechi. Soţia sa şi fiica plecaseră de câtva timp în exil în Franţa. Ileana a rămas apoi în America. Dinu a cerut şi el întregirea familiei, dar la început Securitatea i-a pus beţe-n roate. Ca să-l facă să se răsgândească,

securistul de serviciu l-a trimis la barou, pentru a fi numit avocat, dar instituţia l-a respins pe motiv că nu avea pregătirea necesară. Până la urmă i s-a aprobat plecarea definitivă din ţară şi a ajuns în capitala Franţei. Soţia sa obţinuse o catedră de franceză la Neuilly-sur-Seine, o frumoasă suburbie a Parisului.
— Şi cum s-a descurcat Dinu în străinătate?
— Multă vreme, Dinu a preferat libertatea, neangajându-se nicăieri. Făcea în schimb meditaţii Zen. Când l-am vizitat prima oară la Paris, ducea o viaţă boemă şi, neavând program cu ore fixe, mă plimba în locuri mai puţin frecventate de turiştii străini. Aşa am văzut o casă a lui Balzac într-o râpă, am mers la un târg de mărunţişuri vechi, în afara Parisului, am luat micul dejun pe gratis la magazinele alimentare care făceau promoţii la noile produse. Ulterior, am aflat că Dinu devenise paznic la un muzeu de artă modernă şi putea fi văzut de vizitatori stând tăcut pe un scaun în colţul vreunei săli sau trecând ca o umbră prin încăperile pe care le avea în supraveghere. Acum e pensionar, având un ajutor şi de la primărie, fapt care îi dă posibilitatea unui trai modest, dar lipsit de griji. Nu ne scriem, nu vorbim la telefon, dar de îndată ce ne-am întâlni din nou, ne-am regăsi frăţeşte, fără handicapurile timpului şi ale depărtării.
— Mi se pare că în vizita aceea de demult, la voi acasă, pe lângă soţii Komorovski, printre musafiri se afla şi Tudor Ţopa.
— Da, replică Barbu. Un prieten care a trecut în lumea umbrelor… Ne-am cunoscut la maturitate, constatând că sufleteşte rămăseserăm amândoi la vârsta de 17 ani, după ce, tot astfel, ne bucuraserăm de o precoce maturitate, în copilărie. Într-una din primele noastre întâlniri, pe o stradelă cu o bisericuţă sacrificată prin ridicarea unei uriaşe săli de spectacole în spatele Palatului Regal, i-am mărturisit că sunt îndrăgostit şi mi-a răspuns că şi el era. L-am întrebat atunci cum e fata pe care o iubeşte şi mi-a descris-o imediat: un melanj de Bach cu Mozart! Un ceas mai târziu, tot pe acele locuri, i-am cerut părerea despre diavol – mi-a răspuns că nu-i dă importanţă fiindcă îl consideră vulgar şi bufon. Pe diavol l-am găsit pomenit în câteva rânduri în romanele lui – în aceeaşi postură.
— Era un om expansiv?
— Se dăruia repede, cui ştia să asculte, rămânând închis ermetic plebei. Aveam, prin exerciţiu, calitatea de a asculta, de care profitam cu ceva şiretenie – ca să pot tăcea eu. Era, de altminteri, dificil, riscant să paradezi filozofic faţă cu el, te putea străfulgera şi ghiceai spontan energia cu care te-ar fi putut trimite în neant. Era de ajuns să-i priveşti fruntea înaltă, eminesciană, părul vâlvoi, rotitorii ochi ai celui ce fără pace gândeşte urmărind o ţintă în mişcare. Avea în tolbă o neaşteptat de vastă şi de bine mistuită cultură, pe care nu se sfia să o exhibe, odată ce o făcea nu demonstrativ, ci normativ, desfăşurând teoreme, în genul profesorului G. Călinescu, fie şi pe cele mai variate teme. Acestora le afla conexiuni care uneau scrierile clasicilor latini cu cele ale filozofilor de la Kant la Bertrand Russel. Îţi ţinea, cu graţie şi colegialitate, o lecţie şi te contamina, prin

voluptate. Nu se întâmplă des să conversezi despre vreme şi să ajungi la teoriile în materiile de optică ale lui Goethe, sau admirând faţada unei case să afli în ce măsură detesta vorbitorul *Nouveau Style*-ul. Ori să afli poziţia sa intelectuală faţă de Lessing. Sau de Hasdeu, cel din ediţia lui Mircea Eliade. Aserţiunile lui, născute din graţie şi candoare, în norocul jocului de idei, mă aspirau din cotidian[4].

— Era un boem.

— Vedea prin ochiul artei şi trăia din fluidele acesteia, moneda lui de schimb fiind cartea şi traiul goliardic.

— Mai ştii despre ce vorbeaţi în ultima vreme?

— Cuvintele, pe care le rosteam amândoi, pe ţărmul mării, în şuierul vântului, împerecheat pierzându-le, rămân în vălmăşagul valurilor, rosti Barbu cu privirea aţintită în departe.

— Am citit în cartea ta un portret impresionant pe care i l-ai făcut unui alt mare prieten care nu mai este. Mă refer la Valentin Berbecaru.

— Da, un prieten de tinereţe[5], care urma ca şi mine cursurile a două facultăţi: el, Filozofia şi Dreptul, eu, Dreptul şi Literele. Nobilelor noastre socoteli de acasă li s-a opus cu perfidie la început, apoi cu violenţă, epoca în care trăiam, a aşa-numitei dictaturi a proletariatului. Proaspeţi studenţi, în anul 1947, ne-am bucurat de un singur an universitar mai de Doamne-ajută, căci în 1948 reforma învăţământului a transformat facultăţile umaniste în havre de marxism-leninism, în şcoli de tâmpire, spitale de „formare“ a caracterelor, fabrici de diplome, marasm din ale cărui bulboane noroioase încercam să ne smulgem, cu rezultatul îndepărtării din universitate.

— Lasă-mă să te citez, l-am rugat pe Barbu, deschizând cartea: „Ne vizitam cu protocol în dimineţi care erau numai ale noastre, în seri ce se întunecau liniştite, cu răsuflare înceată. Dacă mă găsea ascultând muzică, îmi făcea semn, aşezându-se greu în fotoliu, să o curm, căci aveam lucruri importante de discutat. Chiar în clipa aceea ne mutam amândoi în cabinetul în care se decidea soarta lumii, ca vechi şi netăgăduiţi experţi. După tradiţionala cafeluţă, pe care o întovărăşea cu aruncarea pe gât a unor buline, cu efect anulat dinainte de ispititoarea licoare, Valentin începea că istorisească. Se năştea sub ochii mei o piesă de teatru cu dialoguri năstruşnice, vădind nebunia lumii, se derula un film burlesc, personaje de roman îşi făceau de cap, cu întregul neverosimil al vieţii, dar şi cu ceva mai mult, care le depăşea. Realitatea primea botezul magic, se preschimba în halima sau în ceremonial, se răsturna, ca să se reaşeze în dungă. Povestită în zece rânduri, întâmplarea suna de fiecare dată altfel, fără să-şi trădeze esenţa, purta mereu girul autenticităţii, avea pecetea vieţii, se fermeca lovindu-se, cutremurată de verdicte teribile, întoarsă din drum de adaosuri ce n-ar fi putut să lipsească, frântă de iremediabile rupturi. Făceam lungi plimbări pe Calea Iancului, unde copilărise Valentin, băiat de oameni înstăriţi, şi-mi arăta casă cu casă, fiecare cu istoria ei încheiată, apoi biserica, ce-i aducea aminte de anii războiului, când se scoteau din curţi sicrie plumbuite cu morţi tineri, care ar fi trebuit să ducă mai departe sporul caselor. Depăşeam

câte o cârciumă ticăloşită în care petrecuseră oameni de pomină, ne opream în faţa câte unei sinagogi parcă părăsită – cartierul era, ca multe altele, pe jumătate ruină. Băteam malurile Dâmboviţei celei blânde, pe uliţe urcător-coborâtoare, mai sus de bisericuţa lui Bucur, străzi cu căsuţe încremenite şi în curţile cărora doar câte un câine înălţa către noi capul, de parcă localnicii s-ar fi dus în cealaltă lume. Trecea prin noi fiorul vremii, aceea care se ascunsese – şi nu fiindcă o căutam! Mi-a rămas neştearsă în memorie o dimineaţă de pâclă în Cişmigiu, pe latura dinspre Schitu Măgureanu, o alee pe care înaintam mai mult plutind, fără să ne vedem, voci în eter, ca în poemul lui Verlaine. Îi spuneam că suntem pierduţi, neştiind pentru cât timp vom supravieţui încă. Nu mai ţin minte ce îmi răspundea“.
Barbu îmi luă cartea din mână şi, sărind peste câteva pagini, continuă cu voce tare lectura:
„În anii amarei noastre juneţi, constrâns de aceleaşi circumstanţe care mă transformaseră într-un netalentat normator de atelier mecanic, Valentin a plecat în Bărăgan, socotitor la o gospodărie de stat, unde avu prilejul de a cunoaşte pe viu binefacerile agriculturii socialiste. Cu darul său înnăscut de povestitor, îmi trecea prin faţa ochilor conacul boieresc în care lucrase, devenit sediu de gospodărie şi mai mult grajd – într-o noapte îi căzuse plafonul în cap! –, aleea cu plopi falnici, pe care într-o dimineaţă i-a găsit tăiaţi, la ordinul unui beţiv, bazinul, cândva cu apă, peste care, aplecându-se, observase nişte oase, scheletele peştilor… Îmi vorbea halucinat despre crâncena incompetenţă a organelor de conducere, despre dispoziţiile contradictorii şi absurde de sus, despre corupţia şi goana după căpătuială a „cadrelor“, despre partea care îi revenea: să facă situaţii, referate, rapoarte măsluite cu forţa. Se putea bucura, în schimb, nopţile, de roirea boltei înstelate deasupra câmpiei, iar peste zi de răcoarea câte unui ulcior de vin, din damigenele mai-marilor săi. Părăsise la timp capcana, evitând în ultima clipă închisoarea, căreia îi păşiră pragul vechi şi încercaţi contabili din regiune, aşi ai profesiei, prea încrezători în steaua lor… Nu pot uita clipele din garsoniera lui luminoasă, din blocul numit al Băncii Naţionale, de pe Calea Dorobanţi. Eram în încăpătoarea odaie, el pe un fotoliu, eu pe altul, lângă uriaşa terasă, bând încetinel din cafeaua în amestec pe care Valentin avea pretenţia că o prepara ca nimeni altul. Trăgeam dintr-o ţigară din cele bune, întreg confortul lumii ne aparţinea, într-un prezent fugar, dar dăruit din plin“.
— Vezi cum ţi-ai scos din uitare prietenii de altădată? l-am cercetat pe Barbu. Nu e şi acesta rostul amintirilor puse pe hârtie?

Despre moarte, infern şi purgatoriu

— Taică-meu avea o vorbă: „Zilele trec încet, dar anii trec repede“. Am citit odată o nuvelă, nu mai ştiu a cui, unde pentru omul foarte bătrân timpul începuse să treacă atât de repede, încât până la urmă n-a mai putut duce nici mâna la gură, se avântă Barbu în noua noastră temă de discuţie[1]. Un reporter nu tocmai stilat, urmă el, bine- dispus, l-a întrebat pe Iorgu Iordan, care tocmai vâslea lent către centenar: „Cum vă simţiţi mai în apropierea morţii, care vă poate lua în orice clipă?“ Lipsit de imaginaţie, ternul academician replicase că-şi scrie de zor memoriile, amânând, astfel, vizita cârnei. Şi pe deasupra pregătit să lase posterităţii o nemuritoare operă, mărturie totodată a purităţii sufleteşti a numitului.

— Tu cum ai fi răspuns în locul faimosului lingvist?

— Cu 10 ani mai tânăr – dacă-mi este îngăduit să folosesc acest termen, impropriu cazului – decât fostul ambasador al Republicii la Moscova şi actual împărţitor al numelui Institutului de Lingvistică cu Al. Rosetti –, repet, de câte ori vine vorba, o zicere orientală, poate arabă, a cărei obârşie geografică îmi scapă: „Nimeni nu este atât de tânăr ca să nu poată muri mâine şi atât de bătrân ca să nu mai poată trăi încă un an“. Confidenţă: de fiecare dată când emit aforismul nu culeg succesul aşteptat.

— Înţelepciunea orientală nu e pe placul tuturor tocmai pentru că are o mare doză de fatalism, am încercat să-mi explic.

— Tata povestea, cu multă plăcere, episodul dintr-un film cu Greta Garbo, unde actriţa sa preferată spunea o povestioară din aceeaşi zonă orientală. La şahul Persiei vine grădinarul său, care, îngrozit, îi spune că, dimineaţa, trecând prin grădina cu trandafiri, zărise printre straturi Moartea. Plângând în hohote, îi cere şahului un cal, să fugă numaidecât la Ispahan. Dorinţă pe care şahul, ge-neros, i-o satisface. Ieşind el însuşi în grădină, tot între trandafiri, zăreşte, într-adevăr, Moartea. „Ce-ai avut cu grădinarul meu de l-ai speriat într-atât, Moarte? întreabă şahul.“ „Nimica, Doamne, răspunde aceea. Am fost chiar mirată să-l văd aicea, fiindcă eu trebuie să-l iau mâine de la Ispahan.“

— Cunoşteam povestea pe care şi Borges a despletit-o în variante proprii când a scris nuvelele reunite sub titlul *Moartea şi busola.*

— Ştiai că Mateiu Caragiale a întocmit sub titlul *Efemeride* o listă a deceselor marilor personalităţi din vechiul regim, pe o perioadă cuprinsă între 1895–1916? Printre notorietăţile enumerate erau miniştri, femei din înalta societate, artişti, de la sinucigaşul Odobescu la Ştefan Luchian. Era ca şi cum şi-ar fi dorit să-şi aducă acasă Cimitirul Bellu.

— Să fi fost o înclinaţie morbidă sau interesul lui provenea din fascinaţia exercitată de „lumea bună“ asupra complexatului fiu nelegitim al lui Caragiale? m-am întrebat. Dar spune-mi, fiindcă tot am deschis subiectul, te ajută credinţa în Dumnezeu pe pragul sfârşitului?

— Dacă sunt credincios? Da, sunt, sau aşa cred. Atât câtă este, credinţa mea nu suferă de intermitenţe. În măsura în care nu ducem o existenţă

întâmplătoare, într-un univers ce-şi este indiferent, consider că traducerea jurnalului lui Eugène Ionesco, *La quête intermitente*, a avut pentru mine un tâlc. L-a scris într-o vară, găzduit într-un castel destinat actorilor şi literaţilor, un fel de azil de lux. Suferind de o boală a intestinelor, Ionesco era bântuit de spectrul morţii, iar cartea e un lamento al autorului care îşi presimte sfârşitul. Cel care în *Căutarea intermitentă* imaginase feluritele chipuri de morţi scria la sfârşit: „Ca de obicei mă gândesc că poate voi muri în astă-seară sau, să nădăjduim, mâine ori poimâine. Sau chiar cine ştie cât timp mai târziu“.

— A fost postat de curând pe Internet testamentul lui Eugen Ionescu. E foarte impresionant.

— Testamentul lui, mai precis ultimul text scris, apărut a doua zi după moartea sa, în 1994, în *Le Figaro littéraire*, este mai degrabă o încheiere de *Jurnal* a cuiva care întâmpină greutăţi în a se concentra, din pricina durerilor violente. În *articulo mortis*, Ionescu îi aminteşte pe cei care l-au ajutat în existenţă, înlesnindu-i urcuşul, aduce vorba chiar de Providenţă, în rânduri în similitudine cu cele din *Căutarea intermitentă*, pe care am tălmăcit-o în româneşte. Ajutor primit de la oameni şi de la Dumnezeu: „Şi astfel, din mână în mână am ajuns să obţin un soi de enormă celebritate şi să ajung, împreună cu soţia mea, la vârsta de 80 de ani, chiar 80 şi jumătate, cu frica morţii, cu nelinişte, fără a-mi da seama că Dumnezeu îmi dăruise atâtea binefaceri“. Dumnezeu care n-a abolit moartea. Concluzia: „N-am reuşit să cred destul“. Totuşi, în cuvintele finale ale Testamentului, autorul spune: „În ciuda a orice, cred în Dumnezeu, pentru că eu cred în rău. Dacă răul există, atunci există şi Dumnezeu, pentru că eu cred în rău“. Iar eu îmi permit să adaug corecţia: rău fără bine nu se concepe.

— Ţi-a fost greu să-i traduci jurnalul?

— Pe când lucram la el, m-am izbit de o imposibilitate, cum se întâmplă oricărui tălmăcitor. Mărturisindu-se, autorul zicea: *Je crois que je crois*, ceea ce, pe româneşte sună „cred că cred“, stilistic inacceptabil. Până la urmă am optat pentru: „Cred a crede“ – cu conştiinţa, totuşi, că nu e acelaşi lucru. Altfel, traducerea nu a fost dificilă pentru că Eugen Ionescu păstrase sintaxa românească în construirea frazelor franţuzeşti.

— Ce crezi despre viaţa de dincolo? Urmează repartiţia sufletelor în cele trei stadii imaginate de Dante: Infern, Purgatoriu şi Paradis?

— Personal, am îndoieli în privinţa modului în care au conceput infernul înaintaşii. După mine, infernul ar putea fi o călătorie cu troleibuzul, pe timp de caniculă, la înghesuială, în picioare, călătorie stopată de un şir infinit de vehicule staţionate în faţă. Timpul s-ar scurge ca pe pământ, ca în viaţă, calendaristic, dar pe vecii.

— Deci nu-ţi acorzi nici o şansă!

— Pentru feloniile de care voi fi dat dovadă, pentru forfanteriile, pedanteriile, indiferenţa faţă de semeni, pentru cruzimile sentimentale, pentru prea multele articole binevoitoare, trageri la fit şi dare după cireş, aş putea fi condamnat ca, într-o altă existenţă, să devin analist politic la

televiziune, chestionat de blonde neştiutoare sau de vreun gâde tânăr, între alţi trei-patru muşterii, aduşi să-şi spele păcatele. Şi să trăncănim în eternitate despre ce-a vrut să spună preşedintele ieri la cinci după-amiază, ce-a răspuns premierul etc. Să duc la gură un pahar de apă plată din care lichidul a secat cu o generaţie în urmă. Să aud tropăitul cailor cavalerilor Apocalipsei şi să casc discret.

— E o versiune pe cât de actualizată, pe atât de sinistră în banalitatea ei, am comentat. Dar oare nu ţi-ar fi mai comod în purgatoriu?

— Bineînţeles că mi-ar conveni, dacă aş fi pus să aleg. În iad, scandal, deranj, înghesuială, nervi, lume cu probleme care mai de care, ploi de foc, o schimbare catastrofală de climă, servicii execrabile. Dincoace: linişte, tristeţi senine, chilii silente, cu locatari discreţi adaptaţi meditaţiei, un singur anotimp, temperat, cu amurguri prelungite, servicii îngereşti[2].

Scrisul şi visul

— Nu putem încheia cartea fără a face o incursiune în podul casei din strada dr. Turnescu nr. 5, declară Barbu cu un aer şoltic.

— Într-adevăr, în poeticile lui Gaston Bachelard, podul e locul predilect al trecutului, unde se adună treptat amintirile vieţii.

— Acum vorbeşti chiar ca o profesoară, se amuză prietenul meu, dar să nu zăbovim în bibliografii savante, ci să intrăm pe calea gândului în spaţiul uitat al mansardei.

— Sunt gata!

— Podul casei[1], gândit ca uscătorie de rufe, fusese purgatoriul publicaţiilor aduse din Găeşti, din anii 1933–’35, îşi începu descrierea Barbu. Aici se odihneau stive de reviste cinematografice, reviste franţuzeşti, format de ziar, de culoare sepia, pline de reproduceri fotografice. Adolescentul precoce le răsfoia cu nesaţ. Cavaleri bruni cu elegantă mustăcioară şi impecabilă cărare gominată – John Gilbert – coabitau cu frumuseţi misterioase – Pola Negri, Gina Manès, Isa Miranda… Privirile stăruiau asupra Joséphinei Baker, înveşmântată numai într-un brâu rotitor de banane – fructa mea preferată. Pe vremea când părinţii mei erau tineri, duceau o viaţă mondenă, frecventau balurile, cazinourile (tata era un redutabil jucător de poker), primeau vizite, se duceau la teatru, adorau cinematograful. Greta Garbo era actriţa preferată a tatei, care o colecţiona în cărţi poştale şi în albume de lux. Nici Marlene Dietrich nu era dispreţuită… Preferatul mamei era Charles Boyer, cu o singură, dar irezistibilă fotografie, neînrămată, în centrul unei vitrine de epocă. Din orice loc l-ai fi privit, şi chiar de pe covor, te ţintea drept în ochi. În podul casei, bântuit verile de arşiţă, răsfoiam revistele cu actori şi albumele vechi, făcându-mi, pentru restul vieţii, o părere favorabilă despre femei, fapt care mi-a adus îndelungate necazuri de câte ori mă îndrăgosteam.

— Ce se mai întâmplă acum cu podul casei voastre?

— Vino să-ţi arăt, de această dată, pe viu încăperea! mă invită Barbu, luându-mi-o înainte pe trepte.

Ajuns la capătul scării, deschise o uşă înaltă şi strâmtă, albă, şi mă pofti înăuntru. Am avut brusc senzaţia că intru în cabina unui vapor. Pe gemuleţele rotunde se zăreau apele cerului, înspumate de nori.

— Aici e locul meu de scris, mă lămuri Barbu, prezentându-mi pe îndelete biroul, mai mult lung decât înalt, acoperit cu o piele de căprioară cam jerpelită, ulcica de lut cu creioanele răsfirate ca nişte tulpini de flori scuturate.

Apoi trase cu grijă sertarele biroului, ca să-mi arate, cu bucuria unui copil, colecţiile delicate de ustensile, impecabil orânduite înăuntru.

— Îmi plac creioanele galbene[2], cumva din jindul cu care priveam creionul Koh-I-Noor, foarte ascuţit, de un galben mirabil, din buzunarul de la piept al bunicului Gheorghe, ce şi-l ascuţea tacticos cu un enorm briceag de vânătoare, având mânerul îmbrăcat în os de corn de cerb.

— Şi eu am o pasiune pentru această marcă, m-am bucurat. Am acasă două cutii cu seturi complete de creioane colorate. Nu le întrebuinţez niciodată, dar, din când în când, mă uit la ele, imaginându-mi ce minunăţii aş putea desena cu ele. Am şi două caiete albe, pe care le răsfoiesc, bucurându-mă că nu sunt scrise.
— Mai am şi un număr impresionant de pixuri, stilouri cu cartuş, radiere, coup-papier-uri, trei sticluţe cu cerneală, fiecare de altă culoare, un opaiţ în formă de peşte, plin cu agrafe, un aparat de capsat, tubul cu lipici, o lupă cu picior cumpărată de la Paris şi un teanc de foi de concept liniate de mine şi chiar chenăruite roş-albastru, precum şi alte instrumente de prins, tăiat, capsat, şters, lipit, umplu oarecum manifest larga suprafaţă a biroului, ale cărui sertare adăpostesc rezerva de plicuri şi tot necesarul de papetărie, printre care un număr însemnat de alte sticle de cerneală, unele din ele nedeschise, de pe vremea când sticla costa 3 lei. O sticluţă de cerneală verde, achiziţionată în Berlinul de Est cu 20 de pfenigi, nu putuse fi calculată în lei. E atelierul pedant al unui meşteşugar al scrisului căruia nimic nu-i lipseşte – sub o măsuţă de bar odihnesc două excelente maşini de scris: dacă una se blochează, cealaltă intră în tură. Altcând, călăreţii popoarelor de stepă aveau alături calul de rezervă. Pe cel căzut îl consumau. Dacă nu m-aş fi implicat în literatură, aş fi fost un emerit merceolog, se scuză Barbu, glumind.
— Observ că ai şi o colecţie de pălării, am remarcat, dând cu ochii de cuierul-pom de lângă birou.
— Da, zac pe el, copleşite de colb, pălării de la toate vârstele, de toate mărimile, formele şi culorile, cu boruri mari şi mici[3]. A le purta prin urbea în care toţi bărbaţii, dacă nu umblă cu capul descoperit, exhibă cipilici cu cozoroc şi elastic la spate ar însemna să par încă mai vechi decât sunt. Când, totuşi, îndrăznesc şi, scuturând-o, pun pe cap una din pălării, mă pregătesc de ieşire în oraş, gândul mă duce la străbunicul meu Ştefan Cioc, din satul Bălţaţii de Jos – astăzi Dumbrava –, primul ţăran din sat care a purtat pălărie.
— Aşadar, de sub fiecare pălărie de aici scoate capul o poveste!
— Tata, se înflăcără Barbu, mi-a relatat un fapt istoric: profesorul Nicolae Iorga răspundea la salut apucând pălăria de la spate, cu gândul de a-i prelungi viaţa. Salutat din dreapta şi din stânga la orice trecere pe stradă, răspundea în acest original chip. Pe atunci, în magazinul de pălării londoneze, li se ofereau muşteriilor pretenţioşi pălării fabricate la Timişoara. Punând capăt acestei frumoase reuşite în comerţul nostru exterior, regimul comunist de la noi importa pălării de cele mai nobile mărci Mosant, Habig, Borsalino. Scoteam la aer, în acei trişti ani, o pălărioară Borsalino cu boruri minimale, când m-am încrucişat, în dreptul Cişmigiului, cu miraculosul domn I.D. Suchianu, purtând tradiţionala „găină“ cu boruri enorme. Acesta mă admonestă: „Tinere, ce e cu restul acesta de pălărie pe capul dumitale?“[4]
— Ai un anume ritual de pregătire, înainte să te aşezi la birou ca să scrii?

— După scurta rugăciune a zilei, totdeauna aceeaşi, întorc un străvechi ceas deşteptător, „Slava“, apoi ud trandafirul japonez, de o venerabilă vârstă aşijderi, crescut copac dintr-o crenguţă luată de mama într-o vizită la Palatul Mogoşoaia, în vremuri imemoriale. În ora fastă a dimineţii, luminoasă, ocrotitoare, de dulce tăcere plină de făgăduinţi, îmi savurez cafeaua şi ţigara.[5]
— Şi încetul cu încetul, camera se transformă într-o nacelă, care, desprinsă de restul casei, începe să plutească pe valurile văzduhului, am început să visez.
— Pentru că realitatea are limitele ei, mă secondă Barbu, ne sare în ajutor ficţiunea, dar nu pentru multă vreme, căci, devenind prea aspră sau monotonă, imaginaţia are nevoie de imprevizibila, deconcertanta calitate a vieţii, care-l scoate pe scriitor din îngustimea fanteziei sale. Cu rezervoarele ei infinite, realitatea îndulceşte ariditatea ficţiunii, ne salvează de urâtul ei, pe ea o caută lectorul, privitorul, în opera de artă[6].
— Nu crezi, pe de altă parte, că visarea ne face să trecem mai uşor peste vicisitudinile prezentului?
— Desigur, se lumină Barbu. Ficţiunea joacă un rol capital în plămădirea vieţii de zi cu zi. Ideea că visătorul trăieşte mai cu seamă în trecut este, evident, calpă. El trăieşte în prezentul intangibil al ficţiunii. Literatorul, cel puţin, consumă ficţiuni întocmai cum culegătorul de pe ţărm consumă scoici şi fructe de mare. În existenţa mea, ficţiunea a jucat un rol esenţial, pe cât de adânc ascuns a putut părea chiar celor mai apropiaţi.[7]
— În cazul tău, meciul dintre realitate şi ficţiune s-a jucat pe atâtea terenuri, încât nici nu ştiu cu ce întrebare să încep.
— Nu vrei să ştii mai întâi ceva despre poet – despre muzele lui? îmi sări în ajutor Barbu, dornic să dea conversaţiei o turnură mai concretă.
— Desigur, am zâmbit uşurată.
— Putea un băiat simţitor la ceea ce ambientul îi aducea în percepţie, lacom de culoare, de izurile naturii, de deliciile gustului, deschis în chipul cel mai natural frumosului, în toate înfăţişările sale şi locuind într-o casă în care gradul cel mai înalt de preţuire îl avea poetul, să nu râvnească? Într-o bibliotecă ce-i oferea toată poezia globului şi cu un părinte ce trăia în mijlocul orchestrei lirice a unei ţări. Câtă vreme şi de ce să reziste ispitei? După ce intrase în compania unor poeţi ce cunoscuseră îmbrăţişarea Muzei, precum Constant Tonegaru, Alexandru Lungu, Ion Caraion, Ahoe, Mihai Crama – şi chiar îşi oficializase legătura, prin răsunătoare premii? se revărsă impetuos Barbu.
— Vorbeşte-mi despre prima ta culegere de versuri.
— *La Steaua Păstorului* începea cu o invocaţie a boltei înstelate, se roteau hipnotic numele unor astre: Fomalhaut, Aldebaran, Altair, Arcturus şi chiar a micuţei stele Opiuchus, prezentă în horoscopul celor morţi din muşcătură de şarpe. De existenţa găurilor negre nu ştiam încă nimic. Luneta imaginară prindea planete clipind bucuroase de a-mi fi contemporane, în trecătoarea lor existenţă.

— Într-un interviu din 2007, i-ai mărturisit lui Gheorghe Grigurcu că secretul talentului tău este „forţa imaginaţiei“, pe care într-o altă convorbire cu el, în 2012, ai asociat-o stilului. Îi spuneai că „jocurile imaginaţiei nasc câtuşi de puţin întâmplător în intenţiile naturii stilul, cel de care mai întâi se pomeneşte, când vine vorba de scrierile mele. Stilul, cu deliciile sale. Generez metafore, comparaţii neaşteptate, în simple discuţii pasagere şi dintr-un zăcământ de profunzime, despre care, din modestie, nu aduc vorba. Ci ea se împlineşte. Şi când vorbesc de unul singur, lucrurile stau la fel“[8].
— Aşa este. Îi mai spuneam că am şi darul observaţiei. La 5 ani priveam cu încântare nervurile negre de pe aripile fluturilor galbeni. Ca adolescent captivat de lectură, mai mult aplecat spre contemplaţie decât spre acţiune, receptiv la sunet şi culoare, dar neînzestrat pentru muzică şi pictură, aveam la îndemână calea literaturii. Pentru mine, construcţia unei poezii echivalează cu cioplirea unei statui în marmură. Compoziţia unui grup statuar mă trimite la proză[9].
— Ce legătură vezi între poezie, istorie şi critică literară, proză fantastică, jurnalism politic, memorialistică, domenii atât de diverse, în care scrisul tău străluceşte cu aceeaşi vigoare?
— Ca poet, oscilând între clasicism şi modernitate, nu puneam mare preţ pe proză, având înfumurarea celui ce scrie versuri sub dictarea muzei. Totuşi, un grăunte de invidie se ascundea în acest dispreţ, până când cel căruia i s-a dus faima că poate face mai mult se apucă să demonstreze că e în stare să facă şi mai puţin[10]. Am fost ispitit să-mi demonstrez că pot face şi critică literară; în calitate de istoric şi critic, m-am lăsat inspirat de textele citite, care m-au împins să scriu nuvele, iar evenimentele politice ale acestor vremuri nu m-au lăsat indiferent. Cât despre amintiri, fiind doldora de ele, vezi bine de ce se întind pe tot mai multe pagini. Numai în dramaturgie nu m-am lansat, poate şi pentru că acolo textul e numai o parte din spectacol.
— E uşor să fii critic literar?
— Nu uita că am moştenit o tradiţie, încredinţată mie cu pietate de către tatăl meu. De mic copil am trăit printre cărţi, de timpuriu m-am ciocnit în casă de mari poeţi, critici, prozatori, istorici, politicieni, editori. Am început să scriu articole de critică literară la gazetă, în felul în care unii se apucă de strâns timbre poştale, dezlipind în apă călduţă, de pe un plic, mărci de o deosebită frumuseţe. Mai pe urmă cumpără pachete de câte o mie de bucăţi, în majoritate în valoare de un cent – neştampilate. După care achiziţionează un clasor.
— Vrei să dai impresia facilităţii, dar eu ştiu ce temeinică pregătire de cercetător ai, dacă n-ar fi fost decât experienţa profesională de 23 de ani la Institutul Călinescu.
— Mi-au plăcut întotdeauna cărţile, mi-a fost drag să le veghez, fie traducându-le, fie comentându-le, fie îngrijindu-le. Am adunat în ediţii critice operele unor autori uitaţi, precum Luca Ion Caragiale, sau nedreptăţiţi, ca Radu Gyr şi Constant Tonegaru, ori nerecuperaţi în

întregime, ca Tudor Arghezi (corespondenţa) şi Mateiu Caragiale (receptarea operei).
— Cine a fost Luca Ion Caragiale?
— Luchi Ion, fiul lui Ion Luca Caragiale, copil genial, vorbind la perfecţie mai multe limbi străine, devenise un autentic poet modernist, apreciat de inovatorul de atunci, Adrian Maniu, criticat de tradiţionalistul Duiliu Zamfirescu. Din nefericire, viaţa lui Luchi a fost curmată de gripa spaniolă la 21 de ani. A fost practic necunoscut publicului de mai târziu, deoarece manuscrisele poemelor sale au rămas în familie vreme de o jumătate de veac. Apoi, dacă tata s-a ocupat de îngrijirea operei clasicului dramaturg, fiind mai rezervat în privinţa băiatului nelegitim, eu m-am aplecat cu pasiune asupra lui Mateiu I. Caragiale, izbutind să alcătuiesc ediţia definitivă a scrierilor sale, însumând 1200 de pagini. Nu pot să nu mărturisesc că studiul m-a făcut să meditez îndelung asupra celor două personalităţi, să le compar şi să emit păreri asupra eredităţii. A fost, dacă vrei, şi o explorare în subteran a propriei mele condiţii de fiu al tatălui meu.
— Pe Radu Gyr l-ai cunoscut personal?
— Îl vedeam adesea în copilărie, în verile anilor 1937–1940, petrecute la Buşteni, unde tata se bucura împreună cu familia de ospitalitatea vilei pe care regele Carol al II-lea o pusese la dispoziţia Societăţii Scriitorilor Români. La acea pensiune veneau printre alţii Dan Petraşincu, Octav Şuluţiu, Vladimir Streinu, Camil Baltazar. Radu Gyr avea o fire afabilă, deschisă, dar, fiind un înfocat tradiţionalist, nu prea se potrivea în gusturi cu tata, mai receptiv la modernism. Pe mine însă m-a impresionat lirica lui de război şi am vibrat la dramatismul poemelor compuse în închisorile comuniste. Sunt mândru că eu i-am publicat prima poezie în *Dreptatea*, prin 1991, iar după aceea i-am strâns lirica în volum.
— Hai să trecem, mai departe, la comentariile tale politice şi la pamflete, pe care ţi le-am citit în reviste şi cărţi. În ele am observat că dai drumul temperamentului tău acid, pe care odată te-ai lăudat că ai izbutit să-l stăpâneşti. Cine te ştie ca poet liric şi critic binevoitor poate avea un şoc citind paginile de umor negru şi sarcasm violent pe care le-ai scris. Iată o mostră de previziune sumbră: „Dacă nu este cu desăvârşire tâmpit, omul zilelor noastre ştie acum că va putea avea, beneficiind de globalizare, două locuinţe, două automobile, două secretare, două televizoare, două celulare, grămezi de carduri, avion, iaht, navetă spaţială, parcelă pe lună, nişă criogenică rezervată. Pe toate astea le va avea şi multe altele, deocamdată doar în testare, dar nu va avea aer, să respire. Nici apă, ca să bea. Şi nici o roadă a pământului nemodificată genetic. Va fi vremea în care mirii vor intra în camera nupţială cu masca de gaze pe cap. Astfel echipaţi, nimeni nu-i va împiedica să îmbătrânească într-o societate ce va trebui să-şi cumpere tinerii: de pe acele meleaguri unde femeile mai au încă primitivul obicei de a naşte. Urmaşului nostru i se vor implanta dinţi de cum va aborda mersul în două picioare, în urechi va găzdui amplificatoare, spre a nu-i scăpa larma produsă de căderea unui ac pe covor, pe inimă va avea

împuternicitori de bătaie, în creieri, senzori receptori. Va vorbi trei limbi, va putea ţine singur un pahar în mână şi va putea chiar să şi meargă. Va petrece o jumătate de viaţă în somn şi cealaltă jumătate în faţa computerului. Va fi numeros aidoma pinguinilor pe plajă – ca şi aceştia eliberat de orice fantasmă a pudorii. Va produce îngrăşăminte, pentru care va fi apreciat“[11].
— Omul e făcut din contraste, râse Barbu. Cu cât pare mai blând şi mai gingaş în simţăminte, cu atât poate fi lăuntric mai viforos, şi invers.
— Lasă-mă să mai dau un exemplu „înfiorător“ dintr-un articol al tău despre doctorii: „Sunt medicamente tot mai sofisticate, mai tari ar zice vulgul, chimicale de complexă sinteză, prin urmare şi cu efecte secundare – greaţă, vomă, hemoragii pe diverse căi de ieşire, pierderea echilibrului, halucinaţii, surzire, orbire, demenţă. Însă fără ele şchioapeţi mai departe, rabzi dureri mistuitoare, incredibile junghiuri ce-ţi distrug răbdarea şi te fulgeră, transformându-te în martir fără voie şi crez. Aşa că desfaci capacul şi scoţi rotunda pastilă de Maxidolor, pe cea lunguiaţă de Torturantril, cea minusculă de Otravex, bei cu bolbor ceaiul de gheara diavolului. Văduva unui scump amic îţi aduce săculeţul cu medicamente rămase de la defunct – poate vei avea nevoie de ele –: Sapatal, Lopatin, Cimitirol (le lua în ultima vreme), Skeletan şi un flacon gol – ce neglijenţă! – de Sarcophagit. În fine, ultima sticluţă, din mâna încleştată a muribundului, de indispensabil Mortatrox. Cum am văzut-o pe văduvă umflată sub ochi şi cu buzele vinete, i-am trecut, la rândul meu, cutioara cu ceai de Râia caprei. Mustaţa salamâzdrei, avea şi ea. Dacă va bea cu încetul cinci, până la şase căni cu infuzii din aceste plante cu miros de veştejituri, suplimentând cu un cocteil de vitamine, pe claviatura tuturor literelor alfabetului şi măcar cele mai recomandate concentrate de metale – fier, zinc, seleniu, crom, titan, plutoniu –, în concurs cu alte vindecătoare substanţe, argilă, var, ipsos şi nu va uita, la culcare, capsula de Exitusal, înlocuitorul recomandat al mult discutatului Ucigantrix, va trece cu bine suspiciabilele săptămâni ale unei primăveri capricioase“[12].
— Şi crezi că ficţiunea din acest pamflet nu are directă legătură cu viaţa de zi cu zi? mă iscodi Barbu agitat.
— Sigur că are, i-am întărit spusa. Ficţiunea nu face altceva decât să demaşte realitatea, aşa cum se întâmplă şi în fermecătoarele, totuşi atât de sumbrele tale nuvele, reunite sub titlurile *Palatul de toamnă* şi *Grădini în podul palmei*.
— Ah, exclamă liric Barbu, acele proze au fost escapadele mele dintr-o lume în care nu-mi erau îngăduite călătoriile în străinătate! Ca unul căzut în robia de mai mult de patru decenii a comunismului, am simţit nevoia unei compensaţii şi, scriind, am trăit o revanşă existenţială. De altfel, chiar din adolescenţă visam să vizitez, printr-o imaginară întoarcere în timp, cetăţile străvechi.
— În ce locuri ai fi dorit să ajungi?

— Bunăoară, civilizaţia cretană, cu un mileniu anterioară celei elene, mă fascinase încă din prima clasă de liceu, când la istorie studiam civilizaţiile Antichităţii. Dintr-un timpuriu romantism, bănuiesc, atunci am şi făcut o legătură între palatul regal din Cnossos şi o amintire neştearsă din mica mea copilărie. Foarte limpede mi-a rămas în minte curtea liceului, în mijlocul căreia se înălţau, abrupţi şi roşii, pereţii noului locaş de învăţământ, în lucru. Dar fără ţipenie de lucrător. Coboram tainic, vădit atras, în subsolul clădirii, ca să privesc, de jos în sus, imensele ziduri ducând la cer – pare că între ele nu existau plafoane. Aveam senzaţia absolută că mă aflam la Cnossos, în palat, loc de care n-avem în nici un chip cum şti[13]. Apoi, în anii adolescenţei, am avut sub ochi o panoramă a Egiptului, a Babilonului, înainte de a mi se pune în mână cărţi despre *Viaţa zilnică în Egiptul antic* şi despre multe alte îndepărtate locuri, unde oameni foarte învăţaţi descoperiseră vestigii ale traiului cotidian, cu un noian de vreme în urmă. Aşa că, mai târziu, m-am instalat, cu voluptate, pe scăunelul scribului, pe pietroiul cultivatorului de harbuji, în Babilonul ultimei decadenţe, am păşit în labirintul minotaurului. M-am întâlnit cu zeul în deşert. Vorbesc despre nuvela „Theos Epiphanos“, pe care i-am dedicat-o tatălui tău.
— Ai trăit în mai multe locuri, mai multe vieţi…
— Pe măsură ce numărul nuvelelor creştea, îmi destăinui el, ieşea la iveală un punct de vedere, conform căruia oamenii tuturor vremurilor, trăindu-şi viaţa cu ardoare, au avut, implicit, sentimentul că vieţuiesc într-un prezent de vârf al civilizaţiei, de cea mai modernă factură. M-am delectat cu această disponibilitate a amatorului într-ale ştiinţei istoriei, amator, doldora de informaţii neconvergente, cutezând a avansa cele mai aberante teorii. Istoricul cu patalama ştie numai ce trebuie să ştie, diletantul nu ţine cont de limite. Apoi trebuie să ştii că pentru mine a fost şi o experienţă artistică interesantă. Când am început să scriu nuvela „Sobek“, cu vădite intenţii subversive, valul de inspiraţie a început să înece câmpul, până acolo unde salvarea a venit de la un mod de lucru, un mod muzical de organizare a frazei, care să mă ţină în chingi. În acest chip s-a cadenţat aşternerea poveştii, pe câteva motive. Experienţa mi-a folosit şi la „Theos Epiphanos“. La celelalte proze, peniţa a fost lăsată să joace liber.
— Aş vrea să-mi citeşti cu voce tare un fragment ca eşantion de proză ritmată.
Barbu luă cartea de pe noptieră şi o deschise la întâmplare.
— Iată un pasaj din povestirea „În labirint“: „De la o lună la alta, biblioteca se transformă în sală mortuară, sala de consiliu în piscină, camerele de toaletă în scenă de teatru, dormitorul în observator astronomic, arsenalele în sere de tomate, bucătăriile în odăi de aşteptare. De câte ori ai intra, găseşti alt palat şi n-ai fi cretan dacă, nimerind în sala tronului, cu un mesaj urgent, te-ar uimi coliviile de păsări rare din sera nou înfiinţată, cu cactuşi înalţi cât arborii seculari“[14].

— Asta dovedeşte că poetul din tine continuă să dicteze celui care se crede nuvelist. Dar să ştii că şi eu păţesc la fel. Cuvintele se înlănţuie pe o muzică interioară, pe un ritm de care nu mă pot desprinde, chiar când scriu proză.
— Ultima bucată din volum, „Omul fără înger“, mi-a fost cea mai dragă, fiindcă reprezenta prelungirea unui vis, declară Barbu pe un ton confidenţial. Se făcea că mă aflam în faţa unei uşi pe care trebuia s-o deschid. Cele 77 de episoade a câte un paragraf ale romanului în miniatură constituie tot atâtea motive narative.
— E proza cea mai incitantă, am recunoscut cu entuziasm. Îmi aduce aminte de un text al lui Dino Buzzati, „Crescendo“, care începe cu sunetul soneriei, iar un personaj cu nume feminin se duce să deschidă uşa. Fraza lapidară e reluată în variante pe aceeaşi temă care te plimbă prin formule romaneşti clasice, romantice, naturaliste, suprarealiste, existenţialiste etc. Experimentul nu se întinde decât pe o pagină şi jumătate. La tine, constat că fraza iniţială nu declanşează începutul acţiunii, ci punctul ei culminant şi deznodământul, în registrul parodiei. Aş vrea să ilustrez cu câteva exemple alternativele narative ale personajului aflat în faţa uşii, cu degetul pe butonul soneriei.
— Sunt curios să văd ce alegi!
— Citez pe sărite: „Spre a face de gardă la catafalcul maestrului, dispărut fără urmă, pe când se întorcea de la aeroport, pe bicicletă“; „Ca să obţină de la majordom lista conjuraţilor, în ordine alfabetică, dacă nu se poate altfel şi sub ameninţarea sinuciderii“; „Din motive sentimentale: ca să revadă un interior scump în anii copilăriei, iar de atunci rămas neschimbat prin grija primăriei“; „Pentru a pune o bombă în gustul zilei, a da foc în stil tradiţional sau a curăţa de praf balustrada de marmură a dublei scări interioare“; „Intrigat de apariţia printre coloanele false a unei umbre târâtoare pe lespezi, nevăzută de autor, şi care poate strica totul“[15].
— De fapt tot textul acesta e un exerciţiu la bara ficţiunii şi sunt aici rândurile cele mai tragice pe care le-am scris[16], comentă pe neaşteptate Barbu.
Am amuţit derutată. Peste câteva clipe de tăcere, prietenul meu se ridică din fotoliu, cu obrazul umbrit, şi înainte să plec, spuse cu glas de taină:
— Uneori mă imaginez faraon, alergând cu bicicleta către piramida ce-mi e sortită, locul din care să-mi iau zborul către zeii judecători. Dar în care şi locuiesc, ideal loc de confort al spiritului, de vreme ce piramida ar fi construită din blocuri de cărţi. Săltând peste capcanele din calea profanatorilor, aş trece meditând, de una şi de alta, scoţând, la intervale, câte o carte din perete, spre a o răsfoi. Pe bibliotecile-coridoare, mirosind îmbătător a cerneală tipografică, aş rătăci într-o confortabilă singurătate, lăsând gol sicriul de alabastru şi dând la o parte masca de aur de pe chip.

septembrie 2012

ADDENDA

Sursele capitolelor

Intrarea în carte

1. Convorbiri cu Gheorghe Grigurcu în *România literară*, nr. 32, 10 august 2012.

Portrete de familie

11. Din „Nous irons à Paris“, *Litere*, Anul XI, nr. 5-6 (122–123), mai-iunie, 2010, p. 10.
12. *Ibid.*, p. 9
13. Din „Exerciţii de memorialistică. Paris–Găeşti şi retur“, *Litere,* Anul XI, nr. 7 (124), iulie 2010.
14. Informaţie culeasă din interviul cu Lucia Negoiţă, *Acolada*, nr. 1, 2011.
15. Din „A fi sau a nu fi memorialist“ (preambul – 2), *Litere*, Anul XI, nr. 3 (120), martie 2010, p. 9.
16. Dinu Pillat, „Ion Pillat“, *Mozaic istorico-literar*, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1969, pp. 202–204.
17. Din „A fi sau a nu fi memorialist (preambul – 2)“, *loc.cit.*, p. 9.
18. Din interviul cu George Arion, *România literară*, nr. 9, 2003.
19. Din interviul „Cu Barbu Cioculescu despre Găeşti...“ realizat de Mihai Barbu, *Ziarul Văii Jiului*, 29 oct. 2011.
10. Fragment din convorbirea cu Lidia Cristea *Litere* (aug.-sept., 2002), citat în „Comentarii“, *România literară,* 2002, nr. 39.
11. „Old Merry School“, *România literară*, nr. 36, 2007, în vol. *Zădărnicii*, Editura Bibliotheca, Târgovişte, 2007, p. 21.
12. Din „Casa Murineanu“, *Litere*, Anul XI, nr. 8 (125), august 2010, p. 11.
13. Vezi interviul cu Gheorghe Grigurcu în *România literară*, 2012.
14. Din „Exerciţii de memorialistică. Paris–Găeşti şi retur“, *op. cit.*, p. 11.
15. Din „Casa Murineanu“, *op. cit.*, p. 11.
16. „Old Merry School“, *op. cit.*, p. 20.
17. *Ibid.,* p. 21.
18. *Idem*.

Bucureştii de altădată

11. Din interviul cu Lucia Negoiţă, *op. cit*.
12. Din interviul şi cu Cătălin Pruteanu „Ia-ţi Bucureştii – Cotroceniul liniştit“, *9AMNews*, 30 aug. 2006.
13.Din „Vremuri“, *Litere*, Anul XIII, nr. 1 (142), ianuarie, 2012, p. 9.
14. Din „Un om, un destin, un card, *România literară*, nr. 16, 2008.
15. Din „Înaltele Toamne“, *România literară*, nr. 44, 2007.
16. Din „Înaltele Toamne“, *op. cit.*
17. Din „Înaltele Toamne“, *op. cit.*
18. Din „Marile vacanţe“, *Litere*, nr. 4 (133), aprilie 2011, p. 9.
19. Vezi şi „În şi la Cuibul cu barză“, *Litere*, Anul XII, nr. 7-8 (136–137), iulie-august, 2011, p. 8.
10. Din „Marile vacanţe“, *op. cit.*, p. 9.
11. Din „Marile vacanţe“, *op. cit.*

12. Din „Un om, un destin, un card“, *op. cit.*
13. *Idem*.
14. Din „Dar unde? Şi cum?“, *Litere*, Anul XIII, nr. 4 (145), aprilie, 2012, pp. 5–6.
15. Din „Un om, un destin, un card“, *op. cit.*
16. Din „A fi sau a nu fi memorialist (preambul – 2)“, *op. cit.*, p. 9.

Unchiul Radu

11. Din „Un caracter care a sfidat destinul“, *România literară*, nr. 2, 2001.
12. N. Steinhardt, *Jurnalul fericirii. Manuscrisul de la Rohia*, ed. îngrijită de G. Ardeleanu, Mănăstirea Rohia, Editura Polirom, Iaşi, 2012, p. 191.

Interiorul patern

11. Din interviul TV cu Eugenia Vodă, emisiunea „Profesioniştii“, 13 oct. 2010.
12. Vezi „Şerban Cioculescu. Omul şi cărturarul“, pp. 212–216; „Şerban Cioculescu şi lumea sa“, pp. 217–232; „Şerban Cioculescu – la primul centenar“, pp. 233–239, în vol. I, *Lecturi de vară, lecturi de iarnă*, Editura Vremea, 2003.
13. Din interviul cu Lucia Negoiţă, *op. cit*.
14. Din vol. *Poemii*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1974, p. 65.
15. Din „Şerban Cioculescu şi lumea sa“, în vol. I, *Lecturi de vară, lecturi de iarnă*, *op. cit.*, p. 231.

Schiţe din profil

11. Din interviul cu Gheorghe Grigurcu, 2007, *op. cit*.
12. *Idem.*
13. Din interviul cu Eugenia Vodă, *op. cit.*
14. *Idem.*
15. *Idem.*
16. Din „Şi fii de profesori“, *Litere*, Anul XII, nr. 10-12 (139–141), oct.-dec., 2011, p. 6.
17. Din volumul *Poemii*, *ed. cit.*, p. 10.
18. „Navigând, navigând“, VII, din volumul cu acelaşi titlu, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1998, p. 66.
19. „Tăiere de copaci“ din volumul *Navigând, navigând*, *ed. cit.*, p. 8.
10. Din „Diary“, în vol. II, *Lecturi de vară, lecturi de iarnă*, *ed. cit.*, pp. 310–311.

Deliciile lumilor imaginare

11. Din „Fii de eroi“, *Litere*, Anul XII, nr. 9 (138), septembrie, 2011, p. 4.
12. *Ibid.*, p. 5.
13. Din interviul cu Eugenia Vodă, *op. cit*.
14. Din „În munţi, printre nobile frunţi, *Litere*, Anul XII, nr. 5 (134) mai 2011, p. 11.
15. Din „Chinuri grele“, *Litere*, Anul XII, nr. 6 (135), iunie 2011, p. 9.
16. Din „A fi sau a nu fi memorialist (Şi încă ceva)“, *Litere*, Anul XI, nr. 4 (121), 2010, p. 9.
17. Din „Topolino ti amo“, *Luceafărul*, nr. 33, 2008.

Aura unor glasuri de demult

11. Din „Somnul fără deşteptare al amintirii“ vol. I, *Lecturi de vară, lecturi de iarnă*, *op. cit.*, pp. 134–138.
12. Dinu Pillat, „Un hierofant al poeziei: Vladimir Streinu“, 1*România literară*, anul IV, nr. 38, 16.IX.1971.
13. Din „Şi fii de profesori“, *op. cit.*, p. 8.
14. Din interviul cu Gheorghe Grigurcu, 2012, *op. cit.*
15. Din interviul cu George Arion, *op. cit.*
16. Din „Şerban Cioculescu şi lumea sa“, în vol. I., *Lecturi de vară, lecturi de iarnă*, *op. cit.*, p. 226.
17. Din interviul cu Eugenia Vodă, *op. cit.* şi din „Vremuri“, *op. cit.*, p. 8.
18. Din „Tudor Vianu, fotografii într-un album imaginar“, vol. II, *Lecturi de vară, lecturi de iarnă, ed. cit.*, pp. 226–227.
19. *Idem.*
10. Din „Autobiografie“, în *Grădini în podul palmei*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1998, p. 220.

Interludiu sentimental

11. Vezi „Un tăciune şi-un cărbune“, în vol. *Zădărnicii*, *ed. cit.*, pp. 189–190.
12. Din „Viaţa la ţară (I)“, *Litere,* Anul XIII, nr. 5 (146), mai 2012, pp. 5–6.
13. Din interviul cu Eugenia Vodă, *op. cit*.
14. Din interviul cu Lucia Negoiţă, *op. cit*.

Ipoteza intrării în diplomaţie

11. Din „O pălărie (2)“, *Litere*, Anul XIII, nr. 3 (144), martie 2012, p. 5.
12. Din interviul cu George Arion, *op. cit*.
13. Din „Şi fii de profesori“, *op. cit.*, p. 7.
14. Din „O pălărie (2)“, *op. cit.*, p. 5.
15. Din interviul cu Mihai Barbu, *ZVJ*, nr. 1015, 29 aug. 2011.
16. Din „Autobiografie“, *Grădini în podul palmei, op. cit.*, p. 223.

Siluete din „generaţia războiului“ şi cenacluri literare

11. Din „Unde putea fi găsită generaţia pierdută“, în vol. II, *Lecturi de vară, lecturi de iarnă*, *ed. cit.*, pp. 299–300 şi 306.
12. Din interviul cu Gheorghe Grigurcu, 2007, *op. cit.*
13. Din „Pavel Chihaia şi prietenii săi“, *Acolada,* nr. 11, 2011.
14. Din „Unde putea fi găsită generaţia pierdută“, *ed. cit.*, p. 304.
15. Din „Pavel Chihaia şi prietenii săi“, *ed. cit.*
16. Din „Posteritatea unui memorialist (Constantin Beldie)“, *România literară*, nr. 7, 2006.
17. Din „Barbu Slătineanu“, în vol. II, *Lecturi de vară, lecturi de iarnă*, *ed. cit.*, p. 209.

Vremuri de vitregie

11. Din „Soldate rus, soldate rus“, în vol. *Zădărnicii*, *ed. cit.*, p. 27.
12. Din interviul cu Eugenia Vodă, *op. cit.*
13. Din interviul cu Mihai Barbu, *op. cit.*
14. Din interviul cu Eugenia Vodă, *op. cit.*
15. *Idem.*

16. Din interviul cu George Arion, *op. cit.*
17. Din interviul cu Mihai Barbu, *op. cit.*
18. Din interviul cu George Arion, *op. cit.*
19. Din „Autobiografie“ în vol. *Grădini în podul palmei, op. cit.*, p. 222.
10. Din interviul cu Mihai Barbu, *op. cit.*
11. Din „Autobiografie“, *op. cit.*, p. 223.
12. Din interviul cu Gheorghe Grigurcu, 2012, *op. cit.*
13. Din „Autobiografie“, *op. cit.*, p. 224.
14. Din interviul cu Rhea Christina, memoria.ro, septembrie 2001.
15. Din „Diary“ în vol. II, Lecturi de vară, lecturi de iarnă, ed. cit., p. 318.
16. *Idem.*
17. Din „Pe faţă“, în vol. *Zădărnicii*, *op. cit.*, p. 5.
18. Din interviul cu G. Arion, *op. cit*.
19. Din interviul cu Gheorghe Grigurcu, 2007, *op. cit.*
20. *Idem.*
21. *Idem.*
22. Din interviul cu Eugenia Vodă, *op. cit.*

„Pe scara de incendiu“

11. Din „Autobiografie“, *ed. cit.*, p. 224.

La Institutul Călinescu

11. Din interviul cu Gheorghe Grigurcu, 2012, *op. cit*.
12. -Din „Tot obraznic ai rămas, nene Iancule…“, *România literară*, nr. 8, 2002.
13. Din „Autobiografie“, *ed. cit.*, p. 226.

Memorialistica – „o insectă prinsă în chihlimbar“

11. Din interviul cu Gheorghe Grigurcu, 2012, *op. cit.*
12. Din „A fi sau a nu fi memorialist (preambul – 2)“, *ed. cit.*, p. 10.

Prieteni şi umbre

11. Din „Mărturisire la 77 ani“, 11 august 2004, wwwjurnalul.ro.
12. Din „Cale spre centenar (Pavel Chihaia)“, *România literară*, nr. 16, 2012.
13. Din „Cale spre centenar (Pavel Chihaia)“, *ed. cit*.
14. Din „*In Memoriam*. Tudor Ţopa, scriitor şi personaj“, *România literară*, nr. 39, 2008.
15. Din „Recviem pentru Valentin“, vol. II, *Lecturi de vară, lecturi de iarnă*, *ed. cit.*, pp. 337 şi urm.

Despre moarte, infern şi purgatoriu

11. Din „Mărturisire la 77 ani“, *ed. cit*.
12. Din „Infernul cotidian“, în vol. *Zădărnicii*, *ed. cit.*, pp. 45–46.

Scrisul şi visul

11. Din „Şerban Cioculescu şi lumea sa“, în vol. I, *Lecturi de vară, lecturi de iarnă*, *ed. cit.*, p. 220.
12. Din „O zi din viaţa lui Barbu Şerbanovici“, în vol. II, *Lecturi de vară, lecturi de iarnă*, *ed. cit.*, p. 322.
13. Din „O pălărie“, *ed. cit.*, p. 23.

14. *Idem.*
15. Din „O zi din viaţa lui Barbu Şerbanovici“, *ed. cit.*, p. 323.
16. Din interviul cu Gheorghe Grigurcu, 2012, *ed. cit*.
17. *Idem.*
18. Din interviul cu Gheorghe Grigurcu, 2012, *ed. cit*.
19. *Idem.*
10. *Idem.*
11. Fragmente din „Bătrânul şi ploaia“, *România literară*, nr. 42, 2005.
12. Fragment din „Nervi de primăvară“, *România literară*, nr. 15, 2005.
13. Din „Exerciţii de memorialistică, Paris–Găeşti şi retur“, *ed. cit.*, p. 11.
14. Din „În labirint“, în vol. *Grădini în podul palmei*, *ed. cit.*, p. 55.
15. Din „Omul fără înger“, în vol. *Grădini în podul palmei*, *ed. cit.*, pp. 212–213 şi 217.
16. Din interviul cu Gheorghe Grigurcu, 2012, *ed. cit.*

Barbu Cioculescu –
Bibliografia operei pe genuri

Debutul în literatură la revista *Claviaturi* din Braşov, cu versuri, în anul 1943

Membru al Uniunii Scriitorilor din România, secţia poezie, din anul 1963

Volume de versuri

Cerc deschis, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1966

Media Luna, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1970

Poemii, Editura Eminescu, Bucureşti, 1974

Navigând, navigând, versuri, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1998

Ficţiune

Palatul de toamnă, nuvele, Editura Eminescu, Târgovişte, 1976

Grădini în podul palmei, nuvele, Editura Eminescu, Bucureşti, 1998

Eseuri şi studii de critică literară

Lecturi de vară, lecturi de iarnă, vol. 1, Editura Vremea, Bucureşti, 2003; vol. II, Editura Vremea, Bucureşti, 2004

De la Mateiu citire..., Editura Bibliotheca, Târgovişte, 2005

Zădărnicii. În vuietul vremii, Editura Bibliotheca, Târgovişte, 2007

Colaborări în volume colective

Literatura română contemporană, I, Poezia, Bucureşti, 1980

Literatur Rumäniens 1944 bis 1980, Volk und Wissen Volkseigener Verlag Berlin, 1983

Ediţii critice

Luca Ion Caragiale, *Jocul oglinzilor*, Editura Minerva, Bucureşti, 1972

Tudor Arghezi, *Autoportret prin corespondenţă*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1982

Mateiu I. Caragiale, *Opere*, Fundaţia Culturală Română, 1994; Editura Univers enciclopedic, Bucureşti, 2001

Radu Gyr, *Anotimpul umbrelor*, Editura Vremea, Bucureşti, 1998

Constant Tonegaru, *Plantaţia de cuie*, Editura Ion Vinea, Bucureşti, 2003

Mateiu I. Caragiale, *Receptarea operei*, Editura Bibliotheca, Târgovişte, 2004

Traduceri

Alain Finkielkraut, *Umanitatea pierdută*, Editura Vremea, Bucureşti, 1992

Bram Stoker, *Dracula,* Editura Univers, Bucureşti, 1992

Anatole France, *Cele şapte neveste ale lui Barbă Albastră*, Editura Vremea, Bucureşti, 1992

A.E. van Vogt, *Dilkie*, Editura Vremea, Bucureşti, 1993

Jean Tardieu, *La persoana întâi – Partea umbrei*, Editura Galaxia, Bucureşti, 1994

Eugène Ionesco, *Căutarea intermitentă,* Editura Humanitas, Bucureşti, 1994

Bürger, *Aventurile baronului Münchausen*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2003

Premii obţinute
Premiul de poezie „Ion Minulescu“ pe anul 1948
Premiul Uniunii Scriitorilor pe anul 1994 pentru ediţii critice (Ediţia Mateiu I. Caragiale)
Premiul Uniunii Scriitorilor pe anul 2005 pentru cartea *De la Mateiu citire...*
Decoraţii: Meritul cultural în grad de cavaler

Mic album al familiei Cioculescu

Mioara şi Şerban Cioculescu, la Paris, în 1927

Şerban Cioculescu şi fiul său, Barbu, în 1928

Barbu Cioculescu, în 1929

Lola Streinu, Mioara şi Barbu Cioculescu, în anii ’30

Mioara, Barbu şi Şerban Cioculescu la Găeşti, în anii ’30

Barbu, premiant, cu părinţii, la Găeşti, în anii ’30

Familiile Streinu şi Cioculescu (în faţă copiii Ussy Streinu şi Barbu Cioculescu), în 1936

Radu Cioculescu la Strasbourg, în 1936

Barbu şi Radu Cioculescu, în 1936

Vladimir Streinu şi Radu Cioculescu, în 1937

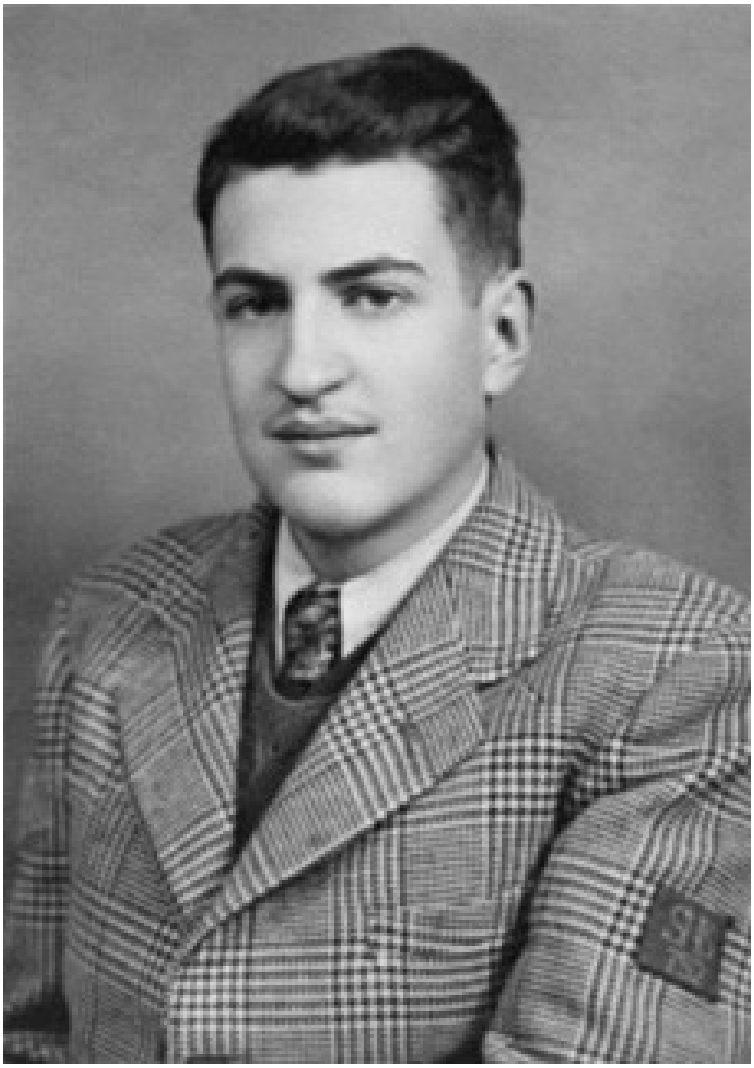

Barbu Cioculescu, licean, la Colegiul Naţional Sf. Sava

Barbu Cioculescu, la mare, în 1957

Barbu Cioculescu, în 1957

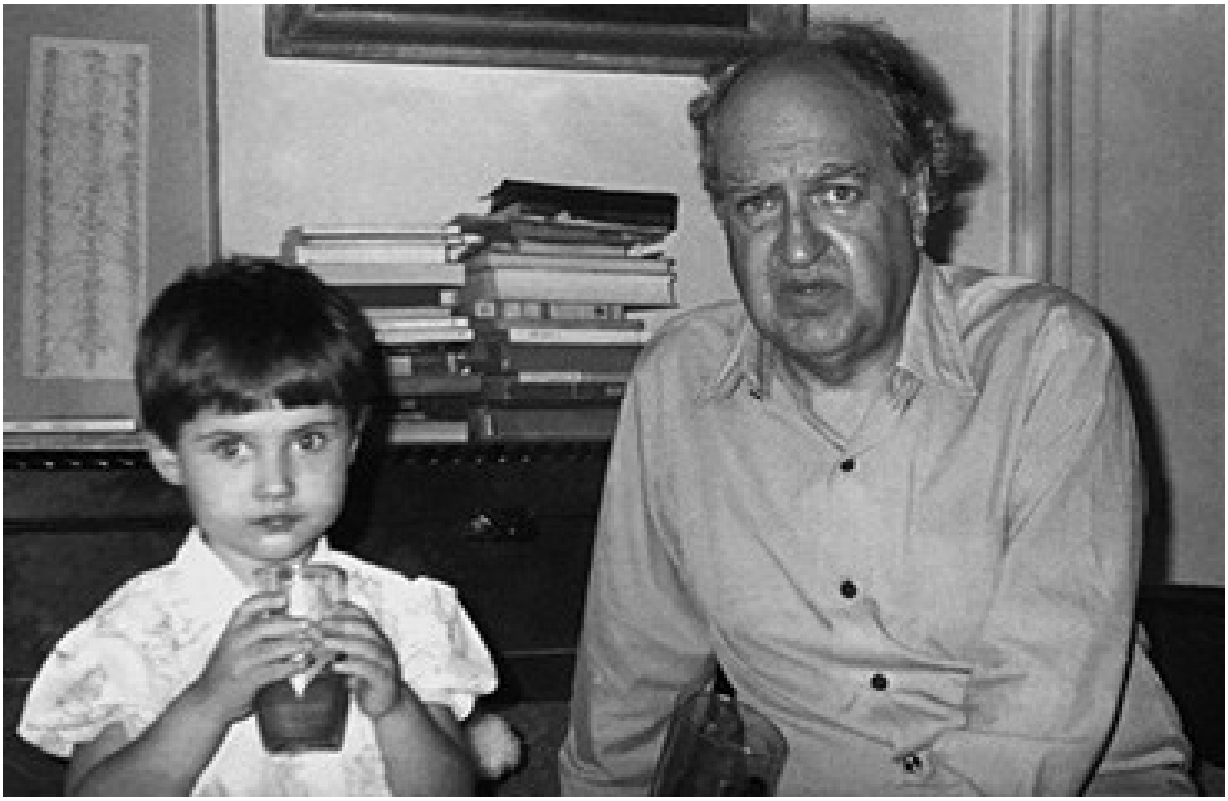

Barbu Cioculescu şi fiica sa, Ilinca, în 1968

Simona Popescu, în 1969

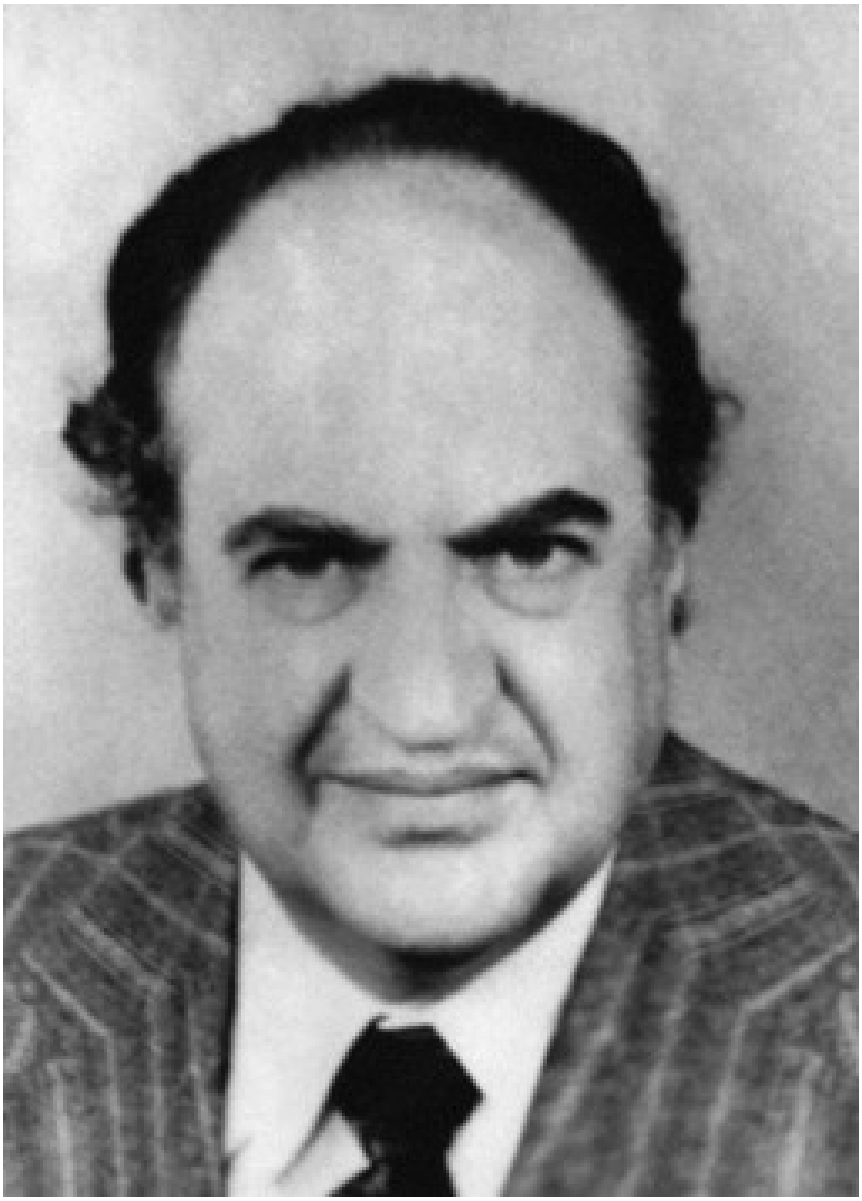

Barbu Cioculescu la Institutul Călinescu, în 1970

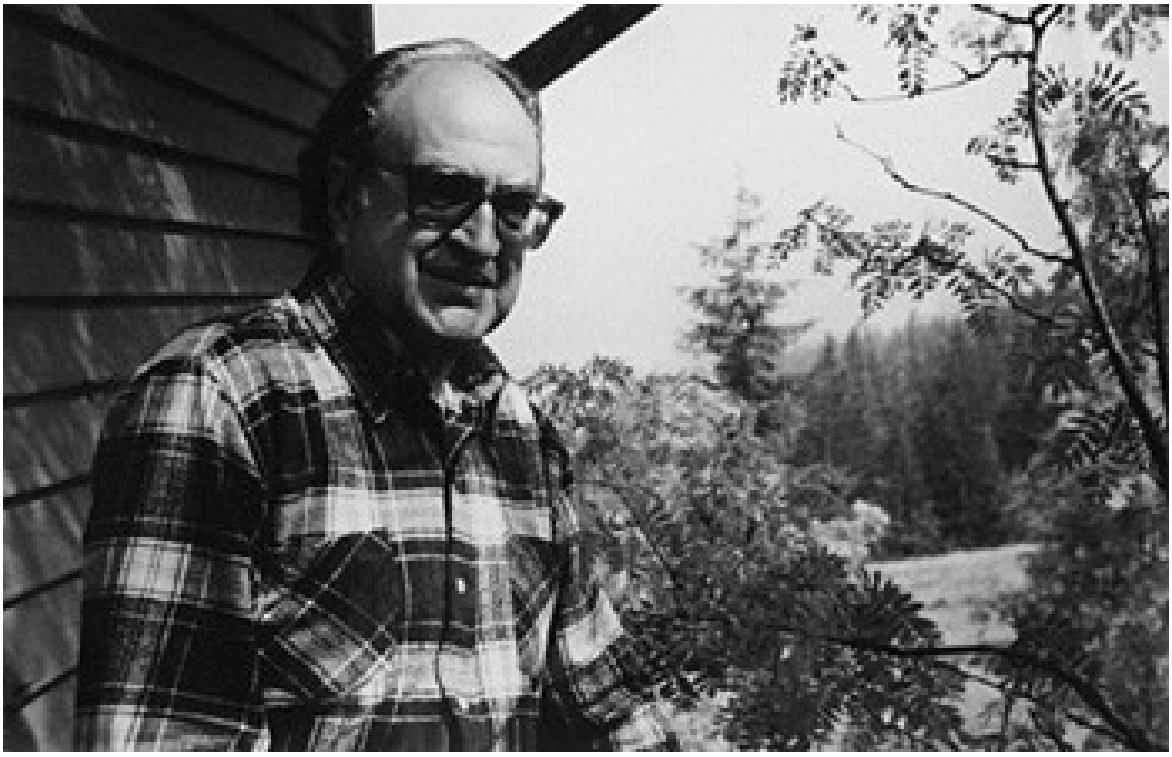

Barbu Cioculescu, în 1969

Lola Streinu, Mioara Cioculescu, Vladimir Streinu şi Simona Cioculescu, în 1970

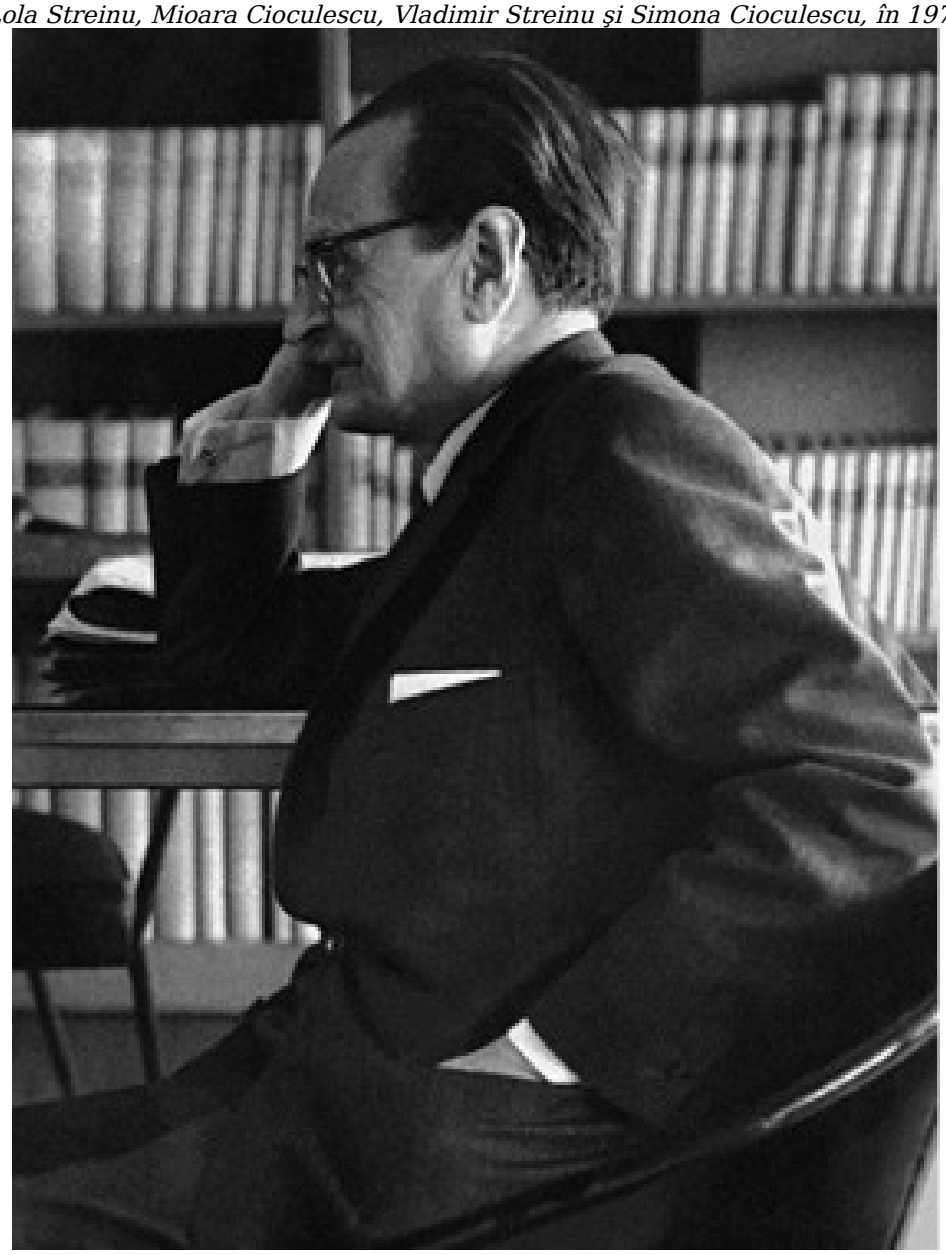

Şerban Cioculescu, director al Bibliotecii Academiei Române, în 1973

Barbu Cioculescu, în Haimanale, satul lui I.L. Caragiale, în 1975

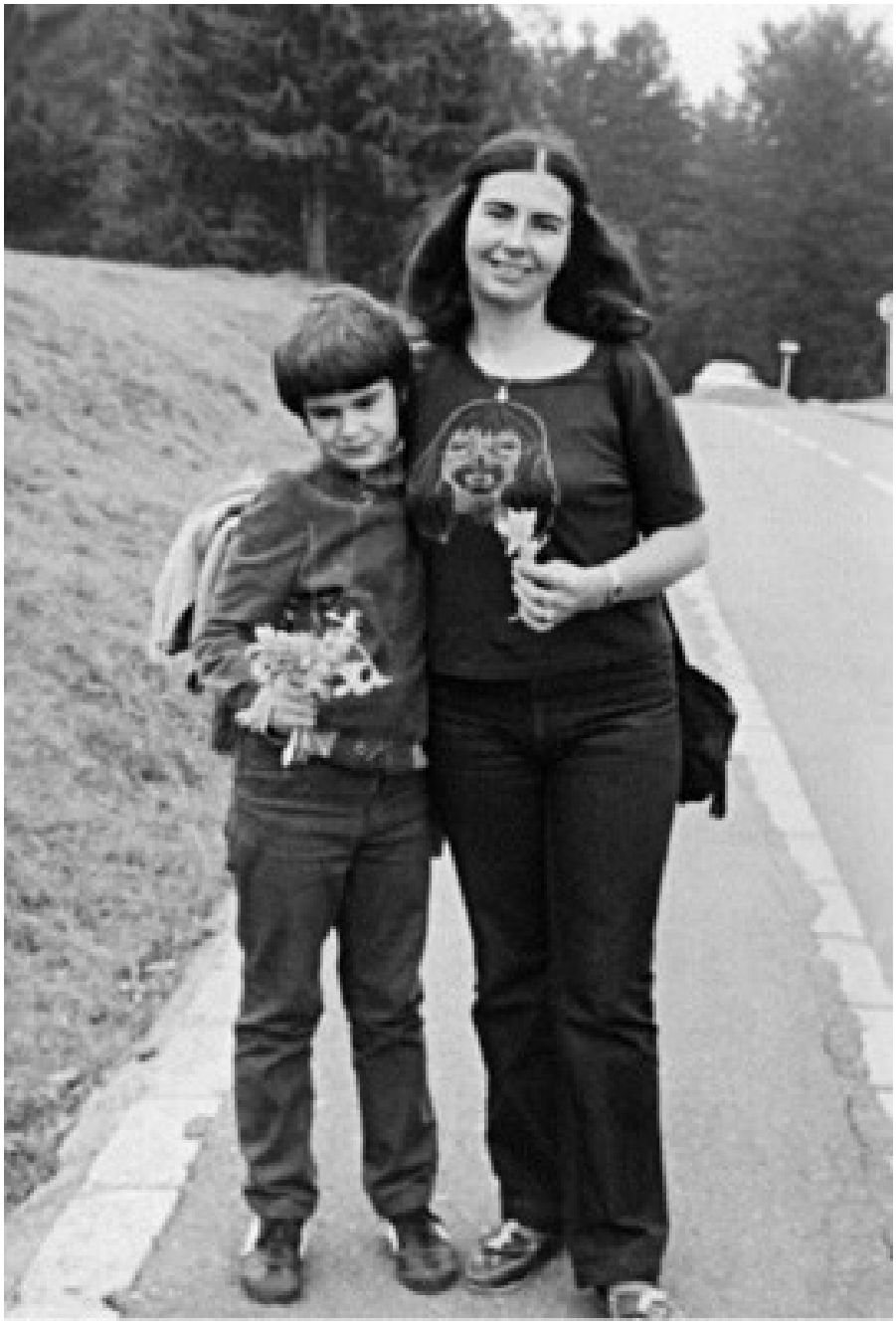

Şerban Filip şi Simona Cioculescu, în 1980

Ilinca Cioculescu, în 1980

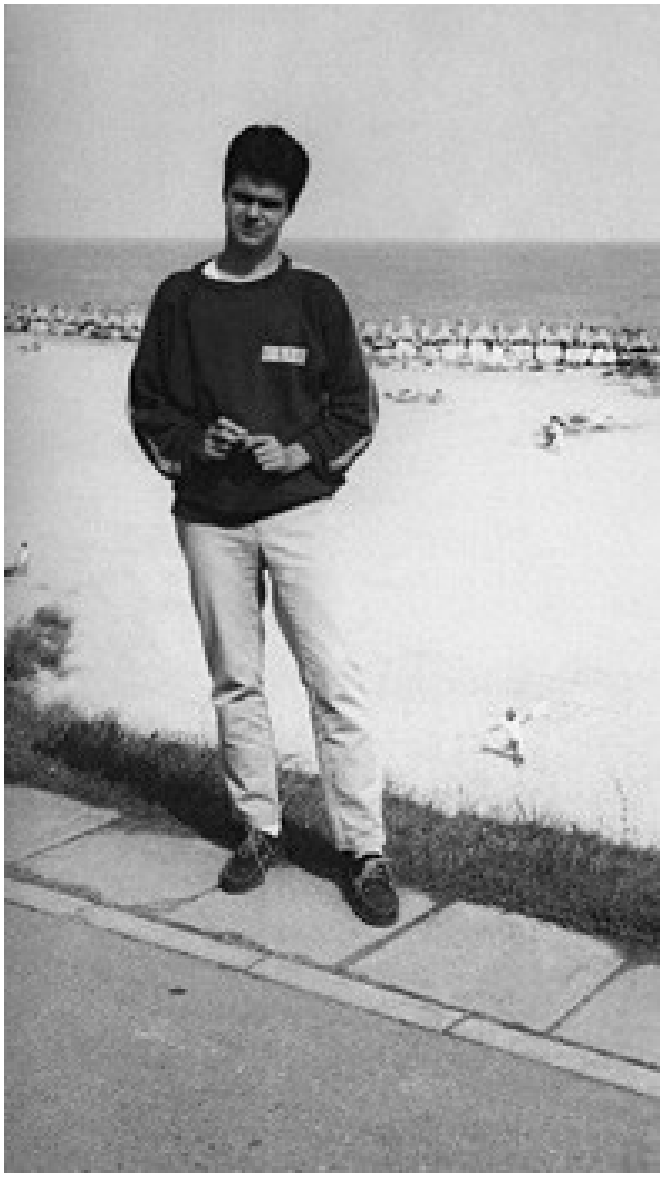

Şerban Filip Cioculescu, la mare, în 1987

Barbu, Şerban Filip, Simona şi Raluca Cioculescu lângă biserica Domniţa Bălaşa, 15 oct. 2004

Monica Pillat, Simona şi Barbu Cioculescu, în 2012